

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE
SOCIETATIS IESV
PARTIS QVINTAE
TOMVS PRIOR

A.C. 1583.

Liber Tertius.

Soc. 44.

I
Translatio
SS. Abundij,
& Abundan-
tij, in Tem-
plum Do-
mus Profes-
sæ Romanæ.

2
Pontifex in
novo Tem-
plo celebrat.

3
Somnium
prælagum
Maldonati.

4
Eiusdem
mors.
Et vitæ sum-
ma.

VVAT annum auspiciari ab honore, & patrocinio Cæ-
litum. Romæ Professorum in Templum nuper Parnesij
Cardinalis impensa perfectum, ex peruetusta æde San-
ctorum Cosmæ, & Damiani, Gregorij Summi Ponti-
ficis concessu, qui & pecuniam ad celebritatem attri-
buit, Abundij Presbyteri, & Abundantij Diaconi Mar-
tyrum sacra corpora, pridie eorum natalis xvii. Kal.
Octobris, magnifica cæremonia illata sunt. Celebrata
est supplicatio non solum ab Religiosorum familia,
sed etiam ab Sodalitio B. Virginis, quod erat in Roma-
no Collegio, ab Clericis, & Conuictoribus Seminarij, ab Germanico, Vi-
garicoque, & Anglicano Collegijs: quoque latius pompa explicaretur, ad
finistram Cliui Capitolini, per macellum Coruorum ad Romanum Collegium
producta est, vbi cuncta ingenij, literarumque opera conuestiuerant. His feri-
quinta gestis, toto inde triduo sacra pignora in ara ad id medio templo ca-
tata, populi, qui plurimus accurrit, venerationi fuere proposita. Insequen-
ti anno septimo Kal. Octobris, vbi rite à Cardinali S. Seuerinæ consecratum
est templum, recondita sunt in concamerata cella subter ipsum Altare ma-
ximum, loculo inclusa nobili è punico rubenti marmore. Ibi hodieque religio-
se coluntur. Die Assumptæ in Cælum Deiparæ illud quoque Gregorius noua
Basilicæ decus addiderat: solennia Pontificalia cum Cardinalibus inibi ce-
lebrarat: quo primum die Sacrosancta Hostia in ara principe immolata est.
Ineuntem annum Ioannis Maldonati excessus fecit insignem. Iam pridem
in Gallia Commentaria, quæ post edita magni sunt à doctis, in quatuor Euan-
gelia scribenti, aliquoties secundum quietem vir apparuit cohortans ad pro-
gendum alacriter, fore vt summam operi manum imponeret, sed ipsum non
diu superfuturum: quæ dicens videbatur digito certam Patri ventris partem
contingere. Eam rem Maldonatus pro somnio neglexit. Haud multo post
Romam ad Generalia Comitia inter Franciæ Electores venit: iussusque ab
novo Generali Claudio in Sancta Vrbe subsistere, ceptum opus elaborandi
eidemque die S. Thomæ Apostoli superiore anno, vice Natalitij muneris dedit.
Mirum dictu. Paucis post diebus graui intestinorum dolore corripitur in ea
ipsa ventris parte, quam tot ante annis nocturna illa species designarat; ex
eoque cruciati nonis Ianuarij prope repentino extinguitur. Vir multiplici
& exacta Doctrina, nihiloque minoris, siue pietatis, siue prudentiæ, deque
Societate, ac re Catholica optime in Gallia meritis, vt sæpe à nobis supra
est demonstratum. Ortus est in ea Hispaniæ regione, cui Magistratus S. Iacobi
est nomen. Societatem cum inisset Romæ anno 1562. iam Latinis, Græcis,
& Hebraicis, Salmantica perpolitus, Philosophiam, ac Theolo-
giam aliquandiu etiam professus, in Romano Collegio antequam Parisios
mitteretur, annum vnum Conscientiæ quæstiones docuit. In maturitate Doctri-
næ,

na, ac rerum gerendarum annum circiter quintum, & quadragesimum agens ereptus est, summo omnium, Gallorum præcipue Catholicorum, dolore. Memorabilis quoque fuit Vincentij Aragonij migratio. Is Caroli Ducis Terranovæ, tum Gubernatoris Mediolani, filius, vita aliquandiu pie domi exacta, perfectionis, Societatisque studio, maxime (quemadmodum in epistola ad Præpositum Generalem ipsemet scripsit) honorum Ecclesiasticorum, quibus à Parente destinabatur, vt declinaret pericula. Romam cum Vincentio Castagnola militari duce nobili consilia eadem coquente venit. Dumque ab Duce, quem Claudius continuo certiore fecit, literæ perferrentur, ad S. Andream secessit, Sanctam hebdomadam, quæ instabat, remotior ab sæculi turbis celebraturus. Hic statim morbo percellitur, ex eoque demum ipso Sacri Paschatis, postquam urbem attigerat quartodecimo die, decessit: plane fortunatus, & meta religiosi curriculi in carceribus reperta, & molestijs, tentamentisque præreptus, quæ à propinquis haud dubie imminebant. Tanquam Societatis Nouitius in Professorum Templo sepultus est, & solennibus suffragijs impertitus. Pari felicitate Societati moriens additus Georgius Gilbertus, de quo in rebus Anglicanis non semel ante meminimus: sed hoc loco rara iuuenis virtus paulo plura desiderat. Artibus à puero nobilitate dignis instructus, arma etiam, & equos ita tractabat, paucos, vt pares haberet. Quibus dotibus, multoque magis suauitate morum, & elegantia ingenij, mirifice animos omnium, quos vsu semel contingerit religionis in Anglia strenueque gesserit causam, operæ pretium est ex Personij in eius commendationem ad Pontificem Gregorium datis literis recognoscere. Nunc restat, inquit, vt aliquid Sanctitati Vestræ significem de latore harum literarum, qui, vt verum fatear, præcipua causa fuit huius meæ scriptionis. Iuuenis est nobilis Georgius Gilbertus nomine, qui vniuersæ Angliæ spectaculum factus est rarissimum. Hic enim cum amplo esset patrimonio, magnaque apud Aulam in gratia, se, suaque omnia pro religionis Catholicæ defensione deuouit. Primo enim ingredientibus nobis in Insulam, cum ceteri, vel timerent, vel dubitarent, ipse solus nos recepit, fouit, vestiuit, & aluit, pecunijs, equis, famulis nos iuuit: deinde per Insulam nos suis sumptibus circumduxit, ipse simul nobiscum peragravit, libros, cæteraque necessaria, dedit: prælum nobis comparauit: possessiones quasdam vendidit, ex eisque pecuniæ bonam summam nobis ad omnes vsus attribuit, quibus causa Catholica promoueri posset. Neque hoc solum fecit, verum etiam carcere inclusos omnes pro fide Catholica, continuis eleemosynis resciebat. Quibus rebus tam odiosus breui tempore Hæreticis factus est, præsertim quod partibus eorum aliquando adhæserat, vt vbique locorum eum persequerentur, acerbissimamque mortem minarentur, si capi posset. Quod licet ille parum curaret; tamen cum amplius illum religioni seruire non posse cernerem, nec in Anglia morari sine manifesto periculo vitæ; maiorque nobis esset labor, & sollicitudo in illo, quam in nobis protegendis, persuasi illi tandem, vt relictis omnibus, mare transmitteret, & meliori tempori se reseruaret. Nunc igitur Sanctitatem Vestram humillime supplico, vel supplicamus potius Sacerdotes omnes quorum Patronus benignissimus hic iuuenis existit, vt eum respiciat, & consoletur Vestra Sanctitas, pro ea consolatione, qua ipse viscera nostra refecit, vel causam potius communem sustinuit. Si quid enim boni vnquam effecerimus, eius magna pars huic Iuueni tribuenda est. Quare si istic par ei caritas reddatur, res erit apud omnes magnæ ædificationis, & apud sui similes non exiguum calcar, vt illius facta in posterum imitentur. Hæc in epistola illa Personius, qui alibi explicat, dum in circumducendis Patribus Gilbertus peregrinaretur, commutato subinde vestitu in famuli habitu, & ministerio, discursare solitum per continua vitæ discrimina. Vbi discessit ex Anglia septem equis ad Sacerdotum vsus, & vi magna pecuniæ relicta in Sanctæ eius procurationis impensas, magnam quoque secum abstulit, non in sua, sed in pauperum commoda:

5

Vincentij
Aragonij fe-
lix obitus.

6

Georgij Gil-
berti nobili-
tas, & dotes.

7

Testimoniâ
Personij de
Gilberto.

8

Liberalis
eius caritas.

9

Hæreticorū
in eum odiū.

10

Recessus
eius ex An-
glia, & libe-
ralitas in
Catholicos.

da: ex qua statim Anglicanis quibusdam Sanctimonialibus sexcentos aureos Rothomagi, mox Alano Rhemis octingentos dedit. Romæ in Anglicano Collegio exceptus, quamvis Præsides eum eximerent, tamen extra ornatum vestium, quem ad tractanda liberius negotia non assumpsit, profusus ex communi alumnorum disciplina vitam vltro instituit: idque ea seueritate, vt cum latina ipse lingua non adeo prompta vteretur, quia tamen Collegij legibus ea precipitur, si quando compellaretur Anglice, non responderet nisi latine, & colloquentem, nisi exemplum ad eius emendationem valuisset, aperte verbis dulcissima cum modestia admoneret legis. Hinc velut ex linea perfectio viri, & virtutis subtilitas aestimetur. Consilia, nutusque Rectoris, iussi apud se obtinere vim volebat, ac visus est diuinitus ad obedientiam institutus. Nam vitæ sub extrema cum sibi quiddam ab Agazario porrectum, natura iam cuncta fassidiente, respueret, simul Pater adiecit, obedienciæ vt amore susciperet. Non possum, inquit, non tibi Pater obtemperare, vti semper hoc studium cordi habui, summaque alacritate suscepit, ac subinde alij è patribus secreto narrauit ob huius obedienciæ pretium, Beatissimam Virginem tranquillum sibi ac serenum ostendisse vultum, cum paulo ante, quod ipse quadam in re sententiæ suæ adhæserat, vultu non admodum læto apparuisset. Ita Prædibus, ita Collegij legibus parens, quod tamen ad vitæ asperitatem attinet, hæcenus ad communem se normam accommodabat, nihil vt citra modum communem faceret, non vt esset ea officiorum mediocritate contentus. Bis quaque hebdomada cadebat corpus flagellis, quæ post eius obitum detrita, & cruenta repera sunt: bis cilicinis atterebat fetis, quas sub molli vestitu induebat: infimum vbi que in coetibus locum, deterrima ex rebus communibus ambiebat. Nihil audiebat maiore cum stomacho, quam laudes suas. Pudicitiam pridem Deo deuouerat; & ipsi etiam oculi spirare sanctimonialiam videbantur: quos ea professione temperabat, vt ne per imprudentiam quidem in fœminarum conspectum, incurrerent. Quinas orationi quotidie vacabat horas, ac totos sæpe ipsos dies, nisi pia causa domo abstraheret; interiectis inter meditationes spatijs quæ meditatus erat retractans, deinde etiam scripto excipiens. Dum contubernaliter nocturna quiete reficerentur, ante diuinissimum Christi corpus per diu orans recubabat. Demum quandiu vigilaret, hora nulla perlabebatur quin sublata in cœlum mente, præsertim inter agendas res, Deum sæpe alloqueretur, versiculis ad hanc rem psalmodum delectis: ad hæc solenne B. Virginis Officium quotidie percurrere, vt hoc eam communi vsu recepto veneretur obsequio, quamuis alioqui totus in oratione mentali, vocali non admodum vteretur. Singulis Dominicis, ac festis diebus, diuinissimo Christi corpore pascebatur, hanc sine gemitibus, ac lachrymis, quamuis conaretur premere, propalam erumpentibus. septem Vrbs Basilicas alternis cum minimum salutabat hebdomadis, ac ferme solus, & per infrequentiam, quo attentius cum Deo, atque cœlestibus ageret. solebat dicere: ita in oratione perseverandum, vt quodammodo vt Deo fieret, quemadmodum Iacob dicebat Angelo, non dimittam te, nisi benedixeris mihi: seque ferè quæ cupiebat impetrasse sic orantem, Hinc Dominus non recedam nisi id, quod postulo, vel certè, nisi firmam impetrandi fiduciam dederis. Meditationem non nisi in vita, ac morte Christi Domini exercebat. vnde professus est geminum sibi votum exarsisse: alterum quicquid spererat facultatum (cum adhuc nihil ab se gestum existimaret) itemque operam sanguinem, ac vitam in Sanctæ Ecclesiæ, & animarum commoda impendendi, vt similis fieret Christo, qui amauit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Alterum in eundem Societatis, quod valdè formam vitæ eius conuenientem Christi vitæ censeret, cum, & ipsa in Sanctæ Ecclesiæ, & animarum utilitates, vitæ etiam prodigenda, omnis intenta esset. Hæc duo quotidie coram diuinissimo Sacramento precabatur, postulans vt si dignus non haberetur qui pro fide certans in acie caderet, saltem in Societate decederet. Plurimus ei sermo de Martyrio obeundo, deque iucunditatibus, quæ in susceptis Dei causa ærumis abun-

11

Vita eius
sacra in Se
minario An
glicano.

12

B. Virgo ei
apparet.

13

Mortificatio
eiusdem, &
cautionia.

14

Studium ora
tionis.

15

Propositum
vitæ religio
se, & mar
tyrij deside
riam.

abundant, præmioque immenso ex pusillo labore, cum illud Sancti Pauli incul-
 caret, Momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate
 æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Et alumnorum meditationes in tri-
 bus hæc capitibus versari omnes oportebat, in vita, & pretiosissimo excessu
 Christi Domini, in præstantia bonisque Martyrij, & in choris cælestium salutandis,
 hoc modo. In beatam illam Ciuitatem mente ingressos volebat ad Diuorum
 singulos cum veneratione accedere, & interrogare vnde suum quisque adeptus
 præmium ac decus esset, tanquam ex S. Francisco, vnde illi tantæ opes, ac tanta
 solij celsitas? Et audire respondentem, ex humilitate, atque paupertate, ex
 Bartholomæo, Stephano, alijs vnde tam nobilis purpura, tot radiata gemmis
 corona? cumque responsum ille dederit, quia pro Christo detrahi sibi pellem,
 sustinuit, hic quia diros lapidum ictus excepit, inde ad consimilia perpetiendi vo-
 luntatem incendi: Multum enim valere eiusmodi exercitationem ad ærumnarum
 pro Christo amorem inflammandum. Hoc ille amore totus ardens præcipuo stu-
 dio colebat Martyres: nec quicquam in immatura morte tulit acerbius, quam
 quod in lecto quasi per ignauiam vitam abijceret. Iam moribundus cum iuue-
 nes, qui aderant lachrymantes vidisset, singulos nominatim appellans, Ti-
 bi, inquit, nulla stendi est causa, quia pro Christo multa es passus: deinde
 alij, atque alij, neque vobis, quia si nondum ita multa passi estis, adhuc &
 multa gerendi, & obeundi martyrij superat spes. Mihi dolendum, mihi la-
 crymandum est, qui nulla re gesta inutilis morior: Atque intentis in Christi
 è Cruce pendentis effigiem, quam manu sustinebat, oculis, voce lamentabili:
 Quis dabit, inquit, capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum.
 Tum sua deplorans peccata, quodque sero Domini caritatem cognouisset, &
 multa id genus; cum oblata Cruce illa, quam Briantus in carcere fabrica-
 rat, excitata esset fortissimorum Heroum familiarium suorum memoria,
 Cur & ego, inquit, Domine, vinculis illis dignus non fui, illis equuleis, &
 pretiosa illa morte? Cur non & ego tua causa laceratus, distentus, laniatus
 sum? O si vel hac hora dares, vt in aliquo Londini foro ita raptarer, & excar-
 nificarer, vt seruus tuus Campianus tractatus est. Denique post multa admi-
 rabili sensu dicta, emisit, vt P. Generalis potestatem fecerat, Societatis Vo-
 tis, clausis velut in somnum oculis, lenissime expirauit. Magnum Angliæ præ-
 sidium amissum in eo ipse Pontifex dixit. Cadauer, vt optauerat ad S. An-
 dreæ in commune Tyronum sepulcrum illatum est. Extat non absimilis ei ima-
 go in S. Georgio, quem ille cum Anglis fidei causa mortem, aut carceres
 passis, vt eadem opera claros Heroas honoraret, & iuuentutis Anglicanæ ani-
 mos excitaret, in Templo Seminarij Anglicani eleganter pingendos curauit.
 Testamento Tyronibus S. Andreæ octingentos legauit aureos: sed eos Clau-
 dius Generalis ad Alanum transmisit, vt pro sua voluntate ad subleuandas
 Anglorum calamitates conferret; testatus se ex ipsis Collegijs, si facultas sup-
 peteret, in leuamentum adeo dignæ misericordia causæ collaturum esse.
 Ferax fuit hic annus Romanæ Societati nobilium germinum. Vincentio enim,
 Georgioque in flore decerptis numerosa successit soboles in frugem adultura
 maturiorem. Inter ceteros Romani tres super alia ornamenta natalibus cla-
 ri. Hieronymus Vbaldinus, vir grauis, & honoratus ex Romanæ Curie Præ-
 sulibus ijs, quos Referendarios Apostolicos vocant: cui Gregorius Ponti-
 fex enixe roganti non illibenter potestatem dedit ad religiosam militiam se-
 cedendi. Stephanus à Bubalo, & Mutius Vitelleschus, quibus item quas
 propinqui necebant moras, benigne Pontifex sustulit. Mutius anno ante ad
 Societatem venerat; Parentique quiritanti redditus ea conditione, vt annum
 ipsum constantiam probaret. Vbi primum annus circumactus est, Patre nihi-
 lominus cunctante, ad Pontificem fugit, ab eoque ad S. Andreæ Tyrocinium
 missus est. Aliarum Nationum præcipue nominandi Bernardinus Medicus Flo-
 rentinus, Doctrina, modestiæque singulari, & Guilielmus Brokesbeus Anglus
 è prima nobilitate, stirpsque familiæ, qui post susceptam ditionis paternæ pos-
 sessio-

16
 Pretiosa
 eius mors.

17
 Pecunia à
 Claudio Ala-
 no missa.

18
 Ingressus in
 Societatem
 quatuor illu-
 strium.

19
Guillelmus
B. kesbeus,
Spouſa Vir-
gine relicta
in Societate
transiit.

20
Epiſtola
Claudij de
Renouatio-
ne Spiritus.

21
Rei Catholi-
ca: propaga-
de occasio-
nes.

22
Regula, &
Cathari res
bene gesta.

23
Quinque
Societatis
mili Constā-
tinopolim.

24
Pera in
S. Benedicti
Cœnobium
excipiuntur.

ſeſſionem, alterum & vigelimum annum agens, animi dotibus, & oris figura Cali, quam terræ incolis propior, omnia; & simul ſponſam, quam ad perpetuam Virginitatem, vti ipſe faciebat, colendam hortatus eſt; Religioni poſthabuit. Romæque inter Alumnos ad annum Conuictor verſatus, primo ad Societatem, tum in Cælum ex ea tertio anno migravit. Sed & Robertus Iones, & Arturus Creſuellus ex Anglis recepti, poſt hæc in rebus Anglicis ſape dicendi. Cæterum quanto Deus numeroſiore, ac ſelectiore augebat Societatem ſobole, tanto in ea promouenda, excolendaque Claudius Generalis impenſius exuebat. Itaque cum viſere vniuerſam, vti optabat, nequiret; expertus ex ijs literis, quas ad Prouinciales, cateroſque Præpoſitos biennio ante dederat, haud poenitendam vtilitatem; Patrumque inſuper multis, & maxime Poſſeuino incitantibus, vt aliquid cohortationis ad omnes communiter exararet, nobilem Epiſtolam de Inſtauratione ſpiritus, quæ edita extat, miſiſe: iam tum ad communicationem faciliorem typis excuſam. Multum quoque, vt id laboris ſuſciperet impulere læti nuntij de aperta in Indijs, ac maxime in Iaponia, nouis Miſionibus porta; vt nimirum conarentur ſocij vniuerſi tanto ſe aptiora adminicula diuinis manibus fingere, quanto apparebat velle Deum latius eorum operâ vti. Impetrauit ad eam rem etiam ab Summo Pontifice Iobelæum, & addidit cohortationem, vt ſinguli ad aliquod tempus Beati Ignatij Exercitationibus, ab reliqua omni proſecutione vacui percolerent ſe ſe, atque componerent: nullam exiſtimantes iacturam boni publici tantulam ceſſationem: cum id otium, quo miles inſtaurat vires, ac roborat, victoriam non retardet, ſed incitet. Nec ſolum in remotiſſimis Indiæ regionibus, ac nouo orbe, ſed etiam in propiore Orientali Eccleſia videbatur propagandæ rei Catholicæ occaſio aperiri. Nam in Dalmatia Thracia, Syria, Meſopotamia, Agypto homines Societatis hoc anno Euangelij cauſa reſtaſati ſunt. In Dalmatia Philippus de Philippis, & Simon Bonnicus dum Ra- guſæ rem bene gerunt, digreſſi per Magnum ieiunium, accitu Epiſcopi, Catharum, ea approbatione, & fructu poſuere labores, vt Antiquitates, Magiſtratusque Ciuitatis ſummo ſtudio, datis publice, priuatimque ad Generalem ſepe literis, contenderint perpetuam vti Sedem Cathari Societas figeret: quod cum Sociorum paucitas, & Ordinis inſtituta concedi non paterentur, reliquo anni tempore Ra- guſæ Philippus cepta eſt perſequutus. Bognicio in Italiam, cuius opera Romæ in Penitentiariorum Collegio neceſſaria erat, reuocato, in eius locum Ambroſius Caſtanea ſubmiſſus eſt, & additus Ludouicus Maſſonius, Cardinalis Farnesij Ra- guſæ Patroni poſtulatû, qui per ſacrum Aduentum, & Quadrageſimam, Diuinum verbum exponeret. Iulius Mancinellus, & Marinus Tempariza Ra- guſæ, qui diu inter Turcas mercaturam exercuerat, & Honoratus Caſa Maſſilienſis, qui poſt ab Societate deſecit, Scerdotes cum Iacobo Caſamartina item Maſſilienſi genere, & Franciſco Gero Laleis miſſi, Conſtantinopolim ſexto Idus Nouembris peruenere, non leuibus in itinere perſonæ periculis. Pera, quam & Calatam vocant, vrbs eſt Conſtantinopoli prope continens, ſolum modico ſinu maris, ac portu interiecto diſtincta, quæ à Chriſtianiſ incolitur magno numero, ſed plerique Schiſmaticis: ſunt tamen, & quædam Catholicæ domus. His, præcipueque Chriſtianiſ captiuus, tum etiam Schiſmaticis futura vtilis Societatis opera videbatur. Præterea in Turcarum procerum gratia, ſi conciliari quis poſſet, multum erat momenti ad Orientem totum, ac ditionem Turcicam impune, ac libere pergrandam. Itaque cum præſto eſſet Templum Sancti Benedicti, cum domicilio vacuum, & Regis Chriſtianiſſimi, Venetæque Reipublicæ, vt nominant, Conſules Iacobus Germignius Diuionenſis, & Ioannes Franciſcus Moreſinus, qui poſt Epiſcopus Brixia, & Cardinalis fuit, impenſe fauerent, cenſuit Beatiſſimus Pater ſua pecunia tentandam rem. Excepti ſunt Mancinellus, ac Socij ſingulari beneuolentia, & in Sancti Benedicti Cœnobium introducti: ſætinque conſuetâ ſolandis, atque excitandis Chriſti fidelibus miniſterijs egreſſi.

gressu magno studio, verum prouisione maxima, ne quam loco tam lubrico offensionis causam præberent. Mesopotamiæ adeunda ea fuit occasio. Naama Iacobitarum Patriarcha Antiochenus, Patriarchatu in Dauidem Fratrem translato, venerat Romam, attuleratque ad Pontificem Catholicae fidei professionem, quam ab duodecim Præsulibus Iacobitis receptam, atque subscriptam, à Dauidè mitti ferebat. Vti sane res erat optanda, ita Naamæ fides non plane certa. Quare Cardinalis Sanctæ Seuerinæ ad P. Baptistam Elianum, in Phœnicia tunc agentem literas dedit, vt de tota re cognosceret. Is inquirendo reperit: Præsules Iacobitas omnino in suis obstinate hæere dogmatibus; Naamæ literas datas quibus significabatur beneuolentia, & veneratio erga Romanam Ecclesiam, quia intelligebant id necessarium, vt Naama Romæ clementer acciperetur. Qui cum ante ad Mahometem descisisset, inde reuersus ad Christum, in ditione Turcarum sine supplicij summi discrimine, versari nequibat. His Romæ cognitis, tamen Gregorio placuit occasionem, arripere ferendi alicuius commercij, ineundaque consuetudinis cum Ecclesiarum, Orientis Pastoribus. Pulchrum enim in tanta re omnia experiri: nec posse exitum vnquam tam præter vota contingere, quin ipso in conatu abunde pretium extaret opera. Fieri etiam posse, vt inchoata non optima fide commercia, meliore finirentur, ipso congressu, & tractatione illustratis Catholicae fidei decretis, & hæresum vanitate ostensa. Igitur, & ad ipsum Dauidem, & ad Armenorum, & Melchitarum Patriarchas, & ad Hierosolymitanum Archiepiscopum statuit ceteros homines mittere. Ad hanc peregrinationem Leonardus Abela, Sidoniæ Episcopus, genere Melitenis, & ob linguæ Arabicæ peritiam, quæ vulgaris est Melitæ, & ob animi virtutes eligitur: eique tres è Societate adduntur, Leonardus Sanctangelus consiliorum socius, ac Theologus, innocentia vir singularis, ac summæ in magna Doctrina, modestiæ, Ignatius Casa Hispanus, item Arabicæ sciens, & Ioannes Franciscus Lanzca natione Gallus, ille Sacerdos, hic Laicus; Hi omnes, & Franciscus Saxus, qui in Ægyptum mittebatur, Roma 4. Idus Martij profecti, Venetias prospere attingere. Hic relicto Saxo, qui recta Alexandriam paulo post nauim vela facturam opperiebatur, ceteri nauis conscensa, in qua & Dux Olicæ Radiuillus, cumque eo de Societate duo vehebantur, Laurentius Pacificus, & Iacobus Benedictus, quos à P. Generali Dux peregrinationis Hierosolymitanæ comites impetrarat, Zacynthum primum, opera in cursu militibus, ac vectoribus, nauata vtiliter; inde Cretam tenuere: tum Cyprum, ac subinde Tripolim prouehuntur, vnde breui excursu Episcopus, ac Socij Montem Libanum visunt. Optime iam compositas Maronitarum res lati inuenere: atque ipsum Patriarcham ex Monasterio Canubino cum Monachis prælata, Cruce obuium habuere. Hic tres de Societate magno studio, quoniam solenne tempus instabat, sua de more vota renouarunt Principum Apostolorum, natali. Tum Aleppum pariter omnes contendunt: vbi cognoscunt Antiochenum Patriarcham Dauidem, ad quem præcipue cum literis à Summo Pontifice, muneribusque, & Sacro Pallio mittebantur, decem circiter inde dierum, itinere abesse, in Vrbe Caramit, ad Mesopotamiæ fines, agentem. Infestissima erant itinera, Mercatoresque nostrarum partium conclamabant, extremæ esse temeritatis eam peregrinationem Episcopum, Patresque suscipere: frequentia esse Arabum Latrocinia: imminere occasione Turcas, suspicacissimum, & avarissimum genus: omni ope vitandum, ne quid suboleret ijs, vnde ansam arriperent tum in nostros, tum in Iacobitas, crudelitatem, & avaritiam exercendi. Itaque consultius visum est Tabellarium mittere, qui nunciaret ipsos adesse ab Romano Pontifice cum literis, muneribus, ac mandatis: locum congressui, quem maxime arcanum opportunumque iudicaret, deligeret, nec de impensa itineris laboraret: benignitatem Summi Pontificis vltro suppeditaturam. Hoc misso tabellario, statim apparuere indicia, Naamam, qui Romæ erat, non bene agere. Nam in literis quas ad Iacobitas Aleppienfes dederat,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

P 2

derat,

25
Naamæ Iacobitarum Patriarchæ aduentus Romanam.

26
Pontificis ad Armenos legatio.

27
Franciscus Saxus in Ægyptum missus.

28
Duci Olicæ Ierosolymitanæ peregrinanti duo è Societate comites dati.

29
Visitati obiter Maronitarum.

30
Nunciatur Patriarchæ aduentus legatorum.

31
Naamæ partium bonæ fides detecta.

derat, commonebat etiam atque etiam eos, idem ut scirent, tenerentque, quod tam multis ad hanc diem annis tenuerant. Designauit locum congressui Patriarcha, Monasterium S. Abigi in Galgali, Sanctitatis opinione venerandum, itinere diei ab Caramit, in valle altissima ad ripam Euphratis, quo per abrupta, ac præcipitia non sine horrore, metuque descenditur. Huc ab Aleppo Episcopus duntaxat, & Leonardus, quo magis laterent, peregrinantium ritu, venire; diuque expectato Dauide, alter quidam eius Frater, & Episcopus, idemque Vicarius, nomine Thomas, apparuit, denuntians nullo modo fieri posse, ut Patriarcham ipsum alloquerentur, nisi omnia in casum dari velint, & Patriarchatum projici. Non erat obscurum exaggerari pericula ad vitandum Colloquium, quo tota legatio speciosius eluderetur. Ergo Episcopus, ac Leonardus instare, miscere rationibus preces, commemorare elementiam Sanctissimi Patris: tantum ab ipsis maris, tantum terrarum decursum, tot pericula adita: iam quando tam prope absint à Patriarcha, liceat coram salutare, & quam velint per cautionem affari. Iacobita obstinate pernegare, fieri rem posse, ceterum se loco eius missum, nihil ab se minus, quam si Patriarcham alloquerentur, impetraturos. Itaque cum, alia via non superesset, ei proponitur formula Catholica fidei, quam Pontifex summus profitendam mittebat. In ea ubi Iacobita reperit, recipiendum Chalcedonense Concilium, Dioscoroque, & Euthicheti renuntiandum, totus animus, vultuque commotus, hæc vero, inquit, ex eo genere sunt, quæ planè fieri nequeunt. Nam Dioscorus genti nostræ Sanctus est, & religiose colitur: cumque placide Leonardus, quod hominum viribus fieri non poterat, facile commemoraret Deo, apud quem impossibile non est omne verbum, præsertim quod id non ex abrupto, ac temere, sed leniter, ac pedetentim efficiendum esset. Ille interpellans, si quid, inquit, tandem conandum est, non hic est locus. Aleppum recedite, illuc Patriarcha, atque ego veniemus, resque è sententia tranfigetur. cumque nostri intelligentes ea verba esse ad abrumpenda penitus negotij exortâ, subsequerentur, admodum esse durum post tantum iter, ne coram quidem alloquendi Patriarchæ copiam fieri, & spatium aliquod ad capiendum consilium sumerent, rursus Iacobita: Apertè, inquit, agam, ac liberè, ne quod præstaturus non sum consilium est polliceri. Ut Dioscorus deseratur, quem Iacobitarum genus etiam in re diuina pro Sancto inuocat, fieri non potest. Citius carnificinam quamlibet Natio vniuersa subibit. Itaque primo quoque tempore abitore, ne periculis, quæ ex vestro aduentu imminet, nos impune opprimamur. Non cessabat tamen Leonardus modestè, & grauius demonstrare, quam iure damnatus Dioscorus esset: quam iniquum veritati oblata ne aures quidem commodare: demum ex composito omnes diuersis vijs in proximum vicum cedunt; hinc Thomas pollicitus erat auditurum se Catholicorum rationes: ceterum bonus vir nulla sui facta copia, nocte intempesta, per codicillum, Episcopum, ac Patrem extemplo iubet faceßere: caput agi si lux eo loco offenderet. Enouisse Turcis, & Arabibus eorum aduentum, iactarique pecunia arcaas plenas detulisse ad Patriarcham, ut is Turcas proderet. Hic quid consilij caperent Episcopus, & Leonardus aliquandiu incerti, cum ex vna quidem parte vehementer suspicio esset ea fingi à Iacobita: ex altera tamen vel inde essent timenda quod ipsemet eum rumorem, si nullus esset, excitare, & pericula, quæ denunciabat, creare poterat, eoque propenderent, ut continuo iter corripere, tamen quia Iannizarus, quo duce utebantur, necessaria viâ non prepararat, subistere ad ortam vsque lucem. Quos ubi Thomas aspexit, vltro accessit, ac non nulla de rebus fidei leuiter disputauit. Quo in sermone Leonardus discrimen inter naturam atque personam diligenter aperuit, vel ex eo, quod in Sanctissima Trinitate cum personæ tres sint, vnica sit natura. Dioscorum autem huius ignoratione discriminis, ut fugeret Nestorij impietatem, qui duas in Christo personas statuebat, in scopulum alterum incidisse, atque ne geminaret personam, etiam permiscuisse naturas, quod fieri nullo modo potest, cum ve-

32
Episcopus
cum Leonardus
in Monasterium
S. Abigi
veniat.

33
Spe videndi
Patriarcham
frustrantur.

34
Vicarij
Patriarchæ
Heretici,
& tergiversatores.

35
Jacobitarum
pernitiam
in cultu
Dioscori.

36
Catholicæ
Doctrinæ
contra
Dioscorum.

rus homo, verusque Deus fuerit Christus, ac sit, nec possit natura siue humana in diuinam conuertere, siue in humanam transire diuina. Itaque cum aliud sit persona, aliud natura, vt in Sanctissima Trinitate vna natura, tres personae sunt, ita in Christo omnino personam vnā, duas agnosci debere naturas. Hæc dissentientem Thomas interpellat, recteque dici ea confirmans, comiter apprehensa, Leonardi manu, se Romanæ Ecclesiæ perstudiosum esse profiteretur, quodque in præsentia non perducatur ad exitum, olim perductum iri. Ac Pater, si ita, inquit, cum Romana Ecclesia voluntate iunctus es, cur non & mente & voce consentis, vt id profitearis, ac prædices, quod ipsa à Christo Domino edocta, firmiter veritatis, & omnium mater Ecclesiarum tradit? Omnia, inquit, ille, suo fient tempore. Atque hic exitus fuit Anthiochenæ legationis: in qua, id quod alio loco nostrorum annalium docuimus, potuit animaduerti, quam cautè accedentibus Romam earum gentium legatis, Patriarchisque commodanda sit fides: quamuis rectè faciendi, diuinæque lucis opportunè importune ingerendæ miseris populis, nullum debeat veros Christi amatores, è talibus exemplis subire tadium, nulla cunctatio. Episcopus ac Leonardus ita ab Præsule Iacobita digressi, vt simul modestiæ beneuolentiæque documentis delinitum, ipsum, ac veritati æquiores; simul aditum negotio rursus tractando patentem, relinquerent, Aleppum sese recipiunt. Inde ad Armenorum Patriarcham, qui in Armenia minore in vrbe Sis morabatur, Decembri iam inito pergunt. Perhumaniter ab Patriarcha, Vicarioque eius excepti; nec tamen quicquam cum his de religione est actum, ita enim habebant in mandatis: sed solum cohortati homines sunt, vt aliquem è suis Præsulibus Romam legarent, quo summum Pontificem totius Ecclesiæ præsidem agnoscerent, ac de rebus, & dogmatibus Sanctæ fidei docerentur, aliquos etiam lectæ indolis adolescentes mitterent, in vrbe Sancta moribus, ac religione formandos; vt demum idem saperent omnes, idemque sentirent, vt Paulus Apostolus exhortatur. Promisere se vtrumque præsturos, perque honorificas, ac plenas benedictionum, Generali Societatis Claudio Aquatiniæ literas Patriarcha dedit.

Inter hæc idem serio negotium in Ægypto vrgebatur cum Patriarcha Cophthorum. Quippe Ioannes Baptista Elianus dum sedulo versat gentis codices, multa reperiens veterum testimonia Doctorum, quibus errores subinde introducti confutabantur, accuratè in libellum cœpit excerpere, atque Cophthorum peritiorum nonnullis, qui vel ea non legerant, vel non animaduertent, ostentare: eaque solertia aliquot ad Catholicorum partes traduxit. Verum quia ex Monte Libano Memphim, vt supra demonstratum est, transmissus, nulla muniebatur Pontificiarum autoritate literarum, missus ad eum, ex vrbe est cum Francisco Bono, Fratrem adiutore, is de quo supra cœpi referre, Sacerdos, Franciscus Saxus, egregiæ innocentia vir, ac benè doctus, & iam diu cupidus Euangelium errantibus populis promulgandi. Is & Pontificias literas ad Cophthorum Patriarcham, & diploma, quo ipsi, & Eliano religionis negotium mandabatur; sacros præterea calices centum per Ecclesias tenuiores distribuendos detulit, quia cognitum erat præ inopia vitreis vti. Alexandriam peruectus Augusto mense, inde aduerso Nili flumine sex dierum spatio Memphim adnauigauit, receptusque auidè ab Eliano, ambo Patriarcham conueniunt, redduntque Pontificis literas, quas ille cum veneratione acceptas, osculatusque, capiti imposuit. Laudans egregiam Summi Pastoris pietatem, qui tanto terrarum spatio distitas gentes studeret ad beatum finem perducere. Tum Patrum hortatu consilium suscepit Synodi cogendæ, quæ, vt infra referetur, extremo hoc anno cœpta, exitum lætissimum anno insequenti habuit. Misit quoque Pontifex ad redimendos captiuos mille nummum aureorum, addiditque trecentos Dux Olicæ Radiuillus, cum salutatis Terræ Sanctæ locis Memphim digressus, miserorum calamitates suis oculis perspexisset. Alias item ab alijs Ioannes Baptista in eam rem pecunias eleemosynæ nomine corrogauit, vnde multis, & libertas redempta, & conseruata religio est. Quo in genere-

37

Cautè credendum legatis orientalium Romanæ.

38

Patriarcha Armenorum promittit se suos Romam missurum.

Et P. Generali scribit.

39

Cophthorum aliquot conuersio per Elianum.

40

Francisci Saxi cum eo conuinctio.

41

Calices argentei vitreis in Ægypto suffecti.

42

Pontificis literæ ad Patriarcham Cophthorum.

Et liberalitas in captiuis redimendis.

genere Pauli Mariani Francorum Consulis memorandum facinus preteriri non debet. Venerat Memphim Turca ætate iam grauior, ad Mahometis Sepulchrum se-
perditionis suæ causa peregrinaturus, sed scrupulo tangebatur, quod Hilpanam
Iuuenem, quam idcirco emerat, vt posteaquam Mahometanam fecisset, sibi
uxorem assumeret, inexpugnabili constantia in Christi Domini fide perseveran-
tem retineret. Itaque Patri Ioanni Baptistæ, & Consuli Mariano significat, se
Christianam eo quod emerat pretio, aureis nummis centum quinquaginta libera-
turum. Nulla tum neque Patri, neque Mariano pecunia præsto erat. Admoniti
quidam Mercatorum, petulanter respondent: redempturos si mulier pudicitiam
publicet. Id vero vbi Mariano relatum est, absit, inquit, vt peiorem apud Chri-
stianos, quam apud Turcas, Femina Christiana conditionem inueniat, & ex mi-
sera seruitute in libertatem multo crudeliorem transferatur: ac protinus de suis
vestibus, rebusque domesticis tantum oppigneravit, quantum satis fuit pretio,
quod Turca præfixerat, redigendo. Ita redempta est Iuuenis, expiata Sa-
cramentis, & in Siciliam, eius Insulæ Patribus commendata, sub fidei custodia
missa.

His ad Orientem profecti ex Italia Patres dum laboribus defunguntur, ipsam
quoque per Italiam diuina res impigrè & prosperè gerebatur, vnde & confirmaba-
tur Societas, & incrementa pariter capiebat. Illa enim Ordinum propagando-
rum rectissima via est, verum, constansque priuatæ virtutis, & publicæ vtili-
tatis præbitum populo pignus. Neapolitani Collegij tum plane, cum summas
premebatur difficultatibus, Roberta Carafa Matalunæ Dux, manifesta Namur
providentia, magno assignato ære fundandum censum suscepit. Hæc Vidua,
cum esset æque opulenta, ac pia, simulque liberis carens, dudum animo agi-
tabat insigne aliquod monumentum relinquere, sua, & pecunia, & religione
dignum. Cum Societatis hominibus vltimum plane nullum habebat, quin ex
rumsculis vulgi de ijs existimabat. Proneprem habebat ex Fratre Magdalen-
nam Carafam vnice caram. Nam cum forte nascenti interfuisset, vix edita
in lucem infans in eam ocellos defixit. Qua illecebra delinita Dux, filia loco
sibi eam adsciuit: indulgenterque, ac liberaliter educatam, demum & lu-
lenter dotatam, nuptui tradit Marchioni Laini Carolo de Cardino, qui nec
illi ex sorore nepos erat. Nuptialem lætitiæ sollicitudo, ac moeror excepit,
quod Sponsi veneficijs illigati, thalami vsu frustrabantur. Inde & inter al-
nes, vt sit, coortæ animorum abalienationes. Nihil interea non tentatum
remedij est, sed nihil efficax fuit. Plus sesquianno exacto, suspicati quidam
maleficium ab puella nobili profectum, prælatam sibi Magdalenam dolentem
Carolus Mastrillium precantur, vt puellæ Confessario magnam mercedem
proponat, si dissoluendum id curet. Quod Carolus cum Cœnobita illi in-
rasset, & ille Robertæ, hanc ipsum alloquendi Carolus voluntas in-
scit, & iubet acciri. Carolus hæsitans, dubitansque ne forte per errorem
aduocaretur, cum causam quare aduocaretur, excogitare non posset, vt qui
alienam, quemadmodum dixi, ab Societate Ducem norat, tamen adiut.
Ea primo Colloquio ita conciliatur, vt vehementer cuperet ipsummet ad Spon-
sos in suo degentes oppido, cui Castellum est nomen, excurrere, Magdalenam
namque salutare eius nomine, & consolari. Carolus haud interposita mora
profectus, cum moesta omnia reperisset, fortiter vti solebat, fidenterque in-
cipit excitare ad bonam spem erigendamque fiduciam in Deum: his persandens
remedijs: frustra alia admoueri: Nequaquam maleficia maleficijs exarmari, sed
prece multa ad Deum, ieiunio, elemosynis. Auditus est animis, auribusque
cupidissimis. Orant, obsecrantque negotium ipse suscipiat, & prout à Deo impie-
retur, sic administret. Ille postredie in concionem progressus, ieiunium tradit
num, & horarum quadraginta supplicationem edicit, monetque Marchiones,
vt horrea pandant, & inopi turbæ large solatia præbeant. Quæ dum magno
studio fiunt, Deus è Cælo benigne respexit. Suprema omnino hora suppli-
cationis, Sponsus tanquam ab Angelo excitatus, compotem se beneficij f. d. d. d.
sent.

43
Pauli Maria-
ni laudabile
factum.

44
Neapolita-
ni Collegij
doctores
necessitas, &
ocasio.

45
Sponsi vene-
ficijs illigati
precibus, &
elemosynis
soluuntur.

sentit. Summa inde ad utramque familiam, omnesque cognatos, redintegrata caritate, lætitia permanuit; cumulatamque beneficium est etiam prole suscepta. At Roberta erga Societatem plane animum commutauit. Carolum rursus accersit: narrat quod iam diu coquebat de memorabili quopiam Dei causa faciundo opere, etiam atque etiam rogatans, ut quod maxime è re diuina fore censeret, ediceret. Is spatio ad consultandum, Deumque interrogandum sumpto, de Prouincialis sententia, cui totam rem explicauit, ita demum respondit, Multa quidem esse in quæ posset pietatem suam expromere: cæterum quando vellet sententiam suam nosse, ita sibi post factum de Sancto Spiritu Sacrificium, aliasque adhibitas preces, & Sancta officia, coram Deo videri. Collegium Neapolitanum non in vrbe ipsius modo iuuentutem edocendam egregie labores conferre, & multa super hæc pietatis opera; verum etiam in eodem educari sobolem, ex qua totum in Regnum Neapolitanum Magistri, cultoresque animarum, quin etiam ipsas non raro longinquas in oras inter hæreticos, & in Indias mitterentur. Itaque longe maiorem, quam prima specie videatur ex eo Diuinæ gloriæ segetem efflorescere. Verum ita male fultum, ab re familiari esse, ita pressum alieno ære, ut sustineri diutius, nisi alicunde Deus præsentem iuaret ope, nullo modo posset. Cogitaret itaque illa quantum cum sœnore collocare posset liberalitatem suam in eo sustinendo, atque ad æternitatem fundando opere. Non enim dubium, quin ex fructu adeo multo, atque multiplici, tamque late patente, pars ad ipsam insignis æterno peruentura tempore esset. Religiosissima Fœmina hæc ubi audiuit, non probauit modo consilium, sed exinde Societatem animo toto complexa, ita Professorum quoque Domum iuuit, ut merito possit in fundatoribus etiam illius numerari: & magnam super hæc, ubi Neapoli constitutum est, adiumenta in Tyrocinium contulit. Cæterum in præsens hoc liberalitas in Collegium plus habuit gratiæ, quo minus sperata, quo ad leuandas, quæ perurgebant difficultates magis in tempore accidit. Extra Neapolim circa per Regnum, nulla ferme paulo amplior Ciuitas erat, quæ summopere Collegia non exereret. Vnicum tamen hoc anno Bariensibus datum: quæ Ciuitas in Appulia, est, tum cætera nobilis, tum S. Nicolai Myrensis Episcopi venerando corpore, vnde perpetuus liquor emanat mire saluber, qui totum per Orbem, Manæ S. Nicolai vocabulo, piè dispergitur. Cœptum est Collegium summo studio cum Ciuitatis, quæ annui vectigalis maximam partem attribuit, tum Archiepiscopi Antonij Putei priuatorumque Ciuium, tum demum Canonico- rum, qui Templum donarunt. Cirinolani Collegij Rector Hieronymus Surianus rem primo cum Bariensibus egit, exemplo religionis, atque modestiæ suæ conciliatis, cum illuc quibusdam morte multandis affuturus, adisset. Iuuit tum Vincentius Matresius. Demum Octobri missa familia capitum quaterden- dum, duplex publicata latinitatis Schola, Claudio Milliaresio Rectore. At Surianus cum Cirinolam se recepisset, vitæ mortalis cursum confecit, magnæ vir pietatis, Doctrinæ, prudentiæ. Adolescens cum Ioanne Maldonato, cui coniunctissimus erat, conuenit, ut quam alteruter vitæ religiosæ formam prior susciperet, eam alter quoque sectaretur: cumque aliquot post annis Maldonatus Romæ Societati se dedicasset, perque literas sponsonis fidem à Suriano repetisset, is absque mora eam exsoluit: obseruatumque est, & pau- cis post eundem mensibus (quinto enim Nonas Iulij expirauit) tantaque ala- critate obiisse, ac si ab eodem inuitatus in Cœlum decederet. Obedientiæ cla- rum extat eius exemplum. Nolæ grauisime ex fame quadam rabida, inexplibili- que, quam Caninam vocant, laborans, sic ut nisi singulis horis nescio quid portiois noctu diuque sumeret, videretur extingui: planeque persua- sum haberet, si vel semel intermitteretur ea portio, statim se moriturum. Vbi Medico, qui necessariam curationi abstinentiam iudicabat, parere ius- sus est, animo ad moriendum composito, libenter se obedientiæ causa mori- turum respondit: & confessione generali animum ea causa repurgauit: & quan-

46

Roberta Ca-
rassa Mata-
lunæ Dux
Societati cõ-
ciliata.

47

Beneficia
eius in Col-
legium, &
Domum
Professorum
Neapoli.

48

Initia Colle-
gij Bariensis

49

Hieronymi
Suriani cum
Ioanne Mal-
donato pa-
ctum, &
mors.

50

Obedientiæ
non retar-
data mortis
metu.

quamquam non mors, sed salus ex obedientia consequuta est, tamen sui ipse holocausti pretium non amisit, quin potius ipsa corporis valetudo eius fuit accessio.

Aletij cum iam gemina floreret superiore anno instituta Sodalitas, adolescentium altera, altera Virorum, hoc anno Clericorum rogatu tertia accessit. Archidiaconus Ioannes Bernardinus Mettola, alijque de clero tres & viginti numero suis subscriptis nominibus ab Generali Præposito postularunt, vere memorantes: quo grauiorem sustinerent personam, cumque populi totius utilitate ipsorum de officij questionibus, deque studio priuata pietatis agebatur, sub Bernardini Realini Præfectura. In Sicilia Domus Professorum instituta Panormi in ædibus vbi Collegium fuerat, vt templum sua ad munera haberent statim in promptu Professi, Collegio in ædes translato recens coemptas. Anno Priore de ea domo instituenda Iulius Fatus Visitator cum Marco Antonio Columna Prorege Panormitanisque transfegerat. Ei factum initium Kalendis Maij, explicata pro concione, cui Prorex, Regia curia, Ciuitatis Magistratus, alij Primarij intererant, instituti Societatis forma. Syracusis ipso die sacri Paschatis Georgius Mercatus mortalitate posita ad Domini, vt spes est, triumphos in Cœlum migravit, eximiarum virtutum clarus luminibus, Euangelica quoque potens Facundia. Præerat Catanensi Collegio, sed Syracusis Sacras conciones habebat, tanta frequentia quantam nunquam ante meminerant, cum ereptus est: eoque tum Gubernatore Ciuitatis, & Senatus, & prima nobilitas vltro exequias cohonestarunt, & eorum vniuersum, qui iusta faceret, Episcopus nostris nescientibus misit. Sed nescio quo modo documentis extraordinariæ Indulgentiæ recentes florentesque virtutes cohonestat Deus frequentius, quam robustas, atque maturas. Lælio Nichefolio post decimum Tiocinij mensem Nouellariæ animam agenti adstiterit Angeli videndosque se præbuere, quod ipse ex verbis, & hilaritate vultus æstientisque animi latitia manifestum factum est. Fuit etiam de Socijs qui testatur circa moribundi lectulum, & Angelos à se conspectos, & Diuos circumlectos, & integerrimam Virginem, & Christum Dominum tanquam solem in eorum medio coruscantem, ac beatam illam coronam duarum horarum spatio, ac dimidia, quamdiu spiritus Lælio superfuit, perseverasse. Quæ ceteri qui adstabant Patres, Fratresque, tametsi non oculis hausere, tamen sensere animo haud dubiam Cœli in eo conclaui præsentiam ex insolita quadam dulcedine, quam omnes tacite, nec gnari vnde, irrigabantur. Porro Tyronis virtus erat enarraretur. Modestia, submissio, sui contemptio erat singularis. Nesciebat dicta, seu facta Sociorum nisi pie interpretari: nesciebat excusare sua, recte secus acciperentur. Volebat tanquam putridum cadauer tractari ab omnibus: suæ voluntatis osor acerrimus, vt qua nec onus grauius, nec feram immaniolem dicitabat vspiam reperiri: eoque totus volebat ab nutu alieno pendere: quod cum semper, tum præcipue supremo in morbo ita præstitit, vt & ceteris omnibus, & Antonio Valentino Rectori obedientia eius plane miraculo esset. Patria erat Veronensis, domo nobilis, fucratque à puero reuerentiarum perstudiosus, inter æquales notæ probitatis; quare ferè semper Sodales B. Virginis cum sibi præficiebant. Veniam à Parente Bartholomæo postulantem ad Societatem se se recipiendi, in hæc verba ille respondit. Id ipsum fratri tuo minori roganti, quia leuiorem ingenio noueram, pernegavi. Tu quia tuam indolem constantem comperi, & si nostra in te recumberet dolegeris, quia in eum aditus honoribus non est. Et subiecit Lælius, hæc mentis ocluderetur. Benedictionem deinde postulanti ex Augustino Valerio Episcopo, mox Cardinali, sublatiis manibus Antistes optimus, Impleat te Dominus, inquit, benedictionibus suis: optimam filii partem elegisti, que non

51

Aletij Sodalitas Clericorum instituta.

52

Initia Domus Professorum Panormitana.

53

Mors Georgij Mercati.

54

Lælij Nichesolij felix obitus.

55

Eius virtutes.

56

Patris eius æquitas in permittendo ei religionis ingressu.

57

Iudicia Cardinalium Veronensis, & Paleocci de vocatione religiosi.

non auferetur à te. Tum ea alacritate Nouellariam lætus aduolauit, quæ ne-
 rescendi quidem corporis memoriam illi relinqueret, vt appareret non magis,
 ad labores, quam ad requiem à Sancto Spiritu Duci. Cardinalis Veronenfis
 mentioni placet attexere Cardinalis Paleorti de religiosa vocatione iudicium.
 Cum enim ab Hercule Fortezza, cuius filius Franciscus, etiam num dum hæc
 scribuntur, superstes dignus professione sua vir, dederat nomen Societati, plenas
 dolore, & querimonijs literas super ea re accepisset, in hunc ei modum respondit.
 Si filium vestrum Deus fecit, & suum, quid vos perditis aut ipse quid perdit. Fit
 de diuite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri, & quod his omnibus
 maius est sanctus de peccatore. Non inuenio epistolæ tuæ responsurus exordium
 melius quam ipsa S. Bernardi verba, quæ quoniam, & causa eadem est, & in
 eo viro Spiritus Dei fuit, valere apud nos quoque debent. Ipsam licebit Epi-
 stolam legas numero centesimam decimam, & consequentem, atque vt spe-
 ro recreaberis. Equidem pro veteri nostra necessitudine, non potui dolore
 tuo ex tam repentino casu non commoueri: Verum id agrius ferrem, si vbi
 prima commotio resederit, suum rationi locum non cederes. Quod tamen,
 cum à moribus tuis abhorreat, multo minus timendum est in re adeo insigni,
 dum omnium oculi te obseruant, vt de firmitate, vel imbecillitate animi tui
 ex huius pugnæ exitu iudicent. Non est quod ego tecum, viro Doctrina, &
 prudentia abundante, argumenta multa, & firmissima è Sacris literis colligam,
 quæ docent parenti Christiano ad æterna nato, summopere esse lætandum,
 cum eius filij in hanc lucem editi, vt cælestes Beatorum Sedes frequentent,
 eam ineunt viam, quæ hunc eis cursum efficit multo, & certum magis, & ex-
 peditum. Sententiam duntaxat meam aperiam de rationibus præcipuis, quæ
 quantum ex literis tuis intelligo, sunt origo doloris tui. Primum vereris ne
 Vocatio vera non sit. Et quidem si qua in re leuiorem adolescentem nouisses,
 ingenijque varij atque præcipitis, vel exasperatu facilem, vel denique à quo-
 piam per fallaciam circumscriptum, esset cur dubitares. Nunc vero cum nota
 sit virtus, & perspecta prudentia, susceptumque consilium tot prægressæ sint de-
 liberationum piæ exercitationes, ac preces, nec ex te, cui semper fuit carissi-
 mus, quicquam ei iniucundum vnquam acciderit, quid existimandum est, nisi
 instinctum hunc plane Sanctum fuisse? Præsertim cum id quod alijs Parentibus
 negatur tibi vna cum propinquis, & amicis alloquendi hominem separatim,
 alliciendi, oppugnandi copia facta sit? Inter quæ constantiorem cum semper
 inueneris, equidem nescio, quæ sit habenda vera, & Sancta Vocatio, si hæc
 non est: Omnia profecto ista ratione omnium de religione consilia reuocantur
 in dubium: & tamen si quid forte dubitationis resideret, sapientissime, vt no-
 sti, experimentorum annum Sacri Canones decreuere. Iam vero si hanc esse
 Dei voluntatem existimare par est, certus sum pro tua prudentia nequaquam
 ei te aliquo modo repugnaturum. Nimis enim absurdum esset, cui quotidie
 dicas: Fiat voluntas tua, vbi deinde venitur ad rem, cum eo velle pugnare.
 Præterea commouent te imminuta familiæ tuæ subsidia: quæ res longa dispu-
 tatione non indiget. Nam vbi constitit de Vocatione Dei, qui communis est
 omnium Pater, cedant necesse est humana consilia, quæ hæctenus concessa
 sunt, quoad diuinis non aduersantur. Adde quod hæc perpetuandæ stirpis
 sollicitudo, nec potest multum proficere, cum demum peritura sint omnia,
 & communis cum infidelibus est. Itaque longe alia ratione, alioque propo-
 sito suscipi à Christiano homine debet. Tibi vero est etiam causa gloriandi,
 quod Deus è liberis quos tibi duos tradidit maiorem natu sibi cooptarit, reli-
 cto tibi minore, qui minor es Pater. Vides præterea in eum vocatum Ordinem,
 qui hac tempestate vsque adeo literis, & vitæ exemplo, & pietate, &
 publicis vtilitatibus floret. Subeat tibi Philippus Triuisanus, qui tot abun-
 dans ornamentis, tantæ in seculo expectationis, vbi inuitatus à Deo est, mor-
 talia cuncta posthabuit. Subeant alij tam multi genere, & ingenijs præstantes,
 qui in dies Romæ, præcipuisque in Italia vrbibus Sanctam hanc disciplinam.

Hist. Soc. Jesu Par. v. Tom. 1.

Q

com-

58

Epistolæ
Card. Paleorti
ad Herculem
Fortez-
zam.

59 Roberti Bolognetti Apostolici Nuncij Epistola.

complectuntur, inter quos nuper Marcus Antonius Bolognetus magno ingenio præditus adolescens, mihiq; sanguine coniunctissimus, Roberti Bolognetti Poloniæ Nuncij Frater, consilium idem cum mecum communicasset, meo iussu in Poloniam contendit: idque evenit, quod ex ipsa Nuncij cognoscere Epistola, quam mitto, ut consolationi tibi sit, utque studeas nihilo cognoscere religioni, & animi excellenti Præsulis huius concedere. Porro epistola Bolognetus Nuncius præter cætera hæc scribebat. Nullo modo debui ego, qui memetipsum diuino obsequio mancipavi, eius impedire rectissimum cursum, quem adeo indulgenter summa ad se vocabat Maiestas, forte ut operæ eius meum in famulatu sancto languorem suppleat. Non æquum erat, ut ego Fratris auribus obstrepens, voces meas vocibus Dei in corde loquentis opponerem. Itaque sicut Pater paulo antequam exiret è vita mihi illum non solum commendarat, ut Fratrem, sed plane loco filij addixerat, certis ad hanc rem confectis tabulis, ita ego nunc meliori custodiæ tradidi, Deo penitus donans. Addebat ipsi Marco Antonio susceptum in ea Prouincia tyrocinium eo gratius accidisse, quod Hæreticorum in oculis religiosa instituta, quæ homines æquissimi conantur euertere, suo quoque, & opere, & exemplo firmaret.

60 Societati certa Sedes Cracouiæ tributa.

Cæterum Bolognetus iam pridem Societati optime cupiebat: itaque singulari eius studio, & Possuini in primis opera, multum fauente Rege Stephano, Sedes Cracouiæ certa impetrata est. Templum Sanctæ Barbaræ, quod translatis in ædem B. Virginis, & S. Adalberti, quæ ibi erant cetero Sacrorum officia, Episcopus Cracouiensis Petrus Miskrouius, cunctis ad quos res pertinebat volentibus, Societati ipsis Februarij Kal. addixit, ac demum Pontifex confirmavit. Coempta insuper antiqua domus, quam Rex ab omni iure ciuili exemit. Multum in hac re cum omnibus prope hominum Ordinibus, sed præcipue cum Academicis fuit certamen, nescio quam suspitionem ingressis tanquam contra eorum Cathedras, & stipendia tenderent: sed Prouincialis Campani, Stanislai Varsueuitij, & Possuini obseruantiæ, & colloquijs ita edocti, ita mitigati sunt, ut demum in Collegij quoque institutionem consentirent: quanquam Patribus nihil in presentia de Collegio tractandum visum est. Igitur in Domum Professam Sanctæ Barbaræ, ædes cum domicilio adiuncto destinatur. His autem, non sine multorum admiratione transactis, ut planum fieret plane Deo cordi futuros Cracouiæ hominum nostrorum labores, ubi diu de vna Sede certatum est, ecce altera nil tale agentibus, vltro offertur. Thomas Plaza S. Stephani Parochus, apud quem noster toto quadriennio velut in statione iam egerant, ubi vidit eos ad S. Barbaræ migraturos, dolens Paroeciam suam, in qua iam pietatis studia restituerat, deleri, templum, ac domum omnem Societati, quantum in se esset, in perpetuum tradit. Res defertur ad Episcopum: is, & postea Pontifex Maximus sunt autores. Patres Diuinæ Indulgentiæ gratulantes eam Sedem in Tyrinum domicilium destinant, quod Polonica Prouincia nullum adhuc, nisi Bensbergæ cum Collegio coniunctum, habebat. Et continuo, qui tandiu nunquam, ubi pedem in certo ponerent Cracouiæ habuerant, duobus suis in templis duplicem aperuere pietatis palæstram: eoque successu, tanta ad conciones, & Sacramenta hominum frequentia, tanta hæreticorum iactura, ut appareret haud frustra tenuisse satanam, dum tot moras tot bonis obiectat.

61 Domus Professa ad templum S. Barbara.

62 Domus probationis Cracouiensis inuita.

63 Archiepiscopi Gnesinensis Studium in Societatem.

Verum ecce diuersum eum Stanislao Karnouio Gnesinensi Archiepiscopo, Poloniæque Primæ certamen. Is persuasum habens Collegia nostra vnicuique conseruanda, restituendæque religionis, in Archidiocesi (sic ipse appellat) sua fore subsidium, constituere eam tum Gnesinæ, tum Calisij sic auebat, ut nihil ardentius. Cuius votis cum per Sociorum paucitatem satisfieri non posset: nec noua inchoari Collegia, prioribus non firmatis, expediret: sapiens, ac pius Antistes de suorum Canonicorum sententia, Posnaniense Collegium suæ Ecclesiæ proximum auctis vœgigalibus, & amplificatis adibus per-

perficere statuit; ut in eo Philosophicæ etiam, ac Theologicæ disciplinæ tradere-
 rentur. Calissij autem, quæ vrbs Silesiæ finitima in Archidiecepsi Gnesnensi
 est, Collegium mediocre excitare cum latinitatis Gymnasio, vnde iuuentus
 deinde Polniam, quæ bidui abest itinere, ad Rhetoricam, & altiores cæ-
 teras disciplinas transfret. Quod consilium, vbi probatum à P. Generali cogno-
 uit, miris lætitijs exultans, eique gratias persudiosè agens, inter cætera hæc
 adseribit. Nihil, inquit, mihi hoc tempore gratius, nihil iucundius, accide-
 re potuit. Nunc demum enim sperare incipio vberimos in Archidiecepsi mea-
 fructus, tam ad confutandos nouorum dogmatum errores, ab eorumque te-
 nebris plurimos hominum ad veritatis lucem reducendos, quam ad Ecclesiasti-
 cam disciplinam, quæ ex suo cursu plurimum recessit, noua ista quasi planta-
 tione restaurandam, atque conseruandam. Quæ verba idcirco libenter appo-
 sui, ut intelligant Posterio nostri, quid ab ipsis expectetur; quæ spe attributa,
 maioribus vestigalia, domus extructæ, & vitæ adiumenta, adeo benignè prouisi-
 sa. Hoc autem ipso anno gratum specimen fructus Sacerdotes duo Calissij præ-
 buere. Quod cum Gnesnensi Archiepiscopo, idem cum Stephano Rege certa-
 men erat, Grodnæ, Brastæ, Rigæ, Derpati, aliasque alibi Societatis Colo-
 nias moliente. Sed ante omnia succursum Liuoniæ est. Aderant è varijs Ger-
 manicæ Prouincijs missi à Claudio Generali Sacerdotes duodecim, cum qui-
 bus, alijsque Prouincialis Campanus ineunte magno ieiunio in Liuoniam pro-
 perauit: relictisque alijs Rigæ, Derpatum septem deduxit XIII. Kal. Aprilis;
 horum, Sacerdotes erant quatuor, Theodoricus Nauakeschd Vestphalus, qui
 nouæ Sedi præpositus erat, Thomas Busæus Geldrius, Valentinus Hengelius,
 Hessus, Ioannes Ambrosius Volcherus Thuringus, quibus mox accessit Ioan-
 nes Urbanus Polonus. Iacet Derpatum in aperta, amœnaque, & salubri
 plantie, ad nauigabilem, & piscosum fluuium Becam, qui in marinum Mo-
 scouicæ lacum Peuten octauo inde lapide euoluitur, vrbs è Liuoniæ præcipuis,
 olim & Sede Episcopi clara. Excepti Patres perhonorifice ab ciuibus vniuer-
 sis. Vnus fuit hæreticorum Minister, qui prima statim concione in eos nomi-
 nibus & conuicijs infamibus debaccharetur: sed re cognita Magistratus iussit
 hominem priuatim coram publico scriba, ac testibus, & pro suggestu palino-
 diam canere, quod homo ita luculenter, ac verbosè præstitit, ut ne in be-
 ne dicendo quidem tenere modum visus sit: addens in Prageni Gymnasio,
 quicquid Doctrinæ haberet, dum Reçtor ibi Campanus ageret, ab se percep-
 tum, Nimirum in venenum verterat, quæ hauserat ad salutem. Per simile
 quiddam euenit Rigæ, vbi cum per vias, & ipso in Templo Sellulariorum
 quidam Opificum, ac petulantium puerorum molesti essent, decretum, quo
 Senatus hanc vexationem virgarum proposita pœna prohibebat, ad hæreticum
 declamatorem concioni promulgandum delatum est in suggestum, eo plane
 articulo, quo vixdum Orationis partem absoluerat, in qua Iesuitas maledictis
 profciderat. Ita coactus est deinceps ex eodem ore spiritum frigidum, & ca-
 lidum mittere. Rigæ, ac Derpati Campanus auditus est in Senatu, quanquam
 homines perditæ Hæretici essent, diligenter, atque beneuole: de causa aduen-
 tus Sociorum in eas partes, de Summi Pontificis beneficentia, de Stephani
 Regis voluntate, deque Societatis instituto fuscè disseruit: digredientem quo-
 que domum comiter prosequuti: deinde, ut mos est magnos viros, publi-
 co vini donario vtrobique honorarunt; quibus Pater Catholicos libros dono
 remisit. Summum iam restabat inijtis conuersionis impedimentum, malus
 pudor, cum nemo auderet erroris laqueos primus exuere, ne non liber, sed
 transfuga videretur. Adeo est arduus humano generi reditus ad virtutem,
 cum sit adeo præceps lapsus in vitia. Rigeni Stationi Leonardus Rubenus præ-
 fectus est. Petrus autem Scarga, tum Polociensem, tum vtramque Liuoni-
 cam curatè iussus. Liuoniam loco Regis etiamnum obtinebat Georgius Radi-
 uillus Vilnensis Episcopus, qui cum ad Societatem diti aspirasset, bis à Pon-
 tifice lata repulsa, hortatu Campani, ab eoque per Exercitationes Spiritus
 Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

64

Lætitiæ eius
 ob admissum
 à Generali
 Collegium,
 Calissense;

65

Fructuose
 milionesper
 Poloniam, &
 Liuoniam.

66

Ministorum
 petulantia,
 à Magistrati-
 bus coercita

67

Patres à Se-
 natu hono-
 rati.

68

Georgius
 Raduillus in
 Societatis in-
 gressum à
 Pontifice nõ
 impetrat.

præparatus Sacerdos, & die S. Stephani Vilnæ à Bolognetto, qui erat Episcopus Massæ, consecratus est. Quo tempore in laudatissima illa, & numero-rosa Cardinalium creatione Romæ vterque, tum Radiuillus ipse, tum Bolognetus in sacrum Senatum adlecti. Enixè igitur Radiuillo fauente, continuo processum in aciem, per vrbes, pagosque diuinum classicum contra hæreses, contra vitia, contra tartareas pestes cani ceptum, haud sine victorijs pulcherrimis. Nec segnius ab Collegijs iam robustis, quo populorum necessitas maxime acciret, excurreretur. Iacobus Laniskius cum altero Sacerdote Vilnæ Smodecum, & in circumiectum agrum profectus, omnia superstitionibus in-

Cardinalis
creatur.

69

Infanda su-
perstitiones
sublatæ.

corrupta reperit, vt longe essent Ethnicis propiora ritibus, quam Christianis. Sacrificabant Telluri, Matri Deum, Domesticæ Lari. Pro apibus, pro semente, pro pecoribus, rebusque alijs certa habebant sacrificia certis ritibus, aduocatisque fortilegis, vt agnosceres satanicæ ambitionis inuenta. Atque à Sacrificio Telluris quædam Porcæ, qua faciebant, asseruabant domi reliquias tanta superstitione, vt eas iussi abijcere, metu magnæ cuiuspiam calamitatis, non auderent: & obstupescerent cum ipsi domos ingressi Patres infanda monimenta protrebant pedibus, & corrupcebant innoxij. Principio varijs etiam terribulis pro sua tyrannide depugnauit satani, tamen breui Spiritus Sancti gratia superante, vniuersa gens mire paratam se excipiendæ culturæ præbuit. Itaque accitus tertius Vilnæ Sacerdos est, excisæque superstitiones, expiata conscientia, Matrimoniorum quamplurima paria, nullo rite ante copulatorum, legitime coniuncta, tradita elementa fidei Christianæ. Quæ in re, quod alibi maxime erat pugnandum aduersus hebetudinem, ac perniciam memoria rusticana annorum quoque situ obduratæ, hæc adhibebatur industria. Quot Apostolici Symboli numerantur articuli, quot petinens Orationis Dominicæ, & alia id genus, tot vno ex pago ordine agrestes disprebentur, singulisque sua ordine pars tradebatur. Quam cum demum percipissent, iubebantur etiam per Catechistæ absentiam eodem ordine confiteri, quæque acceperant tandiu inter se se retractare, atque conferre, dum totum singuli carmen edidicissent. Alij præterea Sacerdotes Medicum, & Doctorem, alij ad Palatinum Trocensem, alij Sluciam ad Simeonem Ducem, alij aliò missi. Feruebat opus, ac fere cum præclaro vbique euentu. Itaque ea nunciatis Generali Campanus, Mira, inquit, consolatione perfunderem, quam & participo Fratribus meis, dum nouæ semper afferuntur literæ, quæ generales à Collegijs, & quæ particulares ab aliquibus in varia loca missis, in quibus mirabilia operatur Dominus per suos, & multa hominum electæ conuersio, vel ad eam preparatio. Sit Dominus benedictus. Rerum adeo ex voto fluentium causa secundum Deum ipse erat Campanus, qui hæc penitus Ignatij spiritu, quocumque accedebat per B. Patris Exercitationes, quas ipsemet dictabat, domesticos omnes, maximeque Præsides, ad perfectam virtutem instituebat, & incitabat: vnde recens cunctis vigor, & nouæ cooriebatur imperus: tantoque Euangelici noualis proueniebat cultura felicis, quanto coloni viribus, & quasi ferramentis instauratis, valentius operi in-

70
Doctrina
Christianæ
laboriose ru-
dibus instilla-
ta.

71

Campani li-
tera ad Ge-
neralem.

Eiusdem fer-
uor.

72

Pontificium
Seminarium
Claudiopoli
inchoatum.

73
Petri Neoty
ti Apostasia.

74
Catherinæ
Sueciæ Regi-
næ pia mors
& virtutes.

Claudiopoli in Transyluania Pontificium Seminarium Possuinus exortus est non sine aliqua dimicatione, in eam rem conductitiâ in domo ab Senatu impetrata. Ostium in eâ Prouincia patebat Euangelio magnum, & Aduersarij multi. Quin etiam omnibus machinis Pater mendacijs Diabolus contra pugnans Petrum Neotyrum Saxonem ab Societate, & Catholica fide abduxit, vt pessimo exemplo, ac nouo Satellite pusillum Catholicorum gregem opprimeret. Sed nulla vis contra Dominum, machinæ nullæ, quam turpiter ab ipsis Hæreticis mox eiectus sit infamis apostata, infra narrabitur. In Suecia quæ reliqua erat scintilla fidei orthodoxæ, videbatur penitus extinctum iri, Catherinæ Regina morte sublata. Stokolmij xvi. Kalendas Octobris diuinis præmunita mysterijs sanctæ, vt duxerat, vitam conclusit. Specimen singulare edidit omnium virt-

virtutum, fidei præsertim erga Deum, & misericordiæ erga calamitosos; patientiæ super omnia admirabilis, qua dolores acerrimos, ac morbum foedissimum, unde corpus misellæ totum computrescebat, multos annos pertulerat. Ea crepta, per quam in Suecia Orthodoxæ fidei conseruabantur igniculi, statim procellæ ad eos funditus opprimendos coortæ. Et quidem filia eius ad hanc diem educata Catholicæ, cum leuiorem antea quoque præ se tulisset indolem, vbi fida parentis orbata custodia est, ingenium sequuta, ab Ecclesia Sancta defecit. vnicum itaque veluti semen restabat in Sigismundo adolescente, nec dum sui iuris, & vndique velut agno circumdato ferocibus lupis, vt hic maximè, & in Transyluania in alterius Sigismundi religione conseruanda, diuinæ gratiæ vis apparuerit. Sed ibi Ioannes Lelesius è Societate diligenter adnitebatur, Stephani quoque Regis auctoritate, munitus, idemque Principis Magister.

In Suecia res erat durior. Ioannes Rex Sigismundi Pater Hæreticus, Hæreticus item Præceptor, Comites, alijque Aulici pessimæ disciplinæ. Sacerdotes de Societate restabant quidem tres, Simon Nicouius, Stanislaus Rachouius, & Albertus Vandolcenus, tamen auctoritatis expertes, omnibus Hæreticorum ictibus expositi, inermes, ac nudi, & Senatores minitabantur impositos in nauim, simul omnes amandatuos, & ab eorum vsu Principem conabantur abstrahere. Quam ob rem dedere operam, vt Stokolmio digredientem nullus sequeretur Iesuitarum, quod tamen non successit. Quippe tanti thesauri non erat segniter relinquenda custodia. Ad hæc ipse Princeps quanquam non admodum ad speciem grauitate, sed re ipsa acerrimè oppugnabatur. Soror, quæ fidem prodiderat, colebatur, obseruabatur, cum maximo incedebat nobilium comitatu, pauculi Sigismundum adfectabantur, multi non æquis intuebantur oculis, & mustabant nequaquam regnare passuros. Quin & Carolus Patruus aperte volebat Hæreticum fieri: ita vt conseruata tandiu tot inter flammæ adolescentis fide, non renouata modo, sed & longè victa Babylonicæ fornaciæ miracula fatendum sit.

In reliquis per Germaniam Prouincijs nil magnopere præter ordinem actum. In magnum cecidit Viennæ ritus Catholici decus iuxta, ac firmamentum, suscepta etiam cum Dæmonibus pugna, & parta inde victoria. Quippe fuit percelebris in luce Imperatoriæ vrbs, dum Cæsar, ac Legati Principum aderant, in oculis plurimorum gesta, omnibus diu expectatione suspensis. Anni erat Virgo ex pago Manek nomine, propè oppidum Sancti Hippolyti, germanicis octo milliariibus procul Viennæ, quam Elisabetha Aua, eademque Venefica teterrima, Satanæ desponsam numerosa nequam Spirituum legione complebat. Tentata apud S. Hippolytum diu curatione incassum, deinde in Cella (qui locus est religiosa in primis Deiparæ Aede, & peregrinantium frequentia nobilis) iam totam per Austriam re vulgata sermonibus, Viennam puella deducitur. Cæsarisque, & Episcopi postulato Ioannes Nicolaus Donius Collegij Rector adhibere Sociorum operam pene adigitur. Qui quanquam opus Societatis norat ab animis magis quam ab corporibus exterminare Dæmones, tamen ne superbissimæ belluæ atque Hæretici gloriarentur subterfugi metu certamen, indictis in Collegio multis precibus, Sacrificijs, Ieiunijs, verberibus, & alijs, quam Deo acceptis, tam Satanæ exosis pietatis officijs, negotium aggrediendum fidenter existimauit. Pauci initio in Sacellum, vbi depugnabatur ad spectandum quasi testes admissi, sed ipsi Dæmones insana, multiplicique vociferatione theatrum sibi egregie frequentarunt. Qui prætergrediebantur exaudiebant varias, & horrendas ferarum voces, ac primo vt interuenerant temere, consistebant, deinde tanquam ad spectaculum publicum accurrebatur. Nec vero solum spectator, sed & bellator veniebat Antistes. Haud obscure est cognitum ab venefica Anu confirmatos principio, & nouo adiutos præsidio tartareos obsessores, adeo obstinata contumacia resisterunt. Vbi data in custodiam Anus est, profligari cepti, alijque subinde, atque alij multis deinceps diebus, ac demum omnes cieciti numero duodecim millia sexcenti, eoque amplius. Pridie Assumptæ in Cœlum.

75
Eius filia de
fectio à fide

76
Hæresis præ
ualet in Sue
cia.

77
Periculum
Principis Si
gismundi.

78
Energume
næ mirabilis
curatio Vi
ennæ.

Cœlum Virginis Matris pernicacissimus omnium, ac ductor abiecit vltimus afflicta humi Virgine, vbi quatuor ferme horas exanimis iacuit, tenui vix extante vestigio: quo tempore deinde retulit Angelum Cruce armatum sibi conspectum, qui nomine ipsam appellans, iam diceret penitus liberatam. Postridie Episcopus in Collegij templo sacrificauit, & rem totam frequentissime concioni exhortabundus exposuit, & Sacrosanctam Eucharistiam puellæ imperijt: quæ mox in Sacrarum Virginum adscripta numerum pie vitam peregit. Auam quoque veneficam Dei miseratio respexit. Iampridem misera Diabolo se deuouerat, & filium infantem suauis eiusdem enecatam, discerptumque ad vnguentum quoddam conficiendum coxerat: super hæc Hæretica erat, & infandis cooperta criminibus; quæ vbi Sociorum hortatibus victa diabolicum pactum relcidit, hæresimque eiurauit, grauius quidem per noctis tenebras ab iratis vexata, & verberata est furijs, tamen incendium, quo vix cremata est, pie sustinuit. Existimantur Patres ex occasione de Sacris Ecclesiæ ritibus pro concione differendum, quod optime cessit. Multique præterea ad nouæ vitæ consilia, qui in flagitiorum, vel errorum cœno iacebant, erediti, cum illud Energumenæ spectaculum, & Catholicæ fidei veritatem, & futuræ vitæ res, prope ante oculos posuisset. Iuuit quoque Orthodoxorum causam vulgatus Constantinopolitani Patriarchæ libellus, qui Protestantium sollicitatis literis, vt eorum exciperet dogmata, non modo non excepit, sed & singillatim scripto refellit: quam confutationem cum Patres Viennæ vulgassent, aude multi, vtiliterque læsitabant. Magni enim erat momenti autoritas Schismatici Antistitis, qui cum tam inueterato ab Ecclesia Romana, dilidio abhorreat, profanas nouitates recentium Hæreticorum eo grauius reuincebat, quo minus habebatur Papista. Feliciter tumultuaria quædam concertatio Herbipoli cessit. Venerat eo per æstatem Dux Vvitembergensis his latera succinctus pseudopropheta, qui sciens in ea vrbe Societatis Collegium esse, rogauit Episcopum, vt aliquem ad se Iesuitarum accerferet, cupere enim de ea natione quempiam videre, de qua tam multa vbiq; inaudierat. Adire Franciscus Rapedius Collegij Rector, & Georgius Halenius Theologiæ Professor. Primus Satellitum Vvitembergensem erat Lucas Oshander, qui vbi colloquium cœptum est, de Iustificacione statim quæstionem induxit. Respondere Patres ita, vt haud obscure Hæreticum fregerint, admirante plurimum. Duce, ac profitente nunquam sibi ante cognitum talia Pontificios de Iustificacione tradere: alia enim sibi à Magistris suis referri. Pervasis Vvitembergam fama cladis Herbipoli à Ministris acceptæ, qui impatientes contumelia totam disputationis seriem promulgaturos se professi sunt. Verum, vt opinor, abstinere, ne se in novos induerent laqueos, satis gnari non tacite venditarent.

Quo maius periculum imminebat Colonia, hoc impensus laboratum. Vniuersa Ciuitas, defectione ad Calvinianos Gebardi Truchsis Antistitis, in summo versabatur diuinarum rerum humanarumque discrimine; Bipontino Duce, alijque Hæreticorum proceribus, inter cætera instantibus, vt conscientia, quemadmodum vocant, concederetur libertas, idest superstitionum prostibulum panderetur. Sed insignis Canonicorum, Clerique constantia, itemque Senatus, & omnium Ordinum pietas singularisque consensus, imminentem procellam egregie propulsarunt. Vbi Franciscus Bonhomius Vercellensis Antistes ad eas res componendas à Gregorio Pontifice legatus, anathema in Apostatam promulgauit, & in Pentecosten noui Pastoris comitia indixit, supplicationem quadraginta horarum in Societatis templo, proposita orantibus certa noxarum condonationes instituit, qua maximo concursu, & religione celebrata, electus est à Canonicis in deiecti Calvinistæ locum, Ernestus Bauarus ab Leodiensi euocatus Ecclesia. Successit strepitus belli, & iam in conspectu Coloniae per arma, & ignes furor grassabatur hostilis. Sed Deus causam suam protexit, breuiter con-

79
Anus veno-
sce, & Hære-
tice mira-
conuersio.

80
Lutheranif-
mus à Pa-
triarcha
Constantino
politano da-
mnatus.

81
Doctores
Lutherani
Herbipoli
reiuincti.

82
Periculum
Colonie ex
Apostasia
Gebardi
Truchsis.
Constantia
Catholicorum
& Nuncij
Apostolici
sapientia di-
scussum.

83
Ernestus Ba-
uarus in lo-
cum electi
Apostatæ
electus.

Soc.44.

constatum ab Gerardo militem inopia, famelique disiecit. Tametsi redintegratis subinde viribus aliquot deinceps annis arma impia pugnare cum pijs. Enituit tota in ea re Bonhomij altitudo animi, fiduciaque, & pietas memoranda: qui postquam nouus Antistes creatus est, non dubitauit loco mouere etiam e Clero corruptos; ne si mali semen relinqueret, pro Pastore olim lupus sufficeretur: & in eadem Nobilissima & religiosissima Ciuitas, quas tum perpetiebatur, calamitates recideret. Audentem itaque pro pietate, quanquam non deerant, qui ab incepto detererent, ne nouam afferre turbarum materiam, & multiplicare gliscens incendium videretur, Christus iuuuit, & ornaui euentus. Ut apparet saepe timeri, vbi non est timor: Dumque Catholici nimium circumspiciunt, ac tuta volunt omnia; Hæretici autem interim non cessant, sed nullo seu iuris, seu pacis respectu se se insinuant, vel intrudunt, non raro plagas religioni miserandas insigi. Inter Colonienfes tumultus non intermissa est à Socijs templi ædificatio: quod cum spectarent Hæretici per ludibrium dicitabant: opportune ædificant Iesuitæ, & alij habitabunt: Sperabant enim propediem, vbi Gebardi factio præpolluisset, exterminandos: sed exitus ostendit, quo afflati spiritu vaticinarentur. Perduotum ad culmen ædificium est, & à Bonhomio solenni cerimonia, eo populi maiore accursu, quod Colonia nunquam tale editum spectaculum quisquam recordabatur, in templum Domini pridie Assumptæ in Cœlum Deiparæ consecratum. Decessit Treuiris Guilielmus Limburgius ab anno 1551. in Christi Domini Castris bona stipendia meritis, Doctrina; pietatisque præstantis: quas aliasque virtutes singularis obedientia vtiliores, pulchrioresque reddebat. At Ioannes Philenius, qui Herbipoli multorum & ipse religiosi stadij annorum, cursum consummauit, non solum domesticis, sed & externis, ipsisque Hæreticis desiderium, luctumque reliquit, Adeo cum esset rei domesticæ Procurator, suarum virtutum, ac præcipue caritatis, documentis omnium sibi amores obstrinxerat: Laus sane tanto præclarior, & imitatione dignior, quanto difficilius rei nummarie tractatio apud sæculi homines in religiosi viris approbationem inuenit. Herbipolitanorum quidam etiam, Prophetia donum in Philenio sibi competentem narrarunt.

Iam respirabat Belgium, sed vt sunt remedia tardiora, quam mala, lento progressu. Ad afflictam recreandam Provinciam Visitator Oliuerius, cum Austriacas res composuisset, obiterque aspexisset Rhenanas, translatus est. Mirum erat in Alexandro Farnesio Parmensi Principe Societatis per Belgium propagandæ studium. Eius rogatu, dum alia alibi Collegia molitur, missi ex Treuirensi Collegio per Sacrum Aduentum Petrus Peraxilus concionator cum altero Sacerdote Luxemburgum. Iam ab Rege Catholico ad Collegij fundum Parmensis Prioratum Vnseldungensem impetrarat. Haud minus fauebat initio, vt quidem præferebat, Gubernator Ducatus Comes Mansfeldus. Concionibus ter in hebdomada præter sacros dies habitis, magno cum fructu, alijsque obitibus impigre consuetis officijs, cum Peraxilus, ac Socius renocarentur Treuiros, negauit Comes accitos, vt inde recederent; sed vt nouæ Colonia perpetua ponerent fundamenta: oclufurum se portas ne irent. Et continuo literis ad Rectorem Treuirensis, & ad Visitatore Oliuerium datis, Collegij institutionem acriter coepit vrgere. Missi & Cortracum extremo Iunio, postulante Magistratu, & alente, Robertus Claysonius, Ioannes David, & Ioannes Fans Sacerdotes cum Laicis duobus, concionibus, Catechismo, Sacrorum vsu mysteriorum, alijsque pietatis operibus, tum fructus vberes legerunt industriæ, tum cupiditatem habendi Collegij in Ciuibus incenderunt. Tertio nonas Februarij Tornaci decessit Ioannes Mortagna, ab anno 1553. in Societate, quam iam tum Sacerdos iniuit, Sacramentis distribuendis, verboque Dei prædicando egregie operatus, ardentissima vir, & laboriosa caritatis, Tornacensium, apud quos plurimum vite egit, iure Apostolorum nomines, extat hodieque fructus eius industriæ in ea vrbe apprimè saluber, volente, ac iuuante

Epi-

84

Clerus Coloniensis à Vercellensi Antistite repurgatus.

85

Consecratio Templi Societatis Coloniae.

86

Mors Guilielmi Limburgij.

Ioannis item Philenij, & Iulij laudes

87

Luxemburgi & Cortraci expetita Collegia Societatis.

88

Ioannis Mortagne obitus Tornaci.

Episcopo, sub Magistratus tutela duodecim probatæ sanctimonie congregavit Virgines, certisque deuinxit legibus, quæ se totas instituentis puellis paruis, vel alijs, si quæ id amarent, deuouerunt. Docebant autem ante omnia elementa fidei, probos, cultosque mores, tum pro cuiusque re ac natalibus, leges, scribere, & elegantiora opera, seu vulgares colus acusque ac telæ labores, ut cuique suppeteret, vnde vitam tolerarent, vel honeste, pieque exigerent. Iamque eo processit hæc disciplina, ut interdum quingentæ numerentur discipularum in numero: perque eam haud modica ex parte pietatis cultus, quem vehementer hæresis deformarat, priuatis in domibus expositus, publice quoque refoerit. Exulante modo Collegio solebat dicere Mortagna, se, quem modum sperabat, non exiturum è vita, donec Tornacum restitutam Societatem videret, Ipse, uti supra memoratum est, restituit, ædificauit Sacellum, deinde fidelem Deo spiritum reddidit; ac primus in extructa ab se æde sepultus est. In eius locum Domui Probationis, quæ vehementer hoc anno amplificata est, Eleutherius Pontanus successit, Valencenis accitus, ubi Bernardus Oliuerius ceptæ superiore anno stationem administravit.

In Anglia, quod proximis annis Londino, id hoc anno varijs Regni Ciuitatibus morientium pro fide decus additum. Nam, ne motus in Londinensi populo ciceretur maior, simulque ut terror propius admoueretur prouincis, late per Insulam cœpit sæuitia in Dei famulos exerceri. Mancastræ Iacobus Labornus vir nobilis: Vinctoniæ Ioannes Sladus: in Castro Andouerensi prouinciæ Antouienensis, Ioannes Bodæus, magnæ pietatis Laici, pro religione subleui. Sed maxime Eboracum gloriosa Athletarum certamina illustrarunt. Hi Guilielmus Lacius, Ricardus Kikermannus, Iacobus Tonsonus, Guilielmus Hartus, & Richardus Tirchillus Sacerdotes, eandem omnes ob causam, quod præter impia regni decreta trans mare dedissent operam studijs, ex auctoritate Pontificis Sacerdotium suscepissent, in Angliam tutandæ, restituendæque religionis causa reuertissent, perduellium pœna macerati, magno populi omnes dolore: sed maxime Hartus. Vix felicem Deo spiritum reddiderat, cum in magna spectantium corona multi facto impetu ad patibulum impetu nullo periculi sui respectu, intulere se se, nec prohiberi potuerunt, quin certim quicquid ad manum venerat ex reliquijs Pij Athletæ caperent: quorum multi protinus capti, & in carcerem dati. Illud haud minus memorabile. Cum ad obscurandam religionis causam iam Hæretica astutia permisceret Sacerdotum martyria, latronumque, ac facinorosorum supplicia, post Harti concisum venerandum cadauer, latro admotus patibulo, ac iussus causam quare damnatus erat, palam exponere, elata voce, Quid, inquit, crimen quod & dudum satis vobis enarraui, & vna cum cæteris meis noxis hesternis Sacerdoti huic, pretiosa morte sancto (Hartum significabat) in confessio Sacramento patefeci, rursus enarrem? Nempe solum restat, ut moriar, nec repugno: illud igitur profiteri velim: me iam mortem non tam mei sceleris, quam fidei Catholicæ causa complecti, perbeatumque me ducere, quod tam illustris Herois comes efficiar. Ad quæ verba cum varie affecta multitudo, alij compungerentur animo, alij taciti consilium laudarent, alij ac præsertim Ministri (vere ministri mortis) etiam vitæ pollicitatione ad reuocanda dicta sollicitarent. Iam Dei spiritu (ut æquum est credere) bonus latro æstuans, vociferari cœpit: rumpite moras, rumpite, piget iam vitæ: nunquam fiet, ut quod dixi retractem: Vnicum votum est Martyri huic Sancto commori: cuius beata anima nunc pro me orat: hisque in vocibus cum interclamarent Ministri tolle, tolle, blasphemam, pressis faucibus mortem oppetijt. Paucis diebus comprehensus Sacerdos dum pertentatur, si quid forte rei sacræ gesserit, inuentus est collum fune circumdatus: interrogatusque quid ea res sibi vellet, particulam funis, quo suspenderant Hartum, hoc est, Sacram Reliquiam esse respondit; ac denuntiantibus eodem ipsum laqueo strangulatum iri, Vnam, inquit, tanto honore sim dignus: & in carcerem ducitur. Hos bono-

89

Pia, & utilis eius institutio ibidem.

90

Varij in odium fidei casti in Anglia.

91

Latronis Poenitentis felix obitus.

98

Toleratione suo dno pons

res fideli suo Sacerdoti, ac testi Christus Dominus etiam hac in vita rependit. Et sane erat Hartus non alijs modo laudibus, & multa Doctrina, sed virtute quoque singulari spectandus. Dum Romæ egit, specimen obedientiæ, modestiæ, caritatis habebatur, ac præsertim patientiæ in perterendis calculi doloribus acerbissimis. Ob eam inualetudinem in Societatem, quam summo studio petebat, non receptus, enixe Deum rogauit, vt aliquod sibi leuamentum concederet: & apparuit preces auditas. Vbi reuertit in Angliam dolorum asperitas mitigata est, & ille toto pectore ad religionis conuersus utilitatem profecit breui spatio plurimum. Multos corroborauit in fide, multos in pietate promouit, multos ab Hæresi excitauit, quorum aliquot Romam misit, quoad bonorum laborum gloriosum fructum, Sancti certaminis palmam percepit. Londini, quanquam sanguini parebatur, in facultates tamen piorum auide sæuiebant, & custodiæ Sacerdotibus complebantur. Præter eos, qui habebantur in Turri, triginta in Hullensi carcere, in Castro Equitis Martij, sex & viginti numerabantur. Qui omnes quotidie fere, iuuant Deo, alijs, atque alijs artibus sacrum faciebant; custodibus nunc ignaris, nunc pretio emptis, nunc conuiuentibus, & interdum clam religioni fauentibus. Summa quin etiam Dei prouidentia fiebat, vt ita clausi sæpe vtiliores essent, quam si fuissent liberi. Ad hos enim cum certi, constantesque in eodem loco permanerent, multi, qui Sacerdotes alios reperire non poterant, vel pij colloquij, vel Confessionis, vel etiam Sacræ communionis causa diffimulanter accedebant. Deinde cum semper Londini, aut in magnis vrbibus haberentur, magna negotia opportunius transigebant, quam si peregrinandum fuisset: idque tanto liberius, quod iam pro religione inclusis, vix vlla supererat, aut timendi, aut dissimulandi causa. Mirifice etiam alijs, qui varias ob noxas tenebantur, præsertim iuuenibus, consuetudine ac disciplina proderant: vt multis nocentium receptaculum fieret innocentie Scholæ, vnde plus virtutis breui perdiscerent vinciti, quam vsquam liberi percepturi fuissent. Ad hæc cum sæpe potestas Sacerdotibus fieret interdiu custodia, exeundi cum sponse redeundi ad noctem, negotiorum per speciem, ad Catholicorum necessitates accurrebant. Adeo Deus, quemadmodum Alanus scripsit, benedixit suorum conatus: ipsaque experientia refutauit humana iudicia multorum, vel clamitantium, vel susurrantium; commodiora tempora expectanda. Quibus, inquit, consultoribus si vteremur, infinita quotidie perirent animæ, quæ nunc Dei beneficio seruantur: omnisque patrie salutis, ac conuersionis extingueretur spes. Neque enim expectanda sunt meliora, sed facienda meliora: & à Deo Optimo, maximo studio, labore, ac sanguine præsertim Sacerdotum, sunt redimenda feliciora tempora. Hac & Sacerdotum inclusorum, ac cæterorum industria, Deo incrementum dante, Catholicorum hoc anno numerus vehementer est auctus. Quamquam multa præter hæc causam adiuuabant. Iam sementis è Christi testium sanguine lætam fundebat segetem, quam ipsimet è Cœlo haud dubie suis apud Deum precibus nutriebant: eorumdem illustrata magis ac magis innocentia multos permouebat. Ad hæc perennia quotannis sacerdotum supplementa operarum amplificauerant numerum. Scripti etiam libri præsto erant tum ad euertendos errores, tum ad pietatem excolendam moresque formandos cum inenarrabili fructu. super hæc, vt Deus pro sua infinita vi ac clementia bonum ex malo elicit, haud mediocriter proderant desertorum quidam, & proditorum suam aperte fussi, ac detestati nequitiam. Nam Ioannes Nicolaus cum ex suscepto ad Turcas itinere Rhotomagum reuertisset, grauibz literis, quæ editæ extant, nefarias suas fraudes retexuit. Laurentius quoque Chadæus palinodia publica malitiam, & impietatem suam desceuit. Præterea Osburnus, & Thomas Alfidus, si quam tormentorum, necisque metu ignauius succumbendo labem fecerant, eam fortiter Deo porrigente dexteram, excitati resarserunt. His omnibus causis adolesebat res catholica, & firmabatur. Acces-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

R

sere,

92

Guillelmi
Harti reli-
gionis causa
casi virtutesEt vtilis la-
bores.

93

Multi fidei
causa in cu-
stodiam dati
Londini.Ibi plus reli-
gionem
iuuant.Gratulante
præsertim
Alano.

94

Multi ex He-
resi conuer-
si in Anglia.
Huius rei
causa.

95

Lapsi quidam
resurgunt.

fere, & Hæreticorum inter se le diffidia. Namque Elisabeta Archiepiscopa Cantuariensem, Regniq̄ue Primatem Edmundum Grindallum, quia is agere ferebat ipsam nimium ex Archiepiscopali munere ad se rapere, omni iurisdictione spirituali spoliavit, reuocauitque eam ad se se, legatis per prouincias conlittutis, qui ab ipsius modo potestate penderent. Ex cuius contumeliæ dolore Grindallo mortuo, in eius locum Ioannes Vlitgiffius antea Vorcestriæ Episcopus successus est, capitalis Puritanorum hostis, qui cum multa contra eos volumina prius edidisset, iamque quo plus adeptus erat potestatis, eò impotentius agens, uellet unde quadraginta capitibus, quibus aiebat contineri Anglicanam fidem, Puritanos subscribere, hisque obstinatum esset citius, vt loquebantur, tot mortes oppetere, quot pilos haberent corporis, quam in ea dogmata conuenire, ingens exarsit incendium. Hæc omnia cum religioni fauerent, non tamen deessebat Satan impedimenta multa cum in ipsa Insula, tum extra eam, & unde minime timenda uidebantur, obijcere. Duos qui de Societate fuerant illuc induxit Christophorum Perchinum, & Thomam Landgallum, Perchinus ingenij turbulenti homo è Societatis corpore iam biennio ante abscissus, cum turbas Coloniae, & alibi per Germaniam exciussit, in Angliam reuersus, etiam ab Catholica fide desciuit: & hoc minus creauit quibus Christi periculi, quo citius plane se lupum ostendit. At Landgallus, vir ætatis, doctrinæque maturæ, Laureti Romæque Pœnitentiarij functus officio, muneribusque præterea sat grauibus gestis, cum ab Generali Romam accerseretur, Anglicanam Genuæ nauim nactus, incertum qua maxime causa, in Angliam fugit. Hic siue ultro, siue inductus, Reginæ consiliarios adit. Illi quidem statim disparunt toto Regno: Iesuitam doctissimum suapte sponte ex Italia accessisse, qui profitebatur frequentaturum se Protestantium Ecclesias, alijsque perisurum, vt frequentarent: eoque nomine aiebant, potestatem ei factam per Regnum omne vagandi, & sacrum ubicumque libitum foret, impune faciendi. Et Landgallus conciliandæ sibi gratiæ causa iactabat se à Pontifice missum, vt Iesuitas uiseret eius Regni, ac reformaret; Sacerdotumque, qui ab Seminarijs uenerant, errores doctrinæ corrigeret, & conscientias Catholicorum pœnitentiæ irretitas, pristinae libertati restitueret, vt suis obtemperantes Principibus salua uita reque familiari Deo pacate seruirent. Audiebant hæc Schismatici totis aribus, & alij imbecilliores: at plerique Catholicorum, vt proprium est omnium alienum pastorem non audire, vel suspicati fraudem Hæreticorum, vel certe, vt erat, Apostatam Iesuitarum esse, procul ab congressu hominis fugere, nec domo recipere: adeo vt miser cogere Heyuodi amicitiam querere, per quem autoritatem nancisceretur. Heyuodus quanquam enixe rogatus nunquam hominem quem insidum Deo intelligebat, uoluit se se committere. Interim Hæretici plus hinc ad suas res, quam ex quauis disputatione, vel carnificina sperantes momenti, famam noui doctoris extollebant, Virum tota Europa sapienter inueniri negantes. Vbi res cognita est Romæ, sedulo Claudius aperiendam fraudem curauit, & illum pro Apostata Anglis Catholicis declarandum. Qui infelicissimus dum receptum apud alios non habet, ad cognatos, & propinquos, non magis genere, quam religione nobiles, multumque hominis temeritate offensos, coactus perferere, extemplo desijt apparere: nec quid factum ei sit, postea unquam est cognitum. Vix turbo is euauerat, cum Heyuodus ipse nouum commouit, ieiuniorum controuersia, quam sub ipsius Personij, & Campiani aduentum diremptam supra narrauimus, validius excitata. Causam duplicem prætendebat, consensionem cum Ecclesiæ capite, ac temperamentum seueritatis, quam veteres Sacerdotes ex Regina Mariæ temporibus (uti non nemo querebatur) exigebant immodicam, cum ne puerperis quidem esum carniū diebus, quos ipsi obseruabant, concederent. Obistere uehementer quotquot uetustiores supererant Sacerdotum non educati in Seminarijs, obiectantes omnis uui suffragio, atque etiam Ecclesiæ Anglicanæ Synodis firmatam, sancitamque consuetudinem. Accessere, & ex

96

Ciuides inter
Haereticos
turba.

97

Apostasia
Perchini, &
Landgalli.

98

Diffensiones
inter Catho-
licos causa
Heyuodi.

Seminarianis doctissimi quique, & grauissimi cum negarent pertinere ad Gasparem antiquum eius Ecclesie morem abrogare: neque ipsi Romanæ Ecclesie id placere, vt probabiles consuetudines aliarum Ecclesiarum abolerentur. Neque verò decere, aut boni exempli esse, religiosum virum aduersus ieiunia vsque adeo bellum gerere, multoque minime in eadem mensa dum alijs ieiunantibus legitima apponuntur cibaria, ipsi, vt præiret reformationis exemplo, carnes apponi. Non ita fortem Athletam Campianum, non ita censuisse Personium, non ita ceteros, qui iusto prope conuentu statuere nihil mutandum. Quid Heyuodus perpetuum morem, quid prisca consulta, quid noua conuelleret? Perstabat tamen Gaspar in sententia, vt erat non indoctus, nec suarum parum tenax opinionum: qui cum suas ad partes è iunioribus Sacerdotibus haud paucos traduxisset; ex his decem ac septem numero, tanquam in Synodi formam congregati, frequentes contra ieiunia decreuere: vnde acrius incitata, totoque regno diffusa, quanta cum offensione multorum, coniectura hinc capiatur. Rogationum hebdomada, quæ illic veteri more ieiunatur, agebat Gaspar Londini apud Mercatorem primarium, qui id, quamuis Schismaticus, in gratiam vxoris Catholicæ permittebat. Vna cum alijs Sacerdotibus ad mensam adhibitus, cum ipse, & alij quidam carnibus, ceteri piscibus vescerentur, Mercator primo irridere cœpit eam diuersitatem: deinde cum facti sui rationem doctè Gaspar reddere conaretur, non pacatus, sed abalienatus est magis. Ac forte euenit, vt postero die in edictum aduersus Sacerdotes, & Iesuitas recens promulgatum incideret: cuius assumpto exemplo, recta domum ad Gasparem: ac interrogat, ad ipsum ne tale edictum spectet. cumque is affirmaret, verum se apud illum tutum esse: nullam, inquit, Schismaticus à me fidem habes: neque ita mihi vitæ ratio tuæ probatur, vt causa tua velim rem caputque meum in discrimen offerre. Itaque teneris. Rationibus, officijs, precibus contra niti Gaspar; nulla re flecti Mercator: perægre demum precibus summis vxoris, & aliquot præterea Sacerdotum, adhæc bono pecuniæ promissio numero, potestatem ei fecit abeundi. Vnde noua Gasparem controuersia excepit, conscientiam teneret nec ne pecuniæ promissæ fides. Hisce tricus implicatus Ioannem Curraum Sacerdotem in Galliam ad Personium misit, vt quid facto opus foret cum sapientibus explicaret. Sed cum haud dum Personius ex Hispania reuertisset, Curraus quod olim agebat, de suo ad Societatem accessu transegit. Haud multo post confirmata valitudine Personius ex Hispania adfuit, cognitoque rerum Anglicarum statu, Romam excurrendum ratus, interim ne in deterius vsque res laberetur, Curraum quanquam Nouitium (sed erat maturæ pietatis, prudentiæque Sacerdos) remisit in Insulam, valde monitum, vt pro viribus sedare turbas, & conciliare partes studeret. Decretum Romæ de subsidio in Britanniam mittendo, euocandoque ad Personij Alanique Colloquium Heyuodo. Regi quoque Scotiae ad sui custodiam quatuor aureorum millia à Pontifice Personius obtinuit. Qui regressus in Galliam Guilielmum Vestonum de Societate hominem cum cæteris virtutibus, tum prudentia, ac modestia insignem, optime institutum summisit in Angliam loco Gasparis successurum. Sed Deus miro suo artificio lites præcidit. Euocatus Gaspar in portus Rothomagensis conspectum iam venerat, cum repente aduerso vento repulsus in Angliam Hæreticorum in manus venit, & condemnatus est, quemadmodum infra dicitur: ac finis dissensionis captiuitate auctoris impositus.

Interim res in Scotia, ob eam quam supra memorauimus, conuersionem, ex spe magna prolapsa, in locum sane periculosum deciderant. Guilielmus Holtus, qui vnicus in eo regno de Societate agebat, prope Edimburgum iussu Hæreticorum Procerum, penes quos erat Rex, captus, & datus in vincula est. Iam & tormenta parabantur. Sed Rex, quia venerat ab Parente eius Regina commendatus, prohibuit. Instabat tamen Elifabethæ legatus, vt traderetur sibi Londinum mittendus. Sed idem Scorus Rex, Christianissimo

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

R 2

Rege,

99

Eius ea occasione periculum

100

Personij Pro uidentia in sedandis turbis.

101

Finis turbarum captiuitate Heyuodi.

102

Guilielmus Holtus captus, & postea dimissus, in Scotia.

Rege, summaque fide, & cura legato eius Meneuillo orantibus, in libertatem asseruit.

103
Edmundus
Augerius
Sodalitatem
Poenitentiu
instituit.

Interim Rex Galliarum Henricus Edmundum Augerium Dolani Collegij primordia ordinantem datis manu sua bis literis ad se Lutetiam aduocauit; cui vt opera in condenda, quam moliebatur, Sodalitate Poenitentium vteretur, cui xxi. Kal. Aprilis initium factum est admodum speciosum. Nam præter plus ducentos è prima nobilitate, Rex ipse, duodecim Principes, Cardinales sex, tres Duces, Episcopi sexdecim, Abbates plurimi in eam dedere nomina, indutique saccis populo mirante conspecti sunt. Tantum nimirum habet momenti cognita Principis in vnam partem propensio. Ad nobilium corrigendos mores, & conseruandam Catholicam fidem eum conditum coetum ferebant, quem quidam initio Sorbonicorum cum minus probarent, & Fraticellorum affinem heresi prædicarent, inuidiam eius rei in Iesuitas, vt in rerum inuentores nouarum, conijciebant. Sed is breui euauit sermo, tum palam facto in

104
Ea probatur
à Pontifice.

audio Regis, tum coetu comprobato, ornatoque donis præclaris à Summo Pontifice. Verum inter fausta clarissimæ Sodalitatis initia, publicamque gratulationem repentina Societatem Parisijs percellit. Vehementer offensus denuntiatur Rex tribus præcipue causis, Quod hominem de Societate audierat vni Gallicorum Principum suasisse, vt is Regi Belgicum, & Lusitanicum bellum dissuaderet. Deinde quosdam in Poenitentia Sacramento absolutionem denegasse ijs, qui sub Alenconio in Belgio militassent. Postremo quod alienigenæ permulti de Societate in Gallia degerent, ac fere penes eos Collegiorum administratio esset: quod Rex videbatur ferre grauissime. Itaque vetat post hæc præfici, nisi qui de sua ditione sint; ac super ea re Nuncium Pontificium literas ad Gregorium dare suo iubet nomine, vt id ipsum Pontifex Generali præcipiat. Hæc denunciatio consternationem nostris attulit eo gratiam, quo domestica turbanda concordia hinc suspicionum semina iacta sunt. Odo Pigenatius Prouincialis, Claudius Matthæus Præpositus Domus

105
Rex Henricus
in Societatem
comotus.

Parisienfi, Ioannes Sangennotus Rector ibidem Collegij, & si qui alij, in eam facile opinionem venerunt, vt consilium id Regi ab Edmundo suggestum crederent. Vt cumque id ipsis verisimile quæ ad manum erant coniecturæ facerent, tamen si alia, quæ partim ignorabant, partim non aduertebant, reputarent, in eam persuasionem timidius ituri fuerant. Si quidem literis Apostolicorum Lutetia degentium Ministrorum ad Romanam tunc aulam scriptis cognitum, postea est, haudquaquam Augerij consilij Henricum Regem, sed suis quibusdam rationibus in modo regiminis vti solitum. vt ut se res habuit, plena querelis literæ ad Generalem venerunt, Augerium Ambitionis superbiaque criminantes, quasi is, vt regnum autoritatis obtineret, eos nostrorum quorum præsentia luminibus eius obstrueret, amoliri è Gallia, inuidia ortus externi, conareretur. Hæc quamquam ob autoritatem tradentium ex parte credita repetita tamen erant, & à moribus Augerij, & ab ipsa veritate non parum aliena. Hæc vt eius viri egregiam sanctimoniam, quæ plenè feritis enotuit, his modo non opponam, hoc tantum dicam, homini cuius maximè conspicuum decus, Gallica eloquentia insignis excellentia ferretur, nostrorum in Galliam, ex Hispania Italiaue profectorum, quippe qui in aliena lingua balburentium, formidandam comparationem non fuisse. Tumebat, tum Gallia non obscuris indiciorum motuum, qui deinde in maximam eius inlyti Regni perniciem eruperunt. Edmundi tali tempore sententia erat: debere nostros Regis summè Catholicici maximèque pij vnice obsequijs hærare: minimè autem populariter iactans in eum rumoribus moueri. Contraria quorundam secta erat è Regi tum minus

106
Augerius ea
causa immerito
suspectus.

107
Quam inuicem
ambitionis,
& inuidia
taxatus.

probatjs Guisjs Principibus paulo additijs pendentium, partim, quod ijs licet Natalium deuincti essent, partim quod religionis tuenda nullam alibi spem, quam in illius potentissimæ familia patrocinio esse arbitrentur. Euentis illis strata deinde multa sunt quæ tunc adhuc densa caligine obducebantur, vt illis tenebris errantium miserabilior conditio quam vituperabilior culpa fuerit.

108
Vera comotio
Rege causa.

Sei

Soc. 44
 Sed de his satis. Res enim referre ipsas, vt gesta sunt, non affirmare nostri, est muneris. Isto Regis mandato grauissimè percussus Prouincialis tanquam in summa calamitate indicit tota Prouincia certas poenas, ac Sacrificia, & assiduas preces implorando Dei auxilio, cuius in manu corda sunt Regum. Nec minus ea res cognita Romæ Generalem, & Assistentes commouit. Sed prompta hic fuit, Sanctissimi Patris perpetua benignitas, cui sedulo Claudius, quantum in regio præcepto contineretur difficultatis exposuit. Sic natam, sic adultam Societatem in sinu quodammodo præstantissimæ caritatis, quæ vnum in corpus nationes quamuis diuersas, arctissime copularit. Hoc fuisse Præpositis post Ignatium curæ imprimis, vt consensionem illam, & coniunctionem animorum totum orbem terræ loco Patriæ numerantem, excisis, quas natura, vel educatio ingenerat priuati amoris fibris, alerent, fouerentque. Hoc decere, hoc proffiteri, qui seculo renuntiant. Hoc esse vitam ad Euangelicam formam componere. Hoc valere ad vtilitatem publicam, dum ex vna in aliam regionem subsidia mittuntur, quæ iudicantur aptissima, cum aliquando etiam, quia è certa gente non suppetunt, necesse sit ex aliena supplere, & Christus ipse dixerit, Prophetas acceptos in patria sua non esse. Itaque singulari studio commendatum sibi in proximis Comitibus, vt conseruaret, instauraretque sanctam hanc nationum permissionem: id sibi curæ fuisse, quo foueretur ipsa, consuetudinè caritas, & arctius inter se huius Ordinis, quasi vnius corporis membra connecterentur. Hæc & eius generis multa cum audiret sapientissimus Pontifex, vehementer probauit, laudauitque consensionem illam cœlestem, eiusque conseruandæ studium, neque aliud superesse respondit, quam vt conareretur Generalis Regi quoque Henrico satisfacere. Quamobrem Pater ad Prouincialem literas dat, vt accurate Regem edoceat, quam bona fidè per Dei gratiam vbique Societas agat: fidelitatem nostrorum hominum ex religione, ac virtute, non ex natione spectandam, ac metiendam esse: idque posse intelligi totius anteacti temporis experimento, cum ad hanc diem nulla commemorari queat molestia per hominem Societatis alienigenam in eo Regno commota. Deinde cum ad rei publicæ vtilitatem summo opere interfuit idoneos religiosi famulij moderatores imponi, hos difficillimum esse nancisci, quamuis ex Prouincia & natione omni lectio libera sit, nedum certis coangustari limitibus possit. Testimonio ipsum esse Edmundum Augerium, cum Dolani Catholico Regi subiecti hoc idem postularent, sterisse Societati sententiam, potius nullo modo Collegium, quam cum ea conditione suscipere. De cæteris querelis doceret, quam leges Societatis vetarent, quam ipsemet Claudius priuatim prohibuisset de secularium rerum administratione quicquam attingi; quod si quid quis committeret, cum Rex nominaret, non impune laturum. Nihil esse cordi magis Societati, quam vt Regi Regnoque ad Dei gloriam, & salutem animarum omni studio, cura, labore, ad hæc optima fidè deseruiat. His ad Prouincialem perscriptis, ad Annibalem Codretum grauissimum, & sapientissimum Prouinciæ Patrem, cui Augerij tum Iudicium tum vita summè probabantur, quod integritatis vtriusque argumentum erat: hæc proprijs literis Claudius addidit. Illud in vniuersum de toto hoc genere R. V. dicere habeo: maximè repellendam esse à Societate rationem hanc, & ideam gubernationis Politicæ, & humanæ, quæque consilij carnis, & sanguinis nititur: quia vt in Epistola illa communi ad superiores scripsi, non plus locum habet in Religionibus, quam si quis ex principijs Muscis nauim gubernare instituat. Prorsus enim eodem modo toto genere differunt gubernationes communitarum spiritualium, & temporalium, vt in hac ipsa materia nationum, Reges gentium, & qui dominantur earum hoc faciunt, vt suorum potius quam alienorum ministerio vtantur; nempè quod eos in terrenis bonis custodiendis sibi fideliores, & coniunctiores futuros putant. Quæ causæ cum omnino cessent in Religiosis, apparet quam absurdum sit inter eos tamen talem linguam existere; maximè, cum se de terra sua, & cognatione sua exire professi sint, & vnum

109
 Pontifex rogatus à Generali conciliare Regem Societati nititur.

110
 Literæ Generalis ad Prouincialem Franciæ.

111
 Alia literæ eiusdem ad Annibalem Codretum.

vnum omnium Patrem habere eum, qui in Cœlis est, & vnam communem omnium Matrem Religionem, quæ eos parturit donec formetur in eis. Christus. Cum igitur sic intelligam nihil magis aduersari posse spiritui Christi, atque etiam vero illi spiritui Societatis; eique maiora damna afferre, quam hanc pestem, statui, cum Dei gratia penitus eam ex Societate nostra euellere; quantum quidem viribus (Christo Domino iuuante) conniti potero. Ac proinde hoc etiam totum planius Reuerentiæ Vestræ indicare volui; vt quoniam ea arate, & autoritate, atque etiam ijs meritis in Societatem est, vt ei omnes deferre debeant, ipsa quoque in hoc nobis cooperari studeat, & quæcumque occasio ei fuerit in omnium nostrorum animos inducere veram illam indifferentiam, atque æqualitatem ad omnes homines, aut nationes, vt siue barbarus, siue Scythæ, omnes vnum in Domino simus. Et quando hoc bono scimus nos fruituros in Cœlis, demus etiam operam, vt eius felicitatis partem præcipuam in terris. Nam præterquamquod alioquin nosmet ipsi caritatis dulcedine priuamus, quæ quidem magna est, & contra nosmet in multas tribulationum & amaritudinum spinas induimus, hoc etiam ferme necesse est, vt cum nobiscum inter nos non optime conuenimus, quicquid id est ad externos etiam promanet: cuius rei exemplum recens ante oculos Reuerentiæ Vestræ habuit. Accedit etiam, quod ipsa se Societas multorum opera, & vili, & opportuna necesse habet priuare, quando in Superioribus, vel huiusmodi administris deligendis non tam talentorum, quam aliarum rerum exterarum, rationem habere cogitur. Qua in re quod nostrum sit consilium, ac iudicium, puto Reuerentiam Vestram, & alios cognoscere potuisse ex ijs capitibus, quæ non multo ante in Prouincias omnes missa à nobis sunt, vt licendum ea doceremur de ijs, qui ad gubernationem idonei sint. Nihil enim dubitamus, quin quo propius ad eam formulam in superiorum delectu accesserimus, eo maius Societatis bonum, & Dei obsequium futurum sit. Inter hæc Parisijs Odo Prouincialis post aliquot hebdomadas in propitiandoamine positas, adito Rege, copiamque nactus familiariter differendi, in hanc modum exorsus est, Sacra Maiestas, læti quidem hoc tempore dies, & paschales aguntur cæteris, nos tamen in mœrore adhuc, ærumnaque, & corporum diuexatione versamur, quod infensum te nobis accepimus. Non enim possumus inde non maxime perturbari. Quippe vt omitam regia illa persona, & propria tua in nos merita, quantam nobis curam, ac promotionem iniungant, ne quid tibi molestiæ procreemus, satis intelligimus ex regio clementiæ tuæ fauore pendere quicquid fructuum ex nostris laboribus percipere Dei Ecclesia potest: ad quam miseris hisce temporibus omni opera iuuandam relicto seculo nos totos deuouimus. Poterat quidem sustentare nos in hoc dolore testimonium conscientiæ nostræ, poterat, & Maiestatis tuæ sapientia, quæ rumores, atque obtreccationes huiusmodi æqua lance intertere solet expendere. Verum cum, & nostra, rei que publicæ tantum interstet, quid in re sit planum fieri, si per tuam benignitatem licet, exponamus. Cum Rex comiter annuisset, tum ostendit, quam pauci, aut nulli eum Ordinaria potestate præfuisset in Gallia è regnis externis: deinde quantum nihil ab hominibus, qui mundo mortui essent, timendum ipsi esset. Divesa licet nationis, ac sermonis, multi Sociorum essent in Gallia, tamen in eo conuenire omnes, vt priuatim pro eo quotidie preces facerent, & ipsi certatim amarent. Quod si cui de contentionibus Principum verbum cecideret, id præsentis poenâ vindicari. Vbi Rex, vt erat sagaci ingenio, reteraque præsentium notum paucis periculum videbat, Vt concedam reliqua, inquit, & vos Mundo, vt estis, mortui sitis, tamen fieri non potest, quin ipso naturæ nutu magis afficiamini vestros erga Dominos, quam erga externos. Neque ego persuaserim mihi, quin tu magis me, quam Regem Hispaniæ ames. Inter vos duo quasi membra esse video, & Collegia, & domicilia religioni dicata (Professorum domos intelligebat) in his curæ mihi non est,

112
Odonis Prouincialis cum Rege Colloquium.

111
ad hunc modum
revertitur
ad hunc modum

est, qui agant, præsentue. At in Collegijs ubi instituitur regni Iuentus, plurimum interest, quamdiu rerum hic status est, vt qui præsent, ex nostro sint regno. Subiecit Prouincialis, neminem præter vnum, cumque virum bonum, (is erat Bernardinus Castorius Senensis Rector Lugduni) Collegijs præesse externam, & quosdam Lotharingos, quos Regi maxime coniunctos semper existimasset. Hic visus annuere Rex, & de alijs querelis multo apertius, ubi explicata illi Societatis instituta, & vigilantia, satisfactum sibi professus. Cum ad extremum, vt consueta Societatem vellet benignitate complecti Prouincialis submissione ac modestia summa precaretur, plane confirmauit, eoque sensu, vt intelligeres vere loqui, cum sibi valde esse caram, & posse ex eo perspicere, quod eius fidei Caroli Fratris filium, quamquam multi repugnarent, commiserat: & cognituros in posterum ubi vsus incideret, quanti eam faceret, quantum amaret. Interim preces quidem pro ipso non intermitterent; sed angorem illum, moeroremque ex eius offensione, quæ iam nulla restaret, omnino deponerent. Ita grauissima cura valde lenita est. Cum vero per ætatem, Gassotus Secretarius regius Romam profectus, coram ab P. Generali, quid communibus regni, Societatisque rationibus expediret didicisset, & suas quoque ad Regem Claudius plenas modestiæ, & obsequij literas dedisset; & quod gratum eidem fore cognorat, Sangenottum Parisijs, vt aliquid concedendo faciliorem in summa haberet, euocasset, minacissimus turbo in præsent absque noxâ recessit. Duplex Mussiponti excitata est controuersia ab Iurisperitis ad explendam Academiam ab Duce inductis: leuicula altera de ipsius Oppidi nomine, quod cum iamdiu Patres Mussipontum vocarent, hi Pontimussum vulgari nomine congruentius contendebant. Nihil hic digladiandum monuit Nicolaum Clerum Rectorem Generalis, Domini esse rebus suis nomen imponere: Dux statueret, quemadmodum vellet suum oppidum appellari. Qui cum cognouisset, quoniam nomen illud constat esset ex Musso Oppido, & Ponte eo loci Mosella flumini imposto, conuenientius latine dici Mussipontum: vt Oenipontum, ac similia; quin nomen quoque vernaculum significare Pontem esse ad Mussum, & in ipsius Oppidi commodum, non contra, haud dissentientibus iam Iureconsultis, retinendum Mussiponti nomen censuit. Grauior lis fuit altera, per quam spoliare Collegium Rectoratu Academiæ, quem adhuc obtinuerat, conabantur. Et quidem libenter honori illi renuntiarum ab Religiosis esset, nisi is fuisset locus, eaque tempora, vt multum Catholici rei interesset putaretur, autoritatem, iusque pristinum tueri. Et id quoque benignitate Ducis, quem ipse etiam, datis in eam rem literis Summus Pontifex incitarat, tandem est impetratum. Late per Galliam desæuiens pestilentia eripuit Parisijs Oliueium Amelium, non multo ante ab Santonibus reuersum, Sacerdotem impigrum, rege exempli, alienæ salutis percupidum; cui ab anno 1552. multis in Prouincijs multa per ministeria præclare inferuierat. Hic ad iuuandos peste affectos cum certatim periculosus labor appeteretur, duo segregati, Antonius Denisus Presbyter, & Ioannes Blanchettus Laicus. Itemque Niuerni Gaspar Deisboichet cum adiutore Philippo, quos in omne discrimen se caritatis gratia dantes: nec diuina modo, sed & humana præsidia summa ægris cura prouidentes, diuina tutela utrobique conseruauit incolumes. Burdegala occubuit Carolus Ferronius, necdum Sacerdos; primus ex ea Ciuitate Societatem septimo ante anno sequutus. Qui cum semper singulari virtutum splendore luxisset, sensim tabescens, vt fluentem per se vitam cum lucro perderet, precibus ab Moderatore expressit, ne se docendi onere liberaret. Itaque in eo molesto labore ad extremum vsque spiritum latus perseuerans, ex morbo, qui multos solet præripere vitæ menses, octauo, quo decubuerat die, emigravit. Veile documentum rapiendi temporis, nec ipsa in morte cessandi, in compendiarâ magis vitâ, quam breui. Multa per omnem Galliam dum Collegia summo studio postulantur, nec quicquam præter operarum paucitatem

113
Henrici Regis in Societatem beneuolentia.

114
Altercatio de nomine Mussiponti.

115
Rectoratus Academiæ Collegio retentus.

116
Mors, & laudes Oliueij Amelij.

117
Pestis in Gallia, & per eam caritas nostrorum.

118
Caroli Ferronij constantia in munere docendi, & pia mors.

119
Collegia
Rhotoma-
genſe, &
Ebredunen-
ſe recepta.

120
Vites Iuliani
Bouclerij
labores Se-
denæ.

Et Aquis
Sextijs.

121
Clementino
rem bene
Nemaufi
gerit.

122
Dolæ Colle-
gium inchoa-
tum.

123
Henrici Sa-
merij ad Sco-
tiæ Regiam
accessus.

124
Miſſio qua-
tuor Patrum
in Pyrenæis
perutilis.

ratem in mora est, Rhotomagenſe, quod Cardinalis Borbonius, & Ebredunenſe, quod cum Ciuitate, Cleroque, Archiepiſcopus ingerebat: hoc in Lugdunenſi Prouincia, illud in Francia, recepta: neutrum tamen multis annis perfectum. Interim Rhotomagi Iacobus Comulettus, & Barnius, & Thomas Darbiſchirus Sacerdotes excolendis moribus opportune verſati, eminentes imprimis ſacra Comuletti ſacundia; Darbiſchiro Anglicanis exulibus, & ſacramentalibus præcipue iuuandis intento. Ebreduni Valentinus Gerardus etiam hoc anno perfeuerauit, Iacobo Bruno pro virili iuuante. Qui etiamnum Sacerdotij expertus, tum diebus feſtis vicina per oppida Euangelizans, tum profeſtis magnum adoleſcentium numerum, qui expectatione Collegij continebant, in vrbe inſtituens, varij continuique laboris fructus exoptatos legebat. Sub Archiepiſcopatu Ebredunenſi in Delphinatu ad fines Allobrogum Sedena eſt Ioannis Codurij Patria vnus è primis decem. Hic pari opere contentione, vberrateque frugum, Iulianus Bouclerius deſudauit: ex Gubernatore quamuis Hæretico venia elicitâ, Miſſæ Sacrificium nouem iam annis intermiſſum publice faciendi. Multos ab Caluino abduxit: amplius quingentos iam ſemel, atque iterum hæretica profanatos cœna, vehementerque vacillantes confirmauit in fide Catholica, & expiauit. At cæterorum ex altifimo ſcelerum cœno vim ingentem extraxit. Conſimili deinde ſucceſſu idem ad Aquas Sextias, vbi item Antonius Canigianus Archiepiſcopus cum vniuerſa Ciuitate, & Clero, Collegium flagitabat, operam poſuit: & Clementino Nemaufi, cœpta ſuperioris anni perlequens, quamuis inter aſſidua vitæ diſcrimina; permultis ad orthodoxos reductis, conſeruauit ſincerum Dei cultum, & propagauit. Euicit, vt ad diuina Miſſarum ſolennia, & ad conciones zeno Campano, quod multis annis conticuerat, ſignum dari denuo inciperet, ſupplicationes etiam publicas reuocauit, aliaque edidit reuiuifcentis publicæ religionis indicia. Accurrebant frequentes Hæretici auditum. Et Patet cunctis fidei controuerſas plurimum tractaret, duo cauebat; imprimis, vt tantam Hæreticorum argumenta verſaret, quam Eccleſiæ Sanctæ liquido explicaret, neruoſeque confirmaret ſententiam: deinde ne quem maledictis offenderet. Inde factum eſt, vt nemo fere reliquus fuerit, non modo è Nemaufenſibus, ſed è circumiectorum quoque Pagorum Hæreticis, quin illum audire voluerit: ac præter reconciliatos, vulgo omnes erga Catholica dogmata melius animatos reliquerit. Apud Turones quoque, & Santones, & alibi regeſta cum fructu. Dolæ in Comitatu Burgundiæ receptum aliquot ante annos Collegium, hac demum æſtate tribus miſſis Præceptoribus inchoatum eſt: cui mox duo præterea acceſſere. Præerat rebus ordinandis Augerius, quo, vti dictum eſt, euocato Pariſios, Ioannes Voëllus vir ſane optimus, ac bene factus ſucceſſit: & hoc ſub annum extremum eloquentiæ docendæ præſepo, primus locum Reſtoris Ioannes Sonnerius tenuit. Miſſus hoc anno eſt in Angliam ad Regiam Scotiæ, quæ Sacerdotem de Societate magnopere poſtularat, Henricus Samerius natione Gallus. Abijt ornatu Medici, ac nomine inter Procuratores dotalium Bonorum, quæ Maria habebat in Gallia. Per hanc occaſionem Henricus ad Regiam aditum naſtus, aliquot annos magnum fuit illi ad pietatem adiumento, quoad ſuſpicionem iam emanantem, recedendum Patri fuit, & Princeps optima conſolatione omni ſpoliata eſt. Per Valles, & iuga Pyreneorum, qua maxime Aragoniam ab Gallia dirimunt, Caſarauguſta Sacerdotes quatuor miſſi, late diſperſas gentes ab rerum diuinarum ignoratione, & ab Hæreticorum vicinitate periclitantes, pagatim progreſſi menſium quinque Doctrina excoluere. Sub orientem, cadentemque ſolennium cohortationes, ſub meridiem catecheſim habebant: interieſta ſpacia repurgandis à prima fere ætate conſcientijs tribuebant, accurrentibus vulgo omnibus ſequere totos Patrum manibus, fiducia & alacritate incredibili, permittebant: quod erat Euangelicis Operarijs ſummi laboris ſuauiſſimum condimentum. Inter hos erat Petrus Villarius, qui iam dudum in erudiendis Tyrocinibus

bus domi, quasi in umbra versatus, auide expetierat in puluerem aciemque prodire: eoque impensus in opus incumbens eo simul gaudijs vberioribus complebatur, simul exultis cum plebe pastores, & præter cætera decoros sacrificij ritus edocti. Instituta vbique Sodalitas Sanctissimi IESV nominis aduersus consuetudinem iurandi tenere, execrandique, & mos præterea vulgo inductus apprime laudabilis, vt formula in occurſu inuicem salutantium esset, Laus Christo IESV. Consimilia per Diocæsim Toletanam maxime per Montes gesta, quo sex Sacerdotes Quiroga Cardinalis postulatu dimissi. Quorum Antonius Castrius cum Alcaratum venisset, ita inflammata est Ciuitas cupiditate Collegij, vt continuo ex collatiua pecunia censu parato, legatisque honoratis hominibus ad Cardinalem, vt Præpositi Generalis consensum sua ipse autoritate eliceret; reque ab eo, studio quam potuit maximo suscepta, vix cum bona gratia obtineri potuerit, ne supra vires Prouincia nouorum domiciliorum onere premeretur. Inchoatum tamen eodem Cardinali Autore Toleti Collegium est sub extremum Octobrem, Rectore Ioanne Lega, quinque apertis classibus, in quibus principio ferme sexcenti, post paulo septingenti numerati discipuli. Burgis Domus Professa ad veterem Collegij formam reuocata est, xi. Kalendas Iulias initio docendi facta. Rectore Emmanuele Lopio, qui nuper præpositus erat. Ea fuit commutationis causa, quod cum Gymnasium Burgenses vehementer expeterent, nec geminari in ea vrbe domicilia expediret, præsertim eo tempore, quo Ciuium multorum impeditis Belgico bello commercijs, fortuna coniderant; atque ex altera parte ad instituendum Collegium Iaënsis Antistes Franciscus Sarmentus bonam pecunia summam simpliciter, ne Fundatoris quidem titulo recepto, donaret, visum est, & Ciuium cæterorum, & iuuentutis, vnica Collegij opera seruari rationibus posse. Interim per Diocæsim continuata superiorum annorum excursionones, quarum causa duodecim Sacerdotes Christophorus Vela Archiepiscopus in Collegio alebat: quorum secum quatuor deducebat. Ex his operarius perinsignis Petrus à Puteo in Oppido Bribiesca præclaris onustus manipulis, sexto & trigésimo anno postquam in Societate fere assidue Burgis nauarat publicæ utilitati operam, migravit in Cælum: id consequutus, quod maxime exoptarat, vt in opere moreretur. Eius corpus cum Burgos referre Patres conarentur, Bribiescani acriter obstitere, inter seque de eo certantibus Oppidi Ecclesijs, Archiepiscopus, qui etiam finus lacrymis, & concione cohonestauit, ædi principi addixit. Palma in Collegio Balearico Ioannes Custola vetustus, ac probatus operarius ad mercedem vocatus. Duo Gandiæ Conſalvus Pertusa, post tres & triginta annos laudati laboris, & Hieronymus Ribot vndecima fere ad vineam Dominicam hora conductus: quippe qui cum annum quartum, & quinquagesimum, ageret opulentus, & multa abundans familia, Societati additus, quinque in ea solum compleuit annos, sed plane vberès, ac plenos, singulari humilitatis & obedientiæ exemplo par infimis. Tanta animi æquitate decessit, adeo securus de iudicio illo æterno, vt de sua migratione non secus loqueretur, ac si in Villam quampiam esset animi causa secessurus. Non hac solum fiducia Ioannes Harlemius Madriti supremum diem exceperit, sed etiam planè prænouit, prædixitque. Venerat in eam vrbe Germanis, Belgisque, cum Belga ipse natione esset, præsto futurus: cum paulo post Erispelate lecto afflicus, sexto ante obitum die accersito Iacobu Auellaneda Rectore, aperte profitetur Deo ita placere, vt ex eo morbo decedat. Cumque Auellaneda ab ea conaretur hominem cogitatione deducere, frustra laborare eum respondit: ita omnino fore. Et interrogatus vnde rem nosset, nihil aliud subijciebat, quam, O consilia Dei arcana! Inde cum multo in dies haberet melius, & dies sextus adesset, Medicus optime iubens sperare, postridie certum se ei pharmacum traditurum denuntiat. Cui ille: hoc die, inquit, quemadmodum præfixum est, cursum meum consummo; nec aliter euēnit. Ante mediam noctem malo repente exasperato

Hist. Soc. Iesu Pat. v. Tom. 1.

S

rato

125

Alia pariter fructuosa per Diocæsim Toletanam.

126

Alcaratiense Collegium recusatam. Toletanum inchoatum.

127

Domus Professa Burgensis in Collegium mutata.

128

Pius obitus Petri à Puteo, & de eius corpore certamen.

129

Aliquot Sociorum bonamors: in ijs Hieronymi Riboti.

130

Ioannis Harlemij constantis prædictio mortis euentus probata.

IN TOME
L. 138

rato dum circumstant Socij, & commendandis animabus conuictas preces pronuntiant, ad eas voces, Suscipe amirram ferui tui, tanquam somno excitatus apprehensa Reftoris manu. Ecce iam finis, inquit, Et continuo exprobat

131
Mors Michaelis Gu-
bernij.

xvii. Kal. Ianuaris. Eodem mense Valentia Michaeli Gubernio, qui post multos annos cum plausu, nec sine fructu in Diuini uerbi praeratio exactus, labefactata ex apoplexia memoria, demde paralyfi diuturna vexatus, obsecutus, ac ueluti puer, in patientia solus, & humilitatis exercitatione aliquandiu vitam extraxerat, mortalitatis miserias exiit. Dicitur ipsemet solitus cum floreret, praefuncta studio humilitatis vitam ingloriam, & obscuram optare. Gliscente per Boeticam contagiosa lue, apparuit benignitas Dei in Socijs protegendis; Malacia imprimis: ubi cum se in agrorum uilitates liberaliter derent, & undique contagiosis circumseptum esset Collegium, lues tamen nullam ex eo contigit: quod Patres praecipue Sancti Sebastiani tutela, cuius in nomine ades Collegij sacra est, tribuebant. Hispanensis Domus Professa Fundatione declarati Ioannes Antonius Vicentellus, & Brigita Vicentella. In Granense Collegium, quae dudum impense Ciuitas expeuerat studia latinatae ducta octauo Idus Maij; quae initio plus trecentis, ac subinde plus quadringentis discipulis frequentarunt. Adornandis inijs sacra omni, Ciuilique nobilitate spectante, praeter multiplicem circa aream mularum pompam, & concinnum in pulpito drama, supremae classis Praeceptor Andreas Rodericus e suggestu Oratoris uoce praeluit.

132
S. Sebastiani
tutela eui-
cax in pe-
riculis pesti-
lentia. Per-
specta.

133
Schola Gra-
tae aper-
ta.

Lusitana Prouincia Angrense in Insula Tertia recuperauit Collegium, amissum; ut supra narratum est, dum Insulani Philippi Regis imperio detrectant. Nono Kal. Iulias centum instructa nauibus classis aduersus eam Insulam Olisippone solute, in qua Petrus Freires, & Gregorius Matia Sacerdotes cum Balchafare Consaluio, & Balchafare Almeida comitibus Laicis de Societate profecti, sedulam nauarunt militi operam, eum in nauigatione, tum in prima irruptione in Insulam; ualde ferocia, & auaritia militari cohibita Edicto, quod Classis Praefectus Aluarus de Bassan Marchio Sanctae Crucis P. Gregorij suasu promulgauit. Postridie quam capta urbs est, Marchio ad Collegij Templum tetendit, in eoque sacris interfuit; atque omnia, quae apparuere Societati restitui iussit. Ibidem Magnae Matris Assumptae die cum flore, ac splendore omni bellatorum, rei successum gratulaturus, Eucharistiam pie suscepit. Restaurando Collegio Freires, & Consaluius Angra relicti, redeuntem classem Gregorius eum Socio sequutus, Gadibus quo Classis apulerat, uita mortalis cursum confecit; triginta annis in Societatis laboribus cum suo, plurimorumque profectu consumptis, propter morum suauitatem praecipue omnibus carus. Maiore quam pro specie Conimbricensis Collegium defunctum procella est. Academiam, cuius pars est Collegium, uisita Regis cum Emmanuel Quadrius uiseret, Collegium quoque suo iuri subditum contendebat. Protulere Patres concessa sibi a Rege Sebastiano beneficia, per quae solum ijs licebat, quos Societatis Praepositus Generalis mitteret, Collegium illud spectare. Quae dum Rex iubet expendi, interim, quinquaginta non finita causa, libertas religiosa stetit, nec aditus innumeris turbis apertus.

134
Societati re-
stituitur Col-
legium An-
grense.

135
Conimbric-
ensis Colle-
gij pericu-
lum.

136
Res Ango-
lani Regni.

137
Origo Belli
Lusitanorum
cum Rege
Angola al-
tius repeten-
da.

Memorable hoc Anno Prodigium nostrae Africae historiae suggerit, repetitum usque ab Auo Moysi, & Iosue, uictoris Orationis exemplum, quo bellum anceps, & diuturnum, nobilissima forte omnium, quas unquam Lusitani de Barbaris gentibus retulerunt, uictoriae perpetratum est. Verum antequam ad istam narrationem aggredior necessarium duco repetere ex memoria aliquot retro Annorum distinctiorem aliquam notitiam, cum rerum Originum, opumque Angolani Regni, tum federum ab eius Regibus cum Lusitanis initiorum. Ex hac enim informatione duo uideo sequutura apperme uilia in rem, quam ago. Prius, ut non uacillet lectoris fides quantum audiet exercitus plus quam Decies Centenorum Millium Lusitanis oppositus, quae

quasi gentium istarum haud quaquam esse potuerint opes tantæ. Alterum, ut quiuis intelligat iustissima fuisse isto Bello arma Christianorum à scedifragis iuris gentium violatoribus, & sæpius periuris, debitas pœnas repetentium, quæ proinde manifesto cœlestis auxilij miraculo diuinitus fuisse comprobata non incredibile videri debeat.

Ambundi communi, & patrio nomine dicuntur innumerabiles populi, qui partes Aquilonarem, & Australem vltimæ Æthiopiæ, latissimis diffusas tractibus obtinent. Terra est Zonæ illa quidem torridæ subiecta, ad nonum, fermè gradum altitudinis poli Australis, Brasiliæ Oram, in quâ Pernambuco est, ex aduerso respiciens. Caterum, & salubris, & fertilis. Etsi enim, quâ vergit ad Mære propter restagnantes fluminis Coanzæ aquas, palustres Cœli grauis Regiones habeat, minus idèò habitationi hominum opportunas: tamen quâ introrsum recedit, in latissima porrigitur æquora Camporum, amœnarumque herbose intercollia vallium; frigidorum passim fontium, & amnium, perennibus irrigua lapsibus; felicium quoque arborum, frugumque optimarum vberi vbique ditia prouentù: Nisi vbi fœti argento Montes horrida exuici, & exusti soli sterilitate squalent; vim suam intus totam in pretiosi elaboratione Metallum consumente naturâ. Cultæ hic iam olim, & numerosâ refertæ sobole Dynastiæ ad septingentas triginta numerabantur, Morindæ vocabulo patrio dictæ, nullo inter se communi iuris, aut imperij coniunctæ vinculo: Sed suis quæque supremis, & nihil cuiquam obsequij debentibus subiectæ Regulis, quos lingua ipsorum Sobas vocat. Hoc statu erant Ambundorum, res cum Iacobus Canus Classi Lusitanicæ Præfectus, auspicijs Ioannis Secundi Regis, Congi Regnum finitimum Ambundis, non ad amicitiam modo Lusitanorum, sed ad fidei quoque, ac Religionis Christianæ professionem adduxit. Hinc armorum quoque Societate inter Congensēs Lusitanosque contractâ, miris apud eas gentes Europæorum facinoribus increbrescere nomen, ac decus ipsorum cepit. Exiit sub hæc tempora inter Regulos Ambundorum, quidam vnus initio Morindæ Soba, Angola nomine. Is non vulgaris homo consilij, atque animi, cum arte, vel casu, aliquot simul minutarum eiusmodi ditionum ius, atque imperium in suo vnus capite iunxisset, Societatem, ipse quoque Lusitanam expetit, & eius opportunis auxilijs ita est confirmatus, ut breui tempore singulos adortus Sobas, vniuersam Ambundorum gentem suo Dominio subijceret, & ex angusta Prouinciæ Regulo, Magnus Imperator fieret; vnde, & proprio Angolæ nomini Ienene cognomen adiunxit, quod Æthiopicâ tractum illorum linguâ magnum sonat. Hoc principium, noui Regni fuit ex triginta supra septingentas Dynastijs vnum in præpotens Imperium coalescentis: Cui Lusitani nomen à primo Authore posuerunt, ut Regnum Angolæ diceretur. Porrò in hoc Angolâ Ienene Vafri homine, ingenij ac subdoli, spes Lusitanos defecit sua, quam è Regis Congensis facili ad Christi Religionem traductione conceperant, istum quoque, ac subiectas ei gentes Christianæ legi conciliandi. Etenim hic Veterator callidus ostentatas ad illecebram utilitates ex Commercio, ac Societate Lusitanorum, ita percipiebat, ut pios insidiatores, quippe non alium magis ex eo quæstum, quam salutis ipsius propriæ, suorum cum ipso commodorum communicatione, captantes, præroso, quod dicitur, hamo fugeret. Inter secundas post Religionem causas, quibus Lusitani iam ab initio moti fuerant ad Societatem cum Ambundis ineundam, quæque ipsos deinde inclinauerant, ad firmandum auxilijs Angolam Regem non postrema iam olim ad Principem Henricum, Navigationum longinquarum primum Authorem, & quoad vixit Moderatorem summum, perlata fuerat: quas ille primitias pro suâ præstanti Religione Deo Sacrauit, Calice inde argenteo iusso fieri, quem incruenti Sacrificij Ministerio dicatum voluit. Fovit istam expectationem Angola Ienene quoad vtilem rebus suis credidit. Caterum, ut satis stabilitum sibi sensit Imperium, Lusitanos

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

S 2 varijs

138

Nomen verum, & situs populorum Angolani Regni.

139

Fertilitas Terræ Ambundorum.

140

Septingentæ eorum Prouinciæ.

141

Initia Notitiæ, & Societatis Lusitanorum cum Ambundis.

142

Angola Ienene Dynastijs Ambundorum sub vnum imperium cogit.

143

Spes suæ conversionis ad Christum eludit.

144

Fodina Argenti oblata Lusitanis.

145

Deinde contra fidem negata.

varijs deinde Iudificationibus differēbat; dum promissam ab illo suam Conversionem ad Christum, & ex argentariâ Secturâ Metallî suo sumptu fodiendi speratam facultatem repeterent. Quare diremptâ infidâ Societate, Destitutus à Lusitanis ingratus Rex, carebat ille quidem facillè militaribus illorum auxilijs: quippe inter suos optimè fundati, & abundè magnis inanimētijs opibus, Regni securus; tamen gustatis Europæi Commercijs prouentibus quanto suo damno fraudaretur; experientia illum admonēbat præsentis egestatis, quoties eam cum copiâ prioribus Mercaturis importatæ memoriâ comparabat. Accedebat emulatio finitimi Regis Congi, quem externis mercimonijs solum ditescere haud æquis oculis videbat. Huic ergo cupiditati simulatum Religionis studium obtendens, Magistros Euangelicæ Doctrinæ subindè instituit à Lusitano Rege petere: non aliâ conditione intelligens Europæas naues ad suos portus appulsuras. Missi sunt semel, atque iterum Christiani Sacerdotes ex Insulâ propinquâ S. Thomæ Lusitanæ Ditionis, & inter eos insignis Professor Ordinis S. Bernardi: sed cum obstinatione gentis, & varijs fraudibus astuti Regis fieret, ut illi, aut irritis consumpti laboribus interirent, aut vexati malis artibus redire viderentur. Vnde ad extremum desperatâ re Lusitani, renunciatâ toties infido Regi amicitia, eiusque portibus vitatis, cum alijs constantiori fide Societatem colere solitis Gentibus Africanâ Commerciâ frequentabant. Cum ecce tertio ad Ioannem Lusitanæ Regem eius nominis Tertium, decernitur ab Angolâ Ienene Ambundorum Rege splendida legatio, quæ priora exulare, & in posterum polliceretur: non modò liberam, & tutam Lusitanis Sacerdotibus apud Ambundos commorationem fore, verum Regem quoque ipsum deturum ijs operam; adeoque manû ipsorum Sacris Christiani Baptismi aquam quamprimùm ablui cupere. Peruenere in Lusitaniam Legati cum his mandata mortuo paulò ante Ioanne Rege, Regina Catherinâ eius viduâ pro nepote Sebastiano per ætatem adhuc infimam regimini impari, Regni res administrante. Ea de Sententiâ Consilij Regij Paulum Diazium de Nouaëz Legatum destinauit ad Angolam, adiunctis ei quatuor è nostrâ Societate Patribus qui anno 1560. Soluentes Vlyssipone, cum ad Amnis Coanza Ostia venissent, cognouerunt ex indigenis fato functo Angolâ Ieneni successisse in imperio alterum Angolam cognomento Dambi. Hic paulò post de aduentu Lusitanorum ceterior factus excepit legationem benigno vultu: sed mox prædæ cupiditate mortatus, legatum & Patres coniecit in carcerem, Nauiusque direptis Lusitanos omnes interclusâ fugæ spe duræ inter suos seruituti mancipauit. Sex totos annos iniuria tam vehemens, sine vllò laxamenti solatio sauire perseuerauit: iamque eius vi plerique Lusitani, & in his duo è Societate Patres armis, & egestate consumpti perierant, cum septimo demum anno miseratus Barbarus Rex tristes Reliquias Lusitanæ, quam oppresserat Classis, aut potius absumptis, quas nefario latrocinio rapuerat eius opibus, nouas auaritiæ prædas quærens, apud Paulum Diazium de Nouaëz adhuc superstitem sibi sibi insum excusauit, quæ Regni nouitas, & Consilia suorum peccare se in eum, ut aiebat, coëgissent; adiunxit, se meliora consilia sequi certum, cupere, ac contendere ex ipso, ut in Lusitaniam reuertens interpres suæ poenitentia, & officiosæ voluntatis apud Regem Sebastianum esset. Eique suo nomine fidedare, se Religionis Christianæ Mysterijs initiari decreuisse, tum cæteris omnibus officijs Lusitanam Societatem constanter, ac sanctè colere. Mitteret Rex videretur classem, cui appulsæ argentarias statim Cambambiæ venas in æreman attributurus possessionem esset. Duos, qui supererant Patres eius reditus obiderunt, & illius, quam parabat ad Christum conversionis administratos, retinere interius filium Regium, cui tunc Henricus Cardinalis Regis Sebastiani patruus præerat, exposuisset; & si neminem fallebat, quam parum fidei promissis egestis & fide-

146
Dirempta Lusitanos inter; & Ambundos Commerciorum agrè fert Angolâ

147
Missi legatis Euangelij præcones impetrat. Quos variè Iudificatur.

148
Legatio vltima Angolæ Ienene ad Io: III.

149
Paulus Diazium cum quatuor PP. Societatis ad Angolâ missus.

150
Perfidia Angolæ Dambi in Lusitanos

151
Paulus Diazium remissus in Lusitaniam.

152
Angolæ Dambi postulatarius, & quatenus satisfaciunt.

diffragi Tyranni deberetur, tamen respectus maximè duorum Patrum, qui apud ipsum captiui manserant, & spes verisimilis redigendorum in potestatem sapius promissorum eius Terræ Metallorum, Regem ac Præceres impulit ad nouas eò copias, Prætoris viri fortis atque industrij ductu, mittendas. Non alius ad id aptior occurrit ipso Paulo Diazio de Nouacæ, locorum, & gentis, ipsa longi exilij patientiâ perito. Huic ergo editis mandatis, ne se ac Classẽ vltra quam oporteret Barbarorum potestati permitteret, sed statione securâ munitis Castris, ex tuto, quæ in rem viderentur cum ijs transigeret: Naues aliquot armatæ cum idoneo fortium militum numero datæ sunt. Addita Patrum nostrorum non numerosâ illâ quidem, sed lecta manus, Præfecto Balthasare Barreyrâ notæ prudentiæ, ac pietatis Sacerdote. Dum hæc parabantur finem viuendi fecit Angola Dambi: eique successus in imperio est Angola Quiloanga (nam primi, & clarissimi Regis nomen hîc quoque, vt in multis olim gentibus contigit, omnis auspicijque captandâ felicitate, certatim successores affectabant.) Eâ vice rerum delatus cum Classe ad Ambundorum Oram Petrus Paulus Diazius sub finem anni 1574. Loandæ vicinâ Insulâ desertum portum arce, ac præsidio munitum tenuit. Iadè legatos cum muneribus ad Quiloangam misit nouum Regem: qui delinitus specie, ac pretio donorum, facillè promisit: se quibus legibus Decessor suus conuenisset, Pacem, ac Societatem cum Lusitanis incorruptâ fide culturum. Hinc statim copia Patribus Euangelij promulgandi libera facta est, quâ strenuè vsus pro suo ingenti Diuinæ gloriæ studio Balthasar Barreyra, ea perfecit, quæ duobus hunc præcedentibus annalibus à nobis ex parte narrata sunt. Sed cum interim Prætor Mandatorum Lusitani Regis, & promissorum Angolæ memor ad argenti metalla pergere cum armatâ manu instituisset, nudante perfidum animum Angolâ Quiloangâ, & cum armatis copijs viam intercludente, ea pati atque agere Lusitanos contigit, quæ altero tertioque ab hinc anno memorauimus. Hoc demum perruptis omnibus obstaculis in Cambambiam vbi sunt illi argenti feraces Montes, Prætor Diazius cum exercitu penetrauerat, quando ecce subito excussio torpore, quem clades nuperæ incusserant, seruior, quam vniquam efferatorque Quiloanga exurgens, Ambundos latè omnes, & totas illas plures septingentis ditionis suæ prouincias, ad arma tumultuosissimè concitauit. Ruebant consternati væcordi furore leues populi, spem sequentes insanam delendi funditus Christiani, Lusitanique nominis, & prædæ ingentis potiundæ. Vix fidem numerus inueniet, tamen, quod concordibus, & oculatis grauium virorum testimonijs constantissimè affirmatur ponam: ad duodecies centena hominum millia sterisse in armis cum Rege Angolâ Quiloangâ memorantur. Non ij tamen omnes Regis auspicium primò sequuti. Pars è primâ destinatione mutati transfugio fuerant. Diximus aliquot Sobas ad Societatem Lusitanorum allectos, copijs proprijs eorum castra frequentasse. Hi plerique omnes territi minis, & multitudine copiarum Regis, palam Socijs desertis ad eum conuolarunt. Vnus immortalis memoriâ dignus Songa Banzæ Regulus, Regis Quiloangæ Socer, quem tertio hinc anno, Pauli nomen in Baptismo accepisse docuimus, constans in fide Societatis, & Religionis mansit, & cum triginta milibus suorum, fortunam ad extremum sequi trecentorum Lusitanorum (non enim plures in ijs Castris numerabantur) ingenti animo constituit. Haud paruum momentum fuit ad eum eiusque milites in istius Consilij generositate firmandos in præsentî oratione Balthasar Barreyræ. Is eadem Authoritate, qua ipsis paulò ante Christiana dogmata persuaferat flagranti vultu Diuino zelo concursabat passim ordines Neophytorum Æthiopum, timere illos numerum hostium vetans, Deum enim Christum cuius sacra susceperant, vnum omnibus præualentem, & cum eo innumerabiles, atque immortales Militiæ cœlestis exercitus ipsi adfuturos. Ab his ad Lusitanos versus: stante animis, aiebat, nec multo pauciores estis quam Gedeonis Milites, qui Madianitarum, & ipsorum Æthiopici generis, parem huic multitudinem etiam, incr-

153

Paulus Diazius Prætor cum Classe ad Ambundos missus.

154

Mors Angolæ Dambi, & successio Angolæ Quiloangæ.

155

Huius fauor erga Lusitanos.

156

Quiloanga in Lusitanos bellum parat.

Ingètes eius copiarum.

157

Socij Lusitanorum ab ipsis deficient.

158

Pauli Songæ insignis Constantia.

159

Balthasar Barreyræ vtilis opera ad milites confirmando.

inermes profigarunt. Nec illi tamen Dei Matris, quippè nondum natæ, opem iuuantur. Vobis huius iam regnantis in Cælo clientibus nutu eius, ac nomine denunciò, certam illustremque victoriam de ipsdem his Barbaris, à quorum sacrilego ludibrio Sacram eius emigiem paulò antè fortissimè vindicasti. Magna vobis merces eius meriti constabit. Nec in longum differenda. Christianus dies est Anniversario Ecclesiæ ritu, Deiparæ Mariæ Purificationi recolendæ Sacer, ite cras auspiciatâ luce audentes in prælium. Vincetis. Spondeo. Immo vobis cessantibus vincet ipsa, quæ aciei ordinatæ instar vna est. Eundem me Authorem spei, & periculi participem habetis: facite vos ego quoque conceptæ Cælo Authore fiduciæ consortes habeam. Nec cessabo pugnantibus vobis: Sed efficaciori genere armorum, oratione, & manuum ad Cælum protensione dimicabo. Hæc loquentis vultus, atque oculi cælesti ardore fulgurantes Diuinum spirabant quidpiam, quod quamvis incredibili promissio fidem adstrueret. Parte inde noctis excipiendis Militum Confessionibus impensâ, curauit idem Pater, vt totum antemeridianum tempus postridiani festi, sacrificijs, Sacramentorum participationibus, supplicationibus, atque id genus Religiosis Officijs à toto exercitu consecraretur. Sacris peractis, & quod sit cuique arcana quædam despondebat fiducia, litatis, mira passim extitit in omnium animis ad frontes ipsas exterius eminens alacritas. Ante omnes Paulus Songa, cui summam secundum se in totum exercitum potestatem Lusitanus Prætor esse iusserat, capere gaudium non poterat, nec tenere se quin per suorum ordines volitans, vicinus Commilitones, exclamaret: nec nostrum hoc prælium sed Dei est, eius opem, eius ductum nobis deesse non posse planè certus sum. iussis interim militibus curare corpora, & expedire arma, quietis aliquantulum in Cæstris fuit. Sub hæc paulus Songa pro suo munere speculandis hostium rebus attendebat. Castra Lusitana in Planitie munita erant, quam à tempore claudebat Coanza fluuius. Eminebant à fronte iuga plurima præruptorum Montium, quos Quiloanga immensa illa suorum Æthiopum turba infederat. Cum hos obseruaret Songa curiosius, animaduertit hæere hostes in loco constantius, quam pro gentis more: densari etiam in stationibus, ac frenu, motu, cæteraque specie, parantium aliquid indicium præferre. Adire continuo Prætozem, qui tum fortè in Prætorio eâ ipsâ de re Consultans cum P. Balthasare sedebat, & ait gentis, inquit, me meæ mores fallunt, aut irruptionem in munitiones nostras conditam in noctem imminemem apparuit. Quanto autem vtilius nobis sit in Campo, atque in acie de die pugnare, quam cœcis tenebris stipatos intra Vallum conflictari inter sarcinas, profectò cernitis. Quare mea quidem sententia est, protinus educendas in prælium legiones esse. Probauit rem Prætor, & pugnae signum exercitui volenti, & parato dedit. Prodibant læti milites acclamantes nomen Mariæ Victicis, quam eis vocem, velut militarem Tesseram Barreyra concionabundus ordines obiens dederat. Ipse directâ iam acie locum capit, vnde sublati in Cælum Oculis, & eodem manibus intentis, Diuinum auxilium ardentissimis precibus posebat. Hora erat post meridiem fere tertia. Quando Barbari commoueri Christianam aciem versus radices suorum Montium cernentes, certim è cunctis simul partibus cum impetu descendunt, densissimas sagittarum nubes ei aculant. Hic primum experimentum non frustra sperati Cælestis auxilij fuit. Nullum è tot millibus telorum in nostros licet intra iactum iam progressos, ictum pertulit. Emissa iacula Diuinâ vi reflectebantur in Auctores, qui passim cadentes foedâ strage decliua Montium latera complebant. Instare Christiani tanto acrius, globos plumbeos aneis emissos rebus, quam creberrimè vi flammæ, ac sulphuris iacere, quorum nullus in petus volabat. Fundæ quoque, & arcus Æthiopum Paulum Songam in petus acie fortissimè pugnantem sequentium, nusquam sine graui, & multiplicatâ noxâ intendebantur. Cum hæc diu fuisset fortuna prælij, multique subinde Nuncij Barreyram interpellantes docerent iam cuncta latera Montium

160

Et victorie
certa spon-
sio.

161

Paulus Songa
Autor
mundi præ-
lij.

162

Pugna auspici
Deiparæ
suscepit.

163

Barbari suis
ipsorum iacu-
lis confodiu-
ti.

164

Barreyra
oratio inter-
pellata ce-
ptam victo-
riam abrum-
pit.

tium caedueribus hostium constrata cerni, nostrorum nullum cecidisse, ne vulneratum quidem sciri quemquam, his ille facile persuasus debellatum esse, currit ad Praetorem, victoriam gratulaturus. In ipso momento fugientium, passim prius Ambundorum, manipulus obuertit audacter vultum, sagittas ei aculatur, vnum alterumque mox alios vsque ad septem e nostris sternit. Quo aspectu ingemiscens Praetor ad intempestiuè gratulantem Barreytam versus, redi sis, inquit, ad Orationem Pater, redi si nos saluos vis, percussit ille peccatus credulitatem suam damnans, & positus iterum genibus, profusisque lacrymis propitiari numen institit. Hinc iam emendata statim offensione cursu capto victoria processit. Obuersi in istum hostilem Cuneum Lusitanorum fortissimi suorum caedes copiosè sunt vlti, pertinacissimis confossis, cæteris fugatis. Iam sol occubuerat, & densa nox ingruens, quæ victis profutura videbatur, victoribus non minus vtiliter, quam lux ipsa militauit. Clamor minax, ac multiplex. Vincendum, gemitus cadentium, bombi scolorum, tormentorum ex ære tonitrua, desperata vociferationes passim fugientium abiectis armis, terrore per noctis horrorem multiplicato increbescens, extremam consternatione superstites dementabant, vt velut ceciti caeco impetu ruerent, Vorago hiabat ingens præruptis marginibus, & prominentiam rupium asperis altè deorsum, sidens. In eam primis quibusque fugientium per deficientis iam crepusculi caliginem malignam lapsis, alij super ipsos acernati, partim simili errore cumulabantur, partim incumbente protrusi turba in prouisam licet perniciem addebantur. Nec finis, præcipitandi fuit, quoad conferta corporibus multorum millium capax fouea, cum cæteram Campi superficie coæquata, funestum quemdam, & horribilem quasi Pontem Christianis, fractos & fufos Barbaros a tergo prementibus sterneret. Institere conferto iam Baratro, & ipsi ignari, quo ferrentur Lusitani victores, & congesta supra miserè stipatos intus ægrè spirantes viuos, eorum, quos ferro deprehensos obruncabant, vel iam exanima, vel animam expirantia corpora calcantes, vltius etiam longè progressi, caede ac strage cruentam omnia complebant. Donec sapius iam, datum aliquando sentientes receptis signum, in Castra iubilantes, & Deum, ac Diuam Virginem Victoriae Autores celebrantes, multam iam nocte reuertunt. Infecutus diebus cum iam sine vilo metu vndequaque longius à Castris manipulatim Christiani discurrerent, nouem Lusitani milites sub solis occasum clarè Crucis formam ingentem, ac lucidam in aère viderunt Ambundorum terris imminentem, quod cum reuersi narrarent, fuerunt, qui se idem, eodem tempore alio loco vsurpasse oculis testarentur. Id magno consensu ita passim interpretabantur, vt ostendisse Deum ipsis crederent, in quo signo vicissent. Præterea augurabantur conuersionem ad Christum vniuersam Ambundorum Gentis hoc ostento portendi. Ergo plenis Religione animis diem edixerunt, quâ lustrati Omnes, & Sacramento expiati, longam pompam supplicandi procedentes, gratias Diuino numini pro tam mirabilis victoriae insigni beneficio solemnes agerent. Trophæi quoque vice, illius quæ in Cælo apparuerat Crucis simulacrum ingens conspicuo in loco ad posteri memoriam temporis, Religiosis ceremonijs fixum, sacratumque posuerunt. Decretumque communibus votis est, vt quotannis deinceps recurrente die Purificationis Deiparæ sacræ, in ijs locis memoriam Triumphalis istius, & caelitus pugnantis prælij gratam Religionem Christiani recolerent: quod ad hanc vsque Diem, in Vrbe Mazangâ, vbi Lusitani Angolæ Proreges plerumque degunt, magnam illarum gentium iam Ecclesiarum aggregatarum gratulatione, celebratur. Non dissimularunt rebelles Barbari, quin potius latissime ad qualemcunque cladis excusationem iactarunt, haud humanis se se fractos opibus: è Cælo in se impetum factum, clarè visa pluere è nubibus in ipsos iacula, quibus longè plures, quam telis in acie palam stantium, cecidissent. Hæc Qui-loanga fugam maturam neci subtractus, cum & vndique audiret, & vltro agnosceret, tamen (tam cæcâ erat væcordiâ) furorem minasque, non remittebat.

Resumpta
restituit.

165
Terror Bar-
barorum, &
ex eo lapsus
in Voragi-
nem.

166
Cruce appa-
ret supra
Regnum An-
golæ.

167
Gratias Deo
actæ pro vi-
ctoria.

168
Quiloanga
perseueran-
tia in iniusto
bello.

bat. Quare sic permittente Deo, qui per alternas vices latorum, ac trifurium, contrarijs malis humanæ infirmitatis, desperationi, & præfidentie moderetur, arctior in dies, tam gloriosè licet victoribus Christianis, fieri cæptus, cum, & bellandi pertinacia in antiquis duraret hostibus, & Transiuge desperatâ perfidia veniâ redire ad spretos Socios post victoriam cunctarentur. Ergo Angolani hæcenus tantum clade acceptâ deterriti, vt nequaquam accedere cominus auderent ad eos, quorum fortitudinem, ac foelicitatem ingenio suo damno probauerant, latè tamen abundante multitudine regionem obtinebant, & præfidijs ad loca idonea validis positis, omne Lusitanis Commercium cum Loandâ Insulâ, vbi naues, & copiâ Maiores ipsorum erant, facile intercedebant. In his angustijs Prætor Diazius nihil melius factu putauit, quam munitis egregiè loco idoneo, & aquis circumfluo, Castris, auxilia suorum expectare. Nec animus, nec studium obtinentibus Loandam Præfidiarijs decrat suppeditas eundi obsessis suis. Sed cum tam exiguo numero essent, vt vix sufficerent tuendo loco, quem vnum in ijs partibus proprium habebant, haud quaquam consultum videbatur, rem vniuersam in apertum proijcere discrimen. Necessario igitur expectata Classis est, quam è Lusitania iam soluisse opinabantur. Nec spes illos sua diu frustrata est. Quatuor plenè recentibus copijs naues breui adfuerunt, è quibus milites expositi, ad liberandum Obsidione Prætorum, & iam penuriâ rerum omnium laborantem, processerunt. Distabant à Portu obsessa Castra centum quinquaginta miliaribus, & frequentissimi totâ mediâ regione Pagi numerosissimis Barbarorum Præfidijs tenebantur. Per hos rumpendus aditus erat. Duodecim ex his pagis breui expugnati sunt. Quo Rex Angolanus cognito, remittere haud dubie pertinaciam, & spes temerarias damnare cepit coniunctisque suis Prætor, maiorem quam vnquam antea fiduciam concepit Balthasar Barreyra scribebantur, quibus magno consensu, tam duces, quam milites successum tam mirabilem acceptum ferebant, litteras dedit ad Prætorum aliosque Præfectos Lusitanicæ Rei apud Angolam, quibus significabat velle, & iubere se, nihil deinceps maioris rei politicæ, aut bellicæ ibi agere ipsos nisi communicato Consilio cum P. Balthasara, cuius tantum diuinitus illustrati tanque Deo cari hominis, sententias maximè salutares fore consideret. Hoc toto formidolosi belli tempore alius Sacerdos noster Balthasar Alphonfus, qui vt indicatum est, apud Loandam, cum Lusitano Præfidio manserat, minime in otiosam stationem habuit. Præter curam quotidianam non exigui numeri curam militum nautarumque, ac feruorum, tum indigenarum eiusdem insulæ, quos ad Religionem, virtutemque omnem laboriosissimè formabat, excurrere etiam subinde in vicinum Congi Regnum, olim expeditionibus Lusitanorum primis, ad Christi fidem conuertum, sed penuriâ Sacerdotum miserè syluescens. Hinc adiungebatur alia ingens laborum sylua, procuratio agrorum corporum, in vilitatis passim morbis nihil aliundè, quam à charitate Patrum, solatij habentium. Recens appulsâ classe, exhausta nauigationis malis, varioque, ac graui languore corpora passim in littore iacebant. Valetudinarium publicum notandum vllum erat; quod breui postea nostrorum potissimum curâ industriaque excitatum, instructumque est. Interim igitur in suum angustum humileque rectum ægros hospites è subduali strato proprijs manibus sublato deferebant, omnique obsequio fonebant, eò alacrius, quod auxilium domesticum quatuor nostrorum Patrum eâ classe appulsorum acceperunt. Latum magis ad spem futuræ operæ, quam vtile in præfenti subsidium. Fessi enim itineris incommodis, & ægri plerique veniebant: quorum etiam vni sedulò impensa diebus aliquot curatio non profuit, quo minus è Loandensi in meliorem æternæ salutis portum, ad beatam, vt spes est, præmia transiret, non minus iam exhaustorum, quam in posterum destinatorum laborum, atque certaminum.

169
Christianus
exercitus ob
sessus.

170
Opportunus
aduentus
quatuor na-
uium è Lu-
sitania.

171
Duodecim
pagi Ambu-
dorum expu-
gnati.

172
Castra ob-
sidione solu-
ta.

173
Litteræ Phi-
lippi III de
P. Barreyra.

174
Balthasar
Alfonfi la-
bores vtilis
in Regno
Congi.

175
Charitas
eius in cu-
randis infir-
mis.

176
Aduentus
quatuor Pa-
trum, &
vnus mors.

Tertium iam annum Rodulphus Aquauia apud Regem Mogoris agebat, omnia ille quidem expertus quæ cæcæ superstitione gentes excitare ad lucem veritatis possent. Sed maior vis mali erat, libidine atque auaritiâ mollis & cupidæ nationis, omnem ei salutis viam intercludentibus. Perstabat tamen Vir Apostolico Zelo æstuans in sterili & ingrati soli laboriosâ culturâ. Totas ipse noctes in vigilijs, & cruciatibus corporis, dies, ieiunijs, vtrumque tempus ardente ad Deum oratione consumens, nisi quibus horis audientiæ copiam nactus nefarios impurissimarum sectarum ritus, ac sensus victrici semper, & ne hiscendi quidem contra facultatem vllam conuictis errorum Magistris relinquentes, disputatione refellebat. Hinc varij affectus nascebantur: plerisque freudentibus, & importunum exosâ veritatis Assertorem, & quod magis vrebat Mahometis addictissimos cultores, liberrimum eius Pseudoprophetæ contemptorem, cui publicè non semel nec leuiter maledixerat, tollere de medio, & sæua nece vlcisci tendentibus: Echebare contra (id Imperatori Mogoris nomen erat) Doctrinæ, ac Sanctimonie Rodulphi summam admirationem præferente. Erat is Echebar minimè vulgaris ingenij Princeps; præterquam militari scientiâ magnis victorijs probatâ clarus, etiam cupiditate cognoscendi res nostræ Religionis, ad hæc affabilitate, clementia, bonisque alijs dotibus, & artibus præditus, quæ hominem tantarum opum, maximique Imperij potentem, Magni Tamerlanis octauo successione grudu nepotem, in illo flore fortunæ atque ætatis non parum honestarent. Ad hunc multa de Christiana lege sciscitantem, sæpe ac copiosè Rodulphus diuina mysteria disseruerat, sectæque Mahometanæ labe, caterarumque superstitionum, quæ in vastissimo eodemque populosissimo Mogorum Imperio variè vigent, scèdissimos errores inuictis rationibus demonstrauerat. dubitationibusque ab eo propositis ita occurrerat, vt à nemine se omnium tam multa tamque præclara didicisse palam Echebar gratularetur. Accedebat ad amorem Barbari demerendum insignis modestia, innocentissima vita, ingenuitas mirè grata nobilis in agendo loquendoque libertatis, eminens animus supra humanas spes, & vultus atque oculus diuinum, hæud dubiè spirans quippiam. Ex his splendor effulgecens cœlestis quidam, perstringebat ille quidem Regis oculos, & demulcebat ferum cor: sed minus arroganti fanaticâ superbus animus salutare facies ne sacrum ardorem admotæ imprimerent, repellebat. Credebatur initio teneri cum complexu scèdissimarum voluptatum, quibus more gentis, & regni licentiâ innutritus à puero assueuerat, ne lumen ostensum sequeretur; vt quantum Christianæ legis perspecta veritas mentem non hebetem alliceret, tantum immersam delicijs carnem seueritas eiusdem intellecta deterreret. Sed apparuit postea, diriori miserum peste constringi, ambitione Satanica diuinæ venerationis. Reputans enim in quantam Mahometes sui promulgatione Alcorani, famæ ac religionis claritatem increuisset, à tot potentissimis oriente toto Gentibus pene pro Deo cultus; autorem se quoque ipse nouæ superstitionis profiteri cogitabat, quæ sectarum tunc in orbe florentium præcipua quæque complexa, magnam apud homines cum immensa nominis sui gloria celebritatem obtineret. Hoc animo de sectatore Mahometis eius æmulus factus, eruditissimos quosque variarum Religionum Magistros yndique accitos cupidè audiebat, scriptosque aut conseruatos ab ijs libros, arcana disciplinarum continentes, studio sumptuque magno congeriebat, vt quasi æs corinthium ex confusione metallorum, sic idolum superstitionis nouæ multarum in vnâ Religionum, monstruosa permixtione conflaretur. Vbi, qua erat perspicacia, introspectit Rodulphus in animo Regis vesanum inceptum, statim intelligens desperandam esse curationem insani capitis, immani & diabolica dementia furentis, magnoperè apud Echebarem instare cepit, vt per eum sibi Goam, quò à suo Præsidente reuocabatur, redire continuò liceret. Euocabat autem ad se Rodulphum Indiæ Prouincialis eo metu, ne vir excellentium virtutum, & spei per totam Societatem summæ, pretiosam, & magnos fructus Ecclesiæ spondentem vitam in illa.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

T

barba-

177
Rodulphi
Aquauia
Apostolici
labores in
Regno Mo-
goris.

178
Echebaris
Imperatoris
Mogorum
dotes insi-
gnes, & po-
tentia.

179
Gratia Ro-
dulphi apud
cum.

180
Licentia vi-
ta, & super-
bia obstant
ne Rex con-
uertatur.

181
Rodulphus
fructu de-
sperato di-
scessum præ-
erat.

barbarie, vel suo immodico feruore, vel alieno scelere perderet. In quo erat Rodulphi contrarium votum, nihil ardentius optantis, quam sanguinem Christi causâ profundere. Ac fuit Iesus quidam cœlestis prouidentia omnia in electorum suorum gloriam mirabiliter temperantis, dum humana studia caro capiti consulenti, eadem illud viâ sanctæ ac gloriôsæ neci obijciunt, quæ ereptum periculo volebant. Cognita igitur Rodolphus Prouincialis voluntate, desperatoque tam sibi martyrio, quam obfirmatis in praua mente, quæ frustra triennio excoluerat ingenii salutaris conuersionis fructu, suppliciter eblandiri conabatur ab Imperatore Mogorum veniam discedendi. Reluctatus ille diutius, ad extremum nullum regendi finem facienti, dixit: non esse quidem suæ in eum verectundia ac caritati vim afferre ipsi: posse igitur ire si vellet: cæterum denunciare, id sibi molestum ac multo ingratisimum futurum. His Rodolphus auditis, nihilominus in proposito fixus, discessum adornabat: quo comperto Rex accitum eum summa beneuolentiæ significatione rogauit, vt quando nunc certus eundi esset, polliceretur sibi saltem reditum ad se, tum pecuniæ vim, quam offerebat magnam, acciperet in exiguum pignus multo maioris amoris sui. ad ea Rodolphus ipem reuerentiâ non abstulit, aurum constantissimè repulit: disertè negans, vel egere se pecuniâ, vel Christi paupertatem, quam regnorum omnium instar duceret, quantum thesauro commutaturum. Vnum libenter admissurum, & gratissimo animo celebraturum se fructum liberalitatis regis, si oranti enixè sibi annuere cogeretur Rex quatuor mancipia, quæ apud se haberet, quæ si ducere secum Goam posset, triumpho loco id enimvero habiturum. Erat inter Regis seruos Christianus è Moschouia vxorem habens polonam, duosque ex ea parvulos liberos. Hos longo infidelium conuictu, & seruitutis malis in fidei atque innocentia proposito titubantes, in tuto collocare Rodolphus querebat. Res perneccessarius illè seruus erat: pueros vero in obsequio Regina mater habebat multo carissimos, tamen omnes eluctata negandi causas supplicis gratia, quod perebat abstulit. Discessit cum tota familia Christiani Moschi, & Goam expectatissimus adueniens, nostros omnes insolita læticia Rodolphus affecit. Operario strenuo, & ignaui quietis impatienti, campus debebatur. Hunc Patres Goenses, sibi quam proximum assignare studuerunt, vt tantæ virtutis si minus præsentia liceret frui, viciniâ certè, ac spe quam illa daret subinde rescendi, recrearentur. Salseta est peninsula, quasi appendix continentis India, freto non plus quinque sextuè milliarium ab Insula Goa disjuncta, frugum ferax, & portuosa commercijs Regio, ideo in breui viginti milliium passuum circuitu, sex & sexaginta pagis frequens, in quibus non minus octoginta millibus hominum degunt. Brachmanes hic plurimi nefanda superstitionis Magistri, totaque Gens idolorum cultui tam perditè addicta, vt ne homines quidem immani ritu immolare dubitet Pagodibus, ita Deos suos vocant. Initium salutis miseris fuit transisse in ditionem Lusitanorum, conuolente Idalcane Oræ illius Rege, quando post longum, & ipsi funestum cum Lusitanis Goam tenentibus bellum, ea inter cæteras conditione sibi necessariam redemit pacem. Multis post hæc annis ita Christianorum imperium Salsétani tolerabant, vt religionem fastidiosissimè respuerent. Donec anno huius sæculi sexagesimo syluescentis impurissimis sacris soli culturam Societas aggressâ, magnis laboribus vix tandem aliquas frugum primitias extulit: frementibus errorum Magistris, ac vim contra rebellionemque minantibus, cui contumaciæ domandæ necesse habuit sexto fere post anno Porrex Antonius Noronia delubra plusquam ducenta, præter multas alias Pagodum aedes, solo æquare. His horrendum in modum esserati in mollior consilij vt putabant illius autores, Brachmanes atque Idololatæ sunt, imitatis tamen conscientia, & metu quiescentes, astu dumtaxat, & fraudulentis artibus ad auitæ superstitionis defensionem grassabantur. Magnis donis pellexerunt regios quosdam Ministros, qui speciosis argumentis causam ipsorum agerent. Ij apud Philippum Secundum Hispaniarum Regem, postquam

182
Rex agrè
anellitur à
Rodolpho.

183
Redit Goam
Rodolphus
cum quatuor
Christianis
quorum li-
bertatem im-
petrauerat.

184
Salsétanæ
Regionis sta-
tus.

185
Fidei prædi-
catio per So-
cietatem ibi
curata.

Idololatrarum
contra eam
artcs.

eius Imperio Lusitania est adiuncta, ambitiosè exaggerando periculo defectio-
nis in Gente aitorum rituum tenacissima, & Idalcani Regi olim suo etiam-
num præpotenti, Sacrorum quoque sibi communione iuncto, contiguâ, pe-
ne peruicerant, vt vsus Salfetanis liber superstitionis antiquæ regio diploma-
te sanciretur. Discussit negotium forte tunc Olyssipone occurrens, dum Ro-
ma Goam repetit, Alfonso Pacieco noster, & inuictis rationibus manife-
stè demonstrauit: nihil neque Religioni neque Reipublicæ ignominiosus simul
atque damnosus fieri posse, quam si Salfetanis infandorum Sacrilegiorum
libera facultas Catholici Regis lege daretur. Fuisse multis se annis Goæ,
Salfettam etiam cum Prouinciali Societatis sæpe peragrassè. Multos ibi iam
Christianos esse, plures eodem propendere. Sola spe quorundam ex auaria
nata redimendæ pecunia licentiæ peccandi, plerosque suspensos teneri.
Paucos ista mouere, eosque aliunde tales à quibus timeri nihil debeat. Nam
ne in Idalcanis terras immigrarent periculum non esse, qui quam dura con-
ditione seruitutis ibi sub Tyrannidis iugo degatur, præclarè intelligunt. Nec
vero natales terras, præsertim vberes, sponte vquam dimissuri sint. Quod
tamen si facerent, abunde illis agris colendis pagisque frequentandis Chri-
stiani iam sint suffecturi. Goæ vero securitatem, quem non videre maio-
rem futuram, si suburbana regio à Christianis teneatur, quam si corroborata
illic superstitione id agatur, vt infida Idololatrarum natio maximas in pro-
pinquo vires colligere sinatur? Quare videat pro sua sapientia Rex maximus
an eius sit, qui tanta sui gloria in Belgio armatis Hæreticorum copijs ingentibus,
erroris profitendi libertatem, vel cum extremo periculo neget; inermibus
barbaris concedere, vt horrenda immanium holocaustorum, Christiani
Principis autoritate, humanis victimis sacra impunè, ac liberè peragant,
quorum nidorem, ac detestabilem fumum Goa illarum Gentium princeps Ci-
uitas, & Christianæ Religionis ibi Metropolis, oculis è vicino, ac sensibus
hauriat. Hæc Paciëci oratio ita Regem mouit, vt omnino renuerit, Tabu-
lasque iam conscriptas rescindi iusserit: Magno hinc emolumento in Eccle-
siam redituro, quæ inde, vt videbimus, totam illam Gentem est lucrata;
sed præcipuo in ipsum Alfonso optimi consilij autorem fructu redundante,
enit gloriose pro Christo mortis inde nata occasio est, vt postea constabit.
Interim impatientes moræ primùm, mox repulsæ barbari, ex quinque Salfeta-
nis pagis, frustra speratam licentiam vt ac manu præsumere ceperunt, fana-
& delubra excitare, ac sacra nefaria instaurare palam ausi: qui præterea,
cum templa Christianorum domosque incenderent, missis à Francisco Mascarenia
Prorège cohortibus coërcendi fuerunt. Multa in eo, & vtili opera Petri
Bernæ nostri, qui militibus admixtus, obuia vt fana diruerent autor fuit:
reperitam vero vaccam quandam, quam Apis olim Ægyptiæ gemina supersti-
tione pro Deo caca gens colebat, ipse interfecit, eiusque intestinis vas quod-
dam polluit barbaris sacrosanctum habitum, in quo se in Idoli honorem,
abluere summæ religionis loco ducebant. Ea causa execrabiles Idololatri-
cum Societatis omnes nostræ homines, tum præcipuè Petrum Bernam fecit;
iam tunc ad eadem impiorum odijs designatum. Ij tamen cum se in-
præsens impares resistendo cernerent; obedientiam polliciti pacem fecerunt.
Hæc vice rerum appulso, vt dictum est, è Mogorum terris Rodolpho Aquani-
na, cum forte deesset Salfettano Collegio Rector, Rodericus Vincentius Pro-
uincialis, non alibi tutius collocandum pretiosum caput ex periculosa pere-
grinatione tot votis vix receptum existimauit, quam in illa suburbana, &
tunc, vt apparebat, in longum tempus pacata prouincia. Rectorem igitur
Salfetis præficit; eoque vsque deducere honoris causa ipse constituit. Ve-
rum vbi Cioranum, pusillam in Goæ vicinia insulam, venissent, Prouincialis
gravi oculorum dolore coactus redire domum, officium istud Alfonso Paci-
cico demandauit. Erat ad id munus fungendum, vel eo nomine aptissimus
Alfonso, quod rerum, ac status Collegij Salfetani, nemo erat ex recenti

Ab Alfonso
Pacieco dis-
scussæ.

186
Rebellio
quinque Pa-
gorum in-
Salfetis.

187
Rodolphus
Salfetani
Collegij Re-
ctor creatur

188
Ab Alfonso
Pacieco ed-
deducitur.

experientia scientior; quippe qui illud ex quo ante biennium è Lusitania redierat, pro Rectore administrasset. Erat id Collegium eò dissimile cæterorum, quæ Societas habere consuevit, quòd circiter viginti è nostris qui illud constabant, non sub eodem tecto, vnoue in loco habitarent, sed in varias sparsi stationes separatim bini, ac terni ad commodiorem Euangelij prædicationem, & Neophytorum ad fidem recens aggregatorum faciliorem institutionem degerent. Sex ferme illorum præcipuæ sedes erant, à Pagis in quibus statum domicilium habebatur, has nuncupationes hæc. Vt Cumilana, Verna, Margana, Orlina, Raciolana, Mormugana, dicerentur. Et his Raciolana Rectoris habitatio est. Vbi duo præter eum Sacerdotes, cum rotidem laicis versari consueuerunt. Si quando conuenire opus est, in vnâ ex illis locum à Rectore designatum vniuersi aut magna ex parte congregantur, vti tunc vsuenerat, cunctis in Curtalinam sedem, semestris, quæ tunc instabat, votorum renouationis causa coeuntibus. Progressus eò cum Pacieco nouus Rector, auditis conscientiæ rationibus, & confessionibus nostrorum, post ardentem ad eos habitam hortationem ad procurandam infelicium salutem tempestiuum piunique censebatur. Inde igitur initium ducendum visum. Conueniunt eius itineris consilio in Orlinam sedem nouus Rector cum Alfonso Pacieco, simulque Petrus Berna, & Antonius Franciscus Sacerdotes omnes. Aderat vna Franciscus Aranea Laicus adiutor. Hinc Antonius Franciscus, fiduciâ quam vsus inter illas Gentes diu versato pepererat, subit ad Cuculini Pagi proceres: Rectorem postridie cum alijs Patribus ad ipsos venturum, ne grauarentur dare operam, vt omnes conuenirent. Adferre enim Rectorem nouum Goâ, quæ communicari toti pago, salutis & tranquillitatis communis interfit. Satis constabat velle Rodolphum (nam id diuulgauerat) Templo Christianorum Cuculini ædificando, & Cruci erigenda loca opportuna præsentis conspectu designanda capere. Id vero pertinacissimos Dæmonum cultores incredibiliter perculit. Vulgò inter se se mirabant: non alium finem aut modum externæ Tyrannidis futurum, nisi quæ ipsi ignauæ impiæque patientiæ facerent. Excisa nuper templa, combusta Deos, ipsis ne hiscere quidem contra ausis, nondum id satis videri barbaris Dominis, nisi Cruces in oculis figerent, & peregrinæ superstitionis famam in vestigijs extinctæ religionis, ac pene in ceruicibus oppressorum extirperent. At illa saltem priora delubrorum incendia missâ manu armata percipiebant, in quo excusatio nobis tolerantia erat: hæc tanto grauior, & periculi molimina substruccionum profanarum, paucis & inermibus mandarunt. Adeo nos ad quiduis perferendum subactos putant. Itaque ne illi quidem obijcere dubitant quos execrabiles nobis sciunt memoriâ sacrilegorum, quibus sacra nostra polluerunt. Aderit ille Berna cruentus adhuc lactæ Vaccæ sanguine, vnaque Paciecus interuersor beneficij Regij, quo Deorum nobis rituumque patriorum possessio firmabatur. Veniant cum sui similibus vanæ superstitionis mystis, luituri pœnas si viri sumus, nimis iam diu impunitorum scelorum. Hæc & his similia cum plerique fremerent, Rector p̄st ad Antonium Franciscum Magistratus, excusans quandam discordiam eadem viri primarij nuper apud se facta pagum in partes distrahentem, ne perliceri, qui petebatur, conuentum posset. Negabat præterea, se ac suos cuius per mala domestica satis aquis esse animis ad Patres pro dignitate excusandos. Addebat ad extremum si tamen venirent, & oppidum liberet inspicere, id ipsorum commodo fieri licere. His literis acceptis, mirabantur quædam

189
Renouatio
votorum ce-
lebrata.

190
Quinque no-
strorum pro
fectio in
Cuculinum
Pagum.

191
Cuculinen-
sum mur-
mur, & sedi-
tiosa consilia

192
Litera Ma-
gistratus in-
sidiosa.

Soc. 44.

dem Patres frigus insolitum, & aliquid obiectum nouæ offensionis suspectabant: Non tamen, vt atrocius quidpiam pertimescendum arbitrarentur. Confirmabat Paciecus in primis peritus Gentis, quantus ibi terror esset Lusitanorum, sæpe expertum se se à Salfetanis ad conciliandam eorum gratiam iraque leniendâ adhiberi vulgo interpretem solitum. Haud igitur verisimile videri tam dementem quemquam, proposito præsentis supplicio, in consilia extrema ruiturum. Ergo postredie, qui dies fuit Iduum Iulij, sacris tempestiuè factis in Orliensi templo, Patres Cuculinum versus iter instituunt. Comitabantur eos, religionis potius quam, aut præsidij, aut humani officij causa, Christiani fere quinquaginta, in quibus Lusitani dumtaxat duo. Peruenit ad fines, & vsque in ipsos aditus vici: nemo, vt alias erat solitum, prodibat obuiam. Minax & latè suspiciosum omnia silentium tenebat. Euocatur nominatim notus vnus è primoribus loci. Is paucis, & perfunctoriè excusat neglectum officij, ac mox vultu sanè turbato, habere se ait quæ domi curet, & sic abruptè reuertitur. Signa ea erant minimè pacatæ rei, & sollicitudo inter adstantes gliscebatur. Tamen Patres liberis animis, quod venerant agere ceperunt. Lustrare nimirum oculis locum, qui, & templo ponendo, & erigendo conspicuè Sanctæ Crucis Trophæo videretur opportunus. In hoc intentis illis, Ariolus actis solemnibus Gentis præire præstigijs solitus, bacchabundus prodit in publicum, vlulat inconditè, puluerem spargit, vociferatur: adesse tempus vlciscendi Pagodum numinis. Ad id quasi classicum centuriantur barbari, & armati in ordines coeunt. Pago erumpunt, viarum capita stationibus insident. Ea re nostri animaduersa, sensim cum sua manu retrocedere ceperunt, ne inermem multitudinem obijcere furentibus viderentur. Sic euntes, sedato tamen passu, nec fugæ simili, clamor à tergo infestus interpellat armatorum ferè mille cursu effuso sequentium. Lanceis alij vibratis, alij arcibus intentis, non pauci mucronibus strictis, vocibus omnes sanguinarijs, & ad cædem instigantibus, terrorem intentant. Hic Rodulphus frustra esse fugæ studium in tantâ insequentium vi ac viciniâ facile sentiens, ad comites placidè conuersus, vt video, inquit, vincendi hoc tempus non fugiendi est. Adest tandem vltro, quam frustra tam diu votis optauimus occasio fundendi pro Christo cruoris, & aternæ vitæ breui mortis momento comparandæ, tollamus in Cœlum oculos, & mentes, inde animum & vires ad discrimen præsens fortiter superandum relaturi. Constitent inter hæc nostri, & plerique aliorum, concipiendis pro se quisque precibus, & confirmandis animis intenti. Iamque intra teli iactum hostibus erant, quod perlata in ipsos sagitta probabant: cum Lusitanorum alter, os fidenter obuertit barbaris, & ænea fistulâ, quam forte tulerat, in manum sumpta, displodere in infestos, & pugnare parabat. Sed eum amplexus Paciecus, etiam atque etiam rogat, desisteret. Non armorum id tempus, nec sic defendi religionem vbi testandæ morte fidei articulus incidit, sed sola patientia, Deum velle. Intempestiuo bellatore his verbis represso, ipse vultu tranquillo passis brachijs ad Salfetanos procedens, patria ipsorum lingua, quo ruant, quidue perant, percontatur. se ipsis amicos nullam vim, nullam iram ferre. Ipsi nihilominus quo furore cœperant cœci pergebant, Erat in comitatu Christianus Rodulphi familiaris, vt partes ageret interpretis eilinguæ gentis nondum gnaro peculiari officio indiuiduus comes additus. Is pro necessitudine, cum equo frænato ipsum adiens, conscende sis Pater, inquit, & hinc te subtrahe, tu Rector es seruari te interest publicæ salutis. Huic Rodulphus placidè renidens, vtere isto subsidio tu ipse, aut vti volenti offer: me Rectoris hoc ipsum, quod memoras officium fortitudinis admonet, & exempli, quod debeo. Nec sinat Deus, vt sortem oblatam pro Christo moriendi vili vitæ desiderio præteream. Hæc eum, vix loqui desinentem circumstetit armatorum globus, succisisque poplitibus stantem in genua prostravit, quam non inuitus in istum orantis habitum descenderet serenitas frontis orisque monstrabat, oculos in cœlum simul sustulit, simul manibus vestem à sinu deduxit, nudamque cervicem gladio præbuit. Barbari

193
Aduentus
Patrum in
Cuculinum
fines.

194
Dum tem-
plo locum
designant
circumueni-
tur ab arma-
tis.

195
Rodulphus
se, & Socios
ad mortem
parat.

196
Lusitanus ar-
mis resistere
volens repri-
mitur à Pa-
ciecco.

197
Rodulphus
equum obla-
tum, & facul-
tatem fugæ
recusat.

198
Quinque
vulneribus
conficitur.

199
Petrus Ber-
na crudelissi-
mè trucidat-
ur.

200
Alfonfus Pa-
ciecus occi-
ditur.

Item Anto-
nius Franci-
scus.

Viginti pre-
terea Chri-
stiani.

201
Francisci
Araneæ præ-
clara in mor-
te confessio.

Et heroica
in tormentis
constantia.

bari eam ipsam quam offerebat partem bis ferro adactò altè percusserunt. Ter-
tio ictus in scapula est tam validè, vt humerus à pectore discinderetur. Ad hæc
quatuor memoratas hæcenus plagas quinta est addita, iaculi transuerberant
pectus. Hoc iam haud dubiè mortuo, in forte illi proximum Sicarij vertuntur
Franciscum Araneam, cui præter magnum in ceruice vulnus inflictum, liti-
ra hastili transfixa sunt. Ita pro mortuo relictus, adhuc spirans in vepretis
irrepsit, ibique delituit. Petrum Bernam pro ingentibus, & ex longo colle-
ctis profana Gensis in eum odijs, non simplex absumpsit crudelitas. Exem-
plata rabie in eo cruciando certatum est. Primum vnus è Barbaris altè alle-
ticula dumtaxat à reliquo vertice pendulam. Alius eodem tempore pilo ac-
to alterum oculum fodit. Fuit qui per aurem mediam caput mucrone traie-
ceret. His coronatus radijs Christi Athleta ad pedes Sicariorum exanimis con-
cidit, nondum satiata feritate. Nam memoria euerforum sanorum, & quod
maximè vrebat, occisa vacca, pollutique profani balnei, corpus extinctum
caci furore lacerare pergebant. Stabat adhuc Paciecus, intrepidè conterritus
Christi numen, & Idololatrarum dementiam inceperans. Cui hoc agens
Lancea pectus aduersum transfigitur. Statim ille brachia extendit in Crucis
formam, sublatisque in Coelum oculis secundum vulnus adhuc erectus con-
stanter excepit in iugulo, quo mortuus concidit. Quintum tragœdiæ actum
absoluit Antonius Franciscus, his sanctis nominibus dignissimus: quem multo
in capite, multa in corpore vulnera inflictà diuturni compotem voti fecerunt.
Hunc enim constat diebus singulis, cum ritè ad aram faceret, petere à Deo
solutum, sibi vt sanguinis Christi causa fundendi fortuna contingeret. In
hæc cum è quinquaginta comitibus Patrum circiter triginta variè distigisset,
viginti reliqui circumuenti ab incurrentibus, miserabili strage campum liti-
cruentarunt. Nemine iam apparente in quem effundi posset nondum exhaus-
ta sauitia, placuit Barbaris victoribus intrare numerum palmarum suarum.
Corpora recensent caesorum Patrum, cum quinque ipsos fuisse constaret, qua-
tuor tantum reperiunt. Vnde ad conquirendum versi, non multo post, iudi-
cio mulieris rusticae deprehendunt Franciscum Araneam inter vepres animam
agentem ex duplici vulnere. Hunc extrema singulante multo emissio san-
guine, & Sanctissimum IESV nomen moribunda voce frequentantem, im-
manes Sicarij corripunt inter manus: quod ille sentiens collectis extremo co-
nato viribus Christi laudes celebrabat, damnabatque miserum errorem Deo
saxeos ligneosque stultè coletium. Stabat haud procul erectum recens à Bar-
baris Pagodis signum. Huc raptum Franciscum puerorum mulierumque tur-
ba circumstetit Barbaram lætitiâ clamore incondito celebrantium. Ibi ab-
iectum seminiui corpus bis circa Idololum carnifices raptant. Tum immani liti-
brio moribundum erigunt in pedes, Ac quoniam mos illic est reos cum ad-
te Iudicem adsunt, altero crure suspensò vni dumtaxat planta insistere, in-
eum ritum fortis Athleta debile corpus ipsi sustentando, & tenendo compo-
nunt. Sicque illi minaciter imperant, Pagodi, vt suo Iudici, humilis suppli-
cet. Hic ille clare. Non sum, inquit tam demens, vt tam stulto præcepto
obtemperem, Vos pudeat homini suadere, vt Deo debitum honorem stuprum
reddat. Conclamant omnes vliscendum blasphemum, & edomandum lit-
rorem animum, antequam fugiat è corpore. Ergo pene iam exanguem ad
palum ligant. Spatioque captato intentis arcubus, innumeris eum sagittis sa-
gunt. Hæc & huius alla generis inter iaculandum insultantes. Nempè lit-
templum fundabitis. Hic erigendæ Cruci locus ecquid satis placet? Exhila-
stis pharetris, & corpore vndique horrente infixis, & extantibus telis, pro-
ri quoque ac mulierculæ (tam vœcors phanaticorum furor erat) verutis, ac-
bus, ludibus, ac contis deligatum palo fodere certabant cominus, & co-
lorata cruore tum huius tum aliorum quatuor venerabilium corporum tela co-
ram Idolo suo læti monstrabant, insana spe magna ab eo sic inuendæ gra-
tia.

eix. Durabat tamen ad patientiæ suæ meritum Francisco Araneæ spiritus ad-
 huc, quoad id animaduertentes quidam multis cum replicatis in iugulum,
 icibus tandem confecerunt. Nocte super hæc ingruente cruenti latrones do-
 mos reperunt, temerè iacencia in campo tot corpora linquentes. Postridie
 summo mane, consilio raptim habito, reliquorum quidem Christianorum,
 cadauera propinquis ad sepulturam poscentibus concedunt. Patrum quinque
 abolere penitus decernunt. Seu metu ne indicia sceleris extarent, seu qua-
 simili væcordia. Nam rationem in furore quis requirat? Quinque igitur no-
 strorum corpora è locis vbi noctem iacuerant ignominiosè tracia in puteum,
 præcipitant, cuiusque os congeffis vepribus obturant. E reliquis occisis,
 quinque dumtaxat nominatim memoratos reperio, quos hic debitâ mentione
 non fraudabo. Lusitanorum, quos dixi Patrum in comitatu fuisse, altero
 cuiusdam Ethnici misericordia seruato, alter Gonsaluus Rhoterigijs scriba,
 regijs occubuit. Itemque alius indigenas inter Christianos honesti loci Rho-
 terigijs quoque vocatus, sed distinctus prænomine Francisci. Tertius nume-
 ratur Paulus Acofta Christianorum loci curator, & in adiungendis ad Chri-
 stum Ethnicis Patrum sedulus Minister. Duo denique pueri è Brachmanum
 gente, prior Dominicus huius ipsius Cuculini Pagi ciuis, cui, quoniam ante
 Patribus latentia idola, quæ comminuerent monstrauerat, necem sui popu-
 lares obtulerunt, pœnam sceleris putantes, quæ re vera præmium, & corona,
 rectè facti fuit. Alter Alfonsus dicebatur, ministrare Patribus ad sacra solitus,
 cui cum Paciecus gestandum Ecclesiasticarum precationum librum dedisset,
 eum extorquere puero, illudendi causa, conati barbari, frustra fuere, quoad
 arcè hærentem sacro codici manum vtramque amputarunt, tum nobili con-
 stantia offensi, puerum irati peremerunt. Interim qui primi fugerant, cursu
 effuso peruenientes Goam, eodem die sub occasum solis primum indicium cla-
 dis fecerunt. Alijs inde atque alijs affluentibus, fama urbem momento cupi-
 dè auditis, & variè miris latè implet rumoribus. Commissa iam nox erat
 cum Goënses nostros, qui memoriam cæsi ante annos duodecim eo ipso die
 ab Hereticis in odium Romanæ fidei Ignatij Azebedi cum Socijs vno de
 quadraginta, priuata quoad fas erat pietate celebrauerant, nuncius atrox
 Rodolphum cum socijs quatuor ante paucas horas trucidatum indicans, cura, &
 dolore subito consternauit. Admiratio miseratione indignationeque confusa fere-
 bat agebatque animos variè miscens, quando & priuata quisque religionis instin-
 ctu, & moderatorum admonitu, in templum ad venerandum numen coëunt. Hic,
 mirum dictul suauissima se cunctis, & quam cœlestem esse constaret, lætitia infudit.
 Vigeabant arcanis gaudijs serena quadam luce perfusæ mentes, & redundan-
 tibus ex intimo gaudijs, iniussu dulcium lachrymarum fluxu passim oculi nata-
 bant. Vna erat vox omnium gratulantium fortunatis Christi Testibus beatam
 sortem, & similem casum optantium. Non est inter hæc prætereunda mentio
 legati Regis Mogorum Goæ adhuc agentis, qui pro eo quantum amoris, & ve-
 nerationis in Rodolphum, partim ex vsu, & conspectu tantæ Virtutis haustum,
 sentiebat in sese, partim esse in sui Regis animo nouerat, ad nuncium eius cædis
 primum incredibiliter percussus, aliquandiu mutus, & immotus constitit, tum
 iræ eminente frendens detractum captis tegmen abiicit in terram, inde oculos
 ac supinas manus in Cœlum miserans, & indignans sustulit. Denique humi se
 totum prouoluit, clamoribus, & gemitibus complens omnia. Ac Rodericus
 Vincentius Prouincialis ophthalmiam accusans suam, quæ se reuocatum ex iti-
 nere suscepto fundendi pro Christo Sanguinis foelicitate fraudasset, palam edi-
 xit iturum se postridie ad cædis locum ad tollenda humanaque cæforum cor-
 pora. omnes certatim Patres se ei comites obtrudunt. Triginta ex ijs lecti, ma-
 gno reliquorum dolore domi coactorum subsistere. Goâ profectis, ne quid te-
 merè aut inexplorato aggredierentur, visum optimum est Marganum se conferre.
 Oppidum est ad quartum ab Goâ lapidem, vbi Lusitanus Præfectus Sallétanæ
 oræ cum præsidio agebat. Hunc consulunt quid opus facto sit. Is tentandos
 bar-

202

Patrum ca-
dauera in
puteu proie-
cta.

203

Duorum
puerorum
felix pro
Christo
mors.

204

Patrum
Goensium
uarij affe-
ctus audita
cæde nostro-
rum.

205

Legati Mo-
goris de Ro-
dulphi nece
dolor.

206

Triginta è
nostris ad
curandum
funus occiso-
rum eunt.

207
Re infecta
Raciolum
recedunt.

208
Salsertani
vltro reddunt
Patrum cor-
pora.

Que Racio-
lum portan-
tur.

209
Corporum
conspetus,
& multitudi-
nis motus.

barbarorum animos ratus, certum ad Cuculinenſes hominem allegat, qui repoſceret caſorum corpora. Reſponſum breui relatum eſt à Cuculinenſibus anceps: dicere ipſos, Patrum cadauera non comparere, nec ſatis ſe ſcire vbi ſint. Ac vt maxime ſcirent, religione Pagodum vetari ea reddere. Licere Patribus Goëſibus venire, ſi vellent, ad ea quaerenda, & ſi reperirent tollere. Hic vero Praefectus negabat committendum videri, vt tot Patres inermes efferatis latronibus obijcerentur: neque enim ſibi ad minus praefidium aſſeſſe idoneum, quo ipſos ſecurè deduceret. His auditis inopes conſilij, moeſtiſſimique ob ſpei fruſtrationem Patres Raciolum ſecedunt, non plus ſequimilliaro Margano diſtante loco, vbi erat noſtrorum domus, inde reditum Goam re infecta paraturi. Verum interim Conſilium Salsertanum è Proceribus Gentis, plerisque Ethnicis, conſtat, ad primum huius multus indicium conuenerat. Ibi viri graues, ac locupletes, poſt quaeritas acres de Cuculinenſibus, qui ſua paucorum vœcordium temeritate Gentem vniuerſam ſpoliationis, ac ſeruitutis, vt leniſſimè res caderet, interuentione quin etiam, & exitij extremi praefentiſſimum in diſcrimen conieciſſent, cordi decreto fanciunt, omni ope placandos Luſitanos, & praeruertendam conditione autorum ſceleris, vltimam totius regionis cladem. Veniunt cum his mandatis Cuculinum viri primarij è conuentu publico Gentis miſſi. Fregit haec denunciatio contumaciam. Repente caedis autores collectis vaſis cum ſocijs migrant in vicinam ditionem Idalcanis. Carteri obedienter, quod iuſſerat Praefectus faciunt. Extracta videlicet è puteo quinque Patrum corpora impoſitis cratibus Marganum mittunt. Chriſtianiſ loci vltro pium efferendi pretioſa ignora miniſterium ambientibus. Exceptit ea quam potuit honorificentia Praefectus. Et quod nuda eſſent, inuoluta decoris pannis pro loci copia feretrisque ornatis impoſita, ſuis ipſe humeris, & honeſtiſſimi cuiuſque illic praefentium Luſitanorum, religioſa pompâ deferre Raciolum inſtituit. Prodit obuiam Prouincialis cum triginta Socijs. omnibus funalia in manu. Populus poſt ipſos effuſus ex oppido, globulos ſacros dextera, laeva cereos ardentes gerens. Praebant chori modulatè canentium Eccleſiaſtico ritu aduocatum rium Sancti Senis Zachariae carmen. Sacellum erat S. Antonij Caſtro Raciolum propinquum. Hic corpora Chriſti ſeruorum deponere primum placuit. Euoluuntur è pannis ſingillatim, & multitudini monſtrantur, cunctis ad conſpectum notorum vultuum, & vulnerum atrocitatem blando ſenſu lacrymantibus. Confirmabant multi noſtrorum: ſe numquam in vitâ parem vitam dulcedinem expertos. Porro, & ſi quatruiduana iam cadauera erant, & biduum in putei coeno iacuerant, nihil tamen grauis odoris halabant. Nec deerant, qui è Rodulpho praefertim, quem curioſiſſimè ob famam virtutum plerique oblectabant, ſe ſuauem haurire teſtarentur. color cunctis, velut ſpirantium, nullo motu pallore mutatus: Sanguis vulnerum recens, viuo rubore, nuſquam tabe ueſcente. talis roſeus, & roſeum ſpirans è Rodulphi vulneribus, cum ibi à vultu tractarentur fluxiſſe plurimus dicitur, quod moram à morte reputantibus miraculo haud vacare videbatur. Longum hic ſpatium concedendum fuit populo pietati, inanisque pedesque Sanctorum vt loquebantur. Corporum ac vultuum oſculantibus pro ſe cunctis, nec non à rapere aliquid reliquiarum ſummo certamine conantibus. Fruſtra erat obſiſtentium modeſtia noſtrorum. Nec cauere potuit quin praeter vngues, ac pilos ſacrorum corporum, panni eorum contactu cognati, ac praefertim intinèti cruore, diriperentur, quales, qui nanciſci non poterant, vela ipſi propria ſudariaque vulneribus appreſſa cruentabant: domum pro magno munere ſanctè aſſeruanda reportantes. Multa iam nox erat nec ſedari tanta concurrantis populi, nec diſponi funeris pompa poterat. tandem explicata multitudinem, prodire incipiunt longo ordine. Portabant feretra humeris Patres, ſocijs libus vndique noctem vincentibus, alterno cantu Pſalmorum antiquo ritu aucto animosque mulcente. nullas, vt in funere, luctus: intimo potiùs gaudio paſſim omnes geſtiebant, cuius dulcedinem plerique ſuauiſ ſuauibus lacrymis teſtabantur. Sic

Sic peruentum in D. Maria ad niues, primum oppidi Templum, circiter noctem mediam, ubi Arca prægrandi præparata, quinque intra eam Sacra corpora distinctis locis, suis quæque insignita nominibus sunt deposita. Ibi quæ manserunt quoad anno 1597. deportata Goam, in nostro ibi S. Pauli Templo decentius sepulta sunt. Hic finis fuit operariorum excellentium quinque; ipsis felix, quippe clarissimè constitit, etiam epistolâ ab ipsis eorum interfectoribus deinde scripta, quæ causam cædis illorum apertè testabatur, idè ipsos trucidatos, quod Christianam religionem promulgarent, templaque & Cruces, deletis Pagodum fanis, erigere cogitarent; Ecclesiæ ac Societati luctuosus, quæ in paucitate Ministrorum magna, florem ipsum suæ militiæ, & spem victoriarum de Idololatria ingentium subito perdebat. Erant omnes aptissimi propagando Christi regno, præclaris animi corporisque dotibus, summa experientia, linguis etiam, & cæteris facultatibus instructi copiosè: quadragenarijs minores: de quibus recepto more quædam sigillatim dicenda veniunt.

210
Sepeliuntur
in D. Maria
ad Niues.

Natus Rodolphus est anno 1551. P. Hieronymo Aquauina Atriæ Duce, Claudij Generalis Societatis germano: Matre Margarita Pia Carpenfi, nobilissimo utroque. Pueritia traducta in ijs studijs orationum, ieiuniorum, elemosynarum, frequentationis Nofocomiorum, piorumque id genus operum quæ sanctitatis conlummata: viros ætate iam, & virtute maturâ summè commendare potuissent, animum diuino instinctu ad Societatem applicuit. Obstitit eius voto Pater cum Fratribus acerrimè, frustra Claudio Patruo, iam in Societatem ingresso, fauente. Perrupit tamen omnes obices flagrantissimus ardor animi, miraque in puero constantia, nec desiderij compos minis ineriorum degener quidquam in Tyrocinio exhibuit. Non aliam in eo mutationem longa dies, quam perfectionis semper crescentis exaggeratam altitudinem effecit. Sic nouennium, Romæ plerumque, in studijs partim Religionis partim literarum posuit, vt omnes virtutis, plerique ingenij admiratione completeret. Indicam Missionem ambitu expetitam summo, diuini prerogatiua nutus, impetrauit à Præposito Societatis Euerardo, & Sacerdotio Vlyssipone initiatus, anno insequenti Goam tenuit idibus Septembris. Vbi aliquandiu occupatus in Philosophia tradenda, Imperatorem Mogoris, Missu moderatum, adiens, triennium ibi sanctissimè patientissimèque laborauit, vnica in summis arumnis se sustentans spe sanguinis pro Christo fundendi: cuius olim sibi promissæ felicitatis cum occasiones vbique quæreret, vbi minimè crediderat compos est factus, anno ætatis tertio, & trigesimo, septimodecimo inita Societatis.

211
Rodulphi
Aquauinæ
ortus.
Pueritia fan-
ctè traducta

Ingressus in
Societatem.

Æquali ætate parique splendore generis Alfonso Paciecus Patrem habuit Ioannem Paciecum de Minaya, Matrem Catharinam Alarconiam, Minaya atque aliorum in Castella locorum Dominos. Minaya natus, Belmonte à prima pueritia ad pietatem bonasque omnes artes eruditus, Societatem summo expetitam ardore ingressus est mense Septembri anni 1567. Sedecim annorum adulescens, ac magnis Ingenij in scholis, virtutis in religiosa disciplina experimentis datus, anno 1574. Navigationem Indicam à Deo verius, quam ab hominibus obtinuit, nam contra omnium spem, ac vota, eò est dimissus. Appulsus Goam, Minister id Collegium triennio rexit. Tum Prouinciali comes, & adiutor adiunctus, vbique magni iudicij parisque pietatis documentis editis, Procurator Romam missus, prudentissimè ibi rem gessit: rediitque Vlyssiponem tempestiuè occurrit, vt diximus, ad discutienda consilia Idololatrarum, impunitatem, ac licentiam impietatis pecunijs licentiam. Cuius rectè facti mercedem amplam pretiosa morte adeptus est. Petrum Bernam Alconà dedit in lucem. Est id oppidum ad littus Verbani lacus, Helueticæ hodie iuris (olim Mediolanensis fuisse ditionis traditur.) Anno huius sæculi septimo supra septuagesimum in Societatem Romæ admittitur quinque, ac viginti natus annos, & iam Sacerdos, ac paucis post mensibus ad Indicam professionem mira quadam sorte lectus. Octo destinauerat eo anno Præpositus Generalis Euerardus ex Italia in Indiam. Quatuor iam in Lusitaniam

212
Mittitur in
Indiam, &
inde in Re-
gnum Mogo-
ris.

213
Alfonsi Pa-
cieci vitæ
summa.

214
Petri Bernæ
in Societa-
tem, & in In-
diam voca-
tio.

præcesserant. Nominati, qui sequerentur erant Nicolaus Spinula, Rodulphus Aquaviva, Michael Rogerius. Quartus desiderabatur. Euerardus Nicolaus Spinula, qui ætate, ac Sacerdotio præstans, manipuli ductor declaratus fuerat, potestatem fecit eligendi ad explendum cum vnus ex Tyronibus, quemcumque mallet. Adit cum hoc mandato Nicolaus Ioannem Baptistam Pictorem Tyronum ad D. Andream Magistrum, qui vocatis ex templo Nouitum vniuersis palam edixit, prodiret in medium si quis Indiam expeteret. Illi cunctis proiectis in genua eam sibi fortunam expetentibus, Nicolaus oblectato vultu singulorum vnum ex omnibus Bernam elegit. Goam peruenit Idibus

215
Labores eius in Salfettis.

Dictum eius præfatum de morte sua.

216
Autores necis Patrum conuersi.

217
Antonij Francisci, cum S. Antonio Franciscano similitudo in vocatione religiosa.

218
Profectio in Indiam.

219
Francisci Araneæ Religio, & modestia.

Octobris, perfecto prius, & probato per insolitos feruores in Lusitania tyronum, sic enim Generalis iusserat: eaque res illum tenuit ne anno superuacuum Socijs solueret. Statim ad excolendos Salfettanos missus, egregia ibi fidelitate, nec dispari fructu, multos annos laborauit. Linguam Indigenarum cito perdidicit. Percursabat summa contentione barbaras terras, quo sententia Euangelicum vbique spargeret; flumina etiam natatu, quando alia tantum copia non erat, per hyemem trajicere solitus. Succedebat illi negotium Euangelicum alibi fere felicius, quam Cuculini. Quare solitus erat dicere: durum id solum non prius concepturum coelestem sementem, quam esset sanguine irrigatum. Nec dissimulabat sui præfatum animi beatam istam sibi deponens sortem. Euentus vterque vaticinio fidem adfruxit. Nam & ipsa Christi causa ibi cecidit, ut diximus, & Cuculiniensium pernicacia fracta deique est. Primum quinq; post hæc annis sacello condito in eodem loco, quem cæde, ac sanguine beate Christi victimæ signauerant, & Sanctissima Dei Mater, titulo Domine Martyrum, dicato, cum iam antea vnus è præcipuis eorum autoribus eiurata ibi solemni ritu superstitione, baptismam suscepisset. Quæ alius ex loci primoribus autor olim nefarij consilij, anno demum sæculi huius quinto, & nonagesimo imitatus est.

Antonius Franciscus, cum S. Antonio Franciscano, Lusitano à Patria, Parauino à mortis, & sepulturæ loco nuncupato, non modo natale soluit, & nomen commune habuit, sed vocationis quoque in religionem modum. Ut enim Sancto illi fama sex Franciscanorum apud Marochium Martyrum Societate illius amplectendæ religionis cogitationem obtulit, ita nostro Conuincitæ in Patria successu studiorum, & spebus sæculi florenti, vulgata anno huius sæculi septuagesimo fama eorum ab Hæreticis in odium Catholicae fidei quædraginta nostrorum, qui Duce Ignatio Azebedio in Brasiliam nauigabant, Societatis expetendæ ardens desiderium mouit. Concupierat nimirum similem in ea sortem felicitis necis, quam anno post duodecimo, eodem octiduo die cum ijs quos erat amulatus inuenit. Secutus post aliquot probate in Lusitania virtutis annos Alfonso Paciecum renauigantem in Indiam, & ibi triennio post Sacerdos factus, nauem in Moluccum soluentem missu Maiorum libens, & gratulans conscendit. Sed prouidentia, quod de illo felicitus destinauerat, immissa tempestate, qua in terram est recessus, exequi perrexit. Secundo consilio præfides Antonio in Salfettas missus Ocelliensis Ecclesiæ curam imponunt. Quo munere dum præclarè, ac sanctè fungitur, coronam est nactus, quam erat à Deo solitus quotidie petere. Franciscum Araneam Brachata Lusitaniæ Ciuitas dederat Mundo anno huius sæculi quinquagesimo primo, Goa Societati addidit anno post vigesimo. Is quamquam domo nobilis, quippe proxima cognatione iunctus Gaspari primo Archiepiscopo Goano, infimum tamen in Christi militia, & optauit, & cogitante obtinuit ordinem. Architecturæ quadam peritia valebat. Et que iam stabant in Salfettis ædes Sacræ, eius ingenio designatæ, manu etiam magnæ ex parte structæ fuerant. Ea illi res inuidiam Salfettanorum, & ex ea gloriose mortis occasionem parauit. Etenim cum antea denunciasset, se propediem venturum Cuculinum ad ponenda noui Templi fundamenta, quo hæctenus is pagus careret, Indigenæ eam ipsam ob causam efferati in

extremam rabiem, tot in eum atrocibus contumelijs, quas retulimus, immanitate plusquam barbara debacchati sunt. Nec ille nesciuisse visus est hanc sibi fortem reteruari. Racioli diuersari dudum solitus, arca cuiusdam operculo vti pro leculo confueuerat. De ea saepe auditus est cum diceret, incumbere se sepulcro suo. Nam olim in odium fidei se perimendum, & intra istam ipsam arcam condendum scire. Dicit veritatem euentus ostendit. Nam delata vti diximus Raciolum eius, & Sociorum corpora, in istud conditorium, quo nullum, forte fuit ad manum commodius, inclusa sunt. Quod ad vindictam nefariae rebellionis artinet, ardebant quidem iusta eius cupiditate Lusitani Goenses: sed suspiciones ab Idalcane, vicino & potente Rege, cuius fiducia Salfettani peccauerant, circumspicere prius cuncta suaserunt. Principio igitur dissimulare iram placuit, quasi fuga paucorum, qui duces factionis ferrentur, satisfactum sibi Magistratus putarent. Verum cum iam abunde ad cuncta prospectum videretur, anno insequente, repente Prorex magnis copijs accinctus in Salfettas proficiscitur, locoque in media regione Arci Regia capto, eam per otium extruxit, ac propugnaculis egregie muniuit; tum validum ei, ac numerosum praesidium imposuit. Hoc freno rebellibus iniecto, ausos & sic meritos hostilia hostiliter inuadit, ferro flammaque per immisum exercitum late rebellium terras vastans. Nec pacem, ac veniam petentibus prius indulgit, quam captis aut deditis barbarae caedis autoribus, praecipuis qui tum reperiri potuerunt, iisque capitali supplicio affectis, factilegi parricidij crimen expiatum est. Tum leges pacis fractis supplicibusque graues dictae ablata omni iurisdictione, impositi multatis Lusitani duo Domini, qui proprio & in haeredes transmittendo iure subiectos obtinerent. Quinque numerabantur praecipui Pagi sceleris affines. In horum tria ius supremum, & perpetuum Petro Castrio datum. Duo Ioanni Syluae assignata sunt. Castrius triennio post Lusitaniam repetens noui sui dominij haeridem ritè consignatis tabulis, & Proregis ac caterorum Magistratum assensu comprobatis, Domum nostram Probationis Goanam reliquit. Antequam à Salfettis abimus placet adiungere mentionem Petri Mascarenia, qui primus è Societate Salfettanis ad Christum conuertendis zelo ardentem operam posuit. Nam admissus Goae in Societatem anno 1558. biennio post missus est cum adiutore socio ad promouendam in Salfettis Christianam rem; quod eam tum primum curam Constantinus Ducis Brigantiae filius, eà tempestate Prorex Indiae, Societati commendasset. Mille ibi, admodum Christianos reperit destitutos omni ferè cultura, eoque periculosius immixtos superstitionis Idololatrijs, ipsisque Philosophiae, ac religionis veteri subnixis famam Brachmanibus, qui nullum finem eorum lacessendorum atque ad sacra patria renocandorum faciebant. Hos non tantum in proposito seruandae Christo iuratae fidei Mascarenia firmavit: sed ipsos quoque aggressus Ethnicos, breni tempore centum ex ipsis ad Christum adduxit, non magis diuina eloquentia, quam coelestium prodigiorum testimonijs de Christianae Religionis veritate persuasos. Interim Messis Molucensis ad falcem parata strenuos operarios flagitabat. Eò Moderatores Societatis Mascareniam cum quinque socijs destinant. Duobus ex his Amboini, quos praesens occasio posebat, relictis, cum reliquis Ternatem appellit, sub initium anni 1562. Ibi Mascarenia prima cura fuit Templum condere, in quo per annos aliquot immensis laboribus congregatam ex vniuersa Ternate, è Tidoris Regno, aliisque finitimis Insulis Ecclesiam sanctissime gubernauit. Hinc eum veteres Clientes, Salfettani sui, votis desiderijsque reuocarunt. Ijs redditus concisus, ac seminiuus reportatus Goam, simul Deo volente conualuit ad locum, redijt miles Christi, nihil tam cupiens quam delibatam iam victimam cruoris, ac vitae suae pleno consummare sacrificio. Sed palma hæc aliò eum in campo manebat. Ternatem renauigare iussus, vix eo peruenerat cum in Selebi Regnum, Terram Molucis proximam, duobus recens Christum professis Principibus regnatam, vbi rebellionem Idololatrarum contra Sionium alterum Regulorum, insurgentium, Christiana Religio laborabat, eum copijs Lusitanorum suppetias accurrentibus

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

V 2

tibus

220.
Vaticinium
eius de nece
& sepultura
sua.

221.
Arx in Sal-
fettis extru-
cta.

222.
Vindicta de
Salfettanis
sumpta.

223.
Quinque Pa-
gi rebelles
Dominis da-
ti.

224.
Petri Masca-
renia vitæ
summa.

In Salfettis
laborat.

225.
Templum
Ternate con-
dit.

226.
In Salfettas
reuerfus ma-
le mulctatur

227.
In Selebi
Regno rem
præclare ge-
rit.

228
In Molucis
dira patitur

Et tandem
veneno tolli
tur.

229
Balthasar
Gagus pius
mors.

Et Domini
ci Fernan-
dis.

230
Francisci
Perezij
ma sanctita-
tis, & felix
obitus.

231
Valignanus
cum legatis
Iaponibus
Maçao so-
lus.

tibus Mascarenia mittitur. Mira ibi sedulitate parique felicitate rem gessit. Neophytos confirmavit, fidem late promulgavit, regnum pacavit, compositis rebus stationi se suæ Ternatensi reddidit Ecclesiæ, unde assiduis excursionibus per vicinas terras atque Insulas, innumerabiles in Cœli viam mortales induxit, maiore Christianorum gaudio, an infidelium dolore, dubium. Horum insultus heroica semper constantia pertulit, insidias sæpe diuina protectione vitavit. Fuit cum ad necem quæsitus ab armata latronum manu, per ignotos tramites oblectatæ sylvæ incolunt euaderet. Fuit cum in spelunca delitescens, ipsæ obstinatissima rabie vestigia eius cuncta persequentibus, octo ipsos dies sine cibo duraret. Tandem propinquo à perfidis veneno, quam diu quærebat coronam inuenit hoc ipso, ut creditur, anno. Nam nec tempus nec locus eius obitus satis distinctè notatus est. Coniectura tantum intelligitur, illum eodem circiter tempore cum Rodulfo, & cætera Salfertanis Socijs, laboriosam vitam pretiosa morte clausisse. Neque hic finis honoratorum huius anni funerum. Goæ Balthasar Gagus emeritam militiam septuagenario maior absoluit felici obitu. Est eius in rebus Iaponicis celebre nomen. Et quadam inde scriptæ ipsius Epistolæ feruntur, spiritus viri, ac ferocis telus. Inde alijs alibi per orientem fortiter, ac fideliter excultis arbitrio Præsidum Ecclesijs, eorum, veteranam virtutem honorantium, iussu, fractam laboribus, & afflictam morbis senectutem extremis annis Goanæ requie fouit, votis & pietatis exercitationibus deficientis naturæ debilitatem supplens, ac sustinens. Hic ad longorum laborum, ut sperare licet, præmia cuncti, comes ibidem adiunctus est Dominicus Fernandez, qui multos annos in Chorana Insula procuratore consumpserat, eo successu, ut cum in eam ingrediens septem dumtaxat Christianos inuenisset, decedens quinque millia reliquerit. Insignis præterea pridie 14 Februarij obitus contigit Francisci Perezij, de quo instar omnium elogiorum esse possit dictum S. Xaverij, cui Perezius diu comes adhaeserat, profiteri solent, profundam animi demissionem in eo mirari, paremque, omnibus votis à Deo petere. Is post B. Patris excessum regendis Collegijs adhibitus, omnia ferè que sunt in hac prouincia prudenter, & sanctè gubernauit. In graue senectiam, & fracta morbis ætate septuagenarius ex vrbe S. Thomæ oram Pilcaris, cum peteret, Negotiis consumptus occubuit. Rogauerat ille quidem adstantes moriens, culta tota sua humilitatis memor tum maxime, ne corpus suum alibi quam in egenorum eius loci communi Sepulchro conderent. Verum ijs longè aliter visum. In templo maxime curantibus funus Franciscanis Patribus, totius concursus nobilitatis honorificè, & me sepeliri placuit. Populus passim fama excitus, ad diripiendâs vires, ut aièbant. Sacerdotes vestes, pilos, & si qua id genus: quæ pro reliquijs habere possent, effusè concurrebant. Rosarium qui rapuerat, oblatum pro eo statim ab alio eius cupido plusquam centum aureorum pretium reculsauit. Ethnici etiam venerandi senis virtutes experti prædicabant, & desiderium lacrymis testabantur. Nostros inter hæc Goenses cœlestis laboribus procurandæ salutis hominum utiliter intentos, quod inter alia præbuit baptismus publicè celebratus die Conversionis S. Pauli, quæ adringentorum Neophytorum, eorum prædicatione ad Christum adductorum, incredibiliter exhilarauit aduentus è Iaponia Visitatoris Alexandri Valignani cum quatuor Iaponijs ad summum Pontificem legatis. Reliquimus eos anno superiori Amacæ, vbi decem totos menses nauigandi versus Indiam occasionem expectarunt. Venit tandem ac mari ad nauigationem aptis, Lusitana nauis maioris formæ, optime instructa rebus omnibus, stabat solutura, cursum Indicum spectans. In hanc ab eius Nauarcho Valignanus cum legatis inuitabatur, & ut annueret plerique auctores erant, quod nauis Ignatij Limæ, quæ è Iaponia Amacæ venerat, & ipsa in prociñtu ad idem iter, multo minor infirmiorque apparebat. Et si ad eam partem haud dubiè Valignanus propendebat, tamen ut in omni deliberatione solebat, spatium rei cum Deo tractandæ sumpsit, ac post orationem, consensu suam, & aliorum expectationem, clarè constanterque magnam nauem recusauit, locum in minori sibi, ac legatis retinuit: Vectoribus nauis maioris duos Patres in solatium concessit. Soluerunt simul ambæ naues diuersissima fortuna. Prior enim

enim oneraria, tam firmi operis, tamque copiosa armatura, in conspectu Malacæ
 vrbs cæco in scopulum incurfu repente confringitur. Merces omnes pretij sex-
 centorum millium aureorum, mari hauriuntur. Nauta ac vectores nudi ple-
 rique enatarunt in vicinum litus, cum Patribus duobus, quorum tamen alter
 naufragij laboribus consumptus, vbi terram tenuit expirauit statim. Nauis Ignatij
 Lima tempestatis vrgentis periculo per modicam iacturam defuncta, incolomis
 attigit Syncapuranum fretum, è regione promontorij in quo sita est vrbs Malacæ.
 Multa ibi sunt insulæ quibus abruptum mare in Euripos. Scinditur mirè angustos,
 & labyrinthea quadam contortuplicatione perplexos. Maximè cum per illos alueos
 non vitra lapidis iactum plerumque latos, commeent rapidissimi torrentes, subic-
 teis non raro acutis scopulis, in quos ineluctabili profluentis impetu raptâ nauis
 impingitur. Quæ causa facit, vt prudentiores quique Nauarchi longo per aper-
 tum mare circuitu istas angustias declinent. Quia tamen felici temeritate quidam
 eas innoxie tentarunt, multos tedium longinquæ circumuagationis ad experimen-
 tum periculosi compendij trahit. Quorum exemplum Ignatius Lima secutus, ali-
 quantum inter Insulas processerat, cum nauis æstu tumefcente supernatans laten-
 tes aras, fenescente mox malacæ in scopulo subsedit, neque illinc quantocum-
 que molitionum conatu dimoueri prius potuit, quam statâ periodo reualefcens
 marinus æstus nouo eam affluente vndarum cumulo tolleretur. Sic tandem vi. Kal.
 Februarias legati cum Valignano Malacam incolomes appulerunt. Inde octauo
 die Cocinum versus soluunt in naue prætorij: in qua per malaciam, & aquæ pe-
 nuriam, morbis alijsque incommodis confictati, venti precibus impetrati beneficio
 propter errorem Naucleri vti nesciuerunt. Cum enim peruenissent in fretum, Ora
 piscariæ, & Ceilano medium, vnde pronus, & facilis Cocinum cursus erat, Gu-
 bernator in Septentriones Proram dirigens, in scopulos Colai, naufragijs infames
 tantum non præcipitavit, agrè vix tandem impetrante Valignano, vt iaceretur
 anchora, quæ res, vt postmodum constitit, mox frangendæ nauis calamitatem
 præuertit. Nec vero facilis ex iniquo loco receptus erat: Quod Valignanus re-
 putans in vicinam terram, Tricandur dictam, legatos secum cimbatraijci curauit.
 Insequenti nocte fractis anchora funibus, nauis in scopulis abrepta ferebatur.
 Nec nisi vltimo sacra anchoræ præsidio à casu extremo seruata est. Valignanus
 celebrato cum legatis Pascha in Mana pridie Kal. Aprilis, nondum in Indijs audi-
 ta exemptione decem dierum quam mense Octobri anni superioris Gregorius Pon-
 tificex iusserat, legatos Colanum portari curauit humeris Indorum in certis arcis,
 aut cistis, vcturæ genere illic vsitato. Colano, quæ arx Lusitana est, Cocinum
 mari peruenierunt vii. Idus Aprilis. Ibi sex menses desiderare necesse fuit, hyber-
 nante mari. Quod simul esse nauium patiens potuit facili trecentorum millium,
 cursu Goam tenuerunt. Franciscus Mascarenia Prorex legatos Iaponios iam Co-
 cini regio sumptu excipi magnificè haberique iusserat. Ipse vt in conspectum ve-
 nerunt singulos amplexatus, torque quemque aureo donauit, ex quo reliquiaria
 theca pendebat. Cæteraque insignis humanitatis prolixè cumulauit officia. Ar-
 chiepiscopus deinde, & vniuersa Goana Civitas exquisitis eos certatim honori-
 bus affecerunt. In Collegio quoque nostro gratulatio aduentus eorum festo car-
 minum apparatu speciosè celebrata est. Abiecit hic spem Valignanus cum quæ
 è Iaponiâ venerat, deducendi legatos in Europam. Inuenit enim Goæ Præpositi
 Generalis literas quibus hæere in India iubeatur, & Provincialis ibi munere
 fungi: Nec moram interposuit, quo minus imposta præfecturæ statim admini-
 strationem capesseret: cuius illud specimen præclarum fuit, quod Iustrans hoc
 ipso anno Residentiam Vaipicotanam, cum animaduertisset Christianos S. Thomæ
 è primis illis, qui ab ipso S. Apostolo religionis Doctrinam acceperant, propaga-
 tos, limi aliquid in moribus ritibusque trahere, quod purgari expediret: capita
 norauit in quibus emendatio constituenda videretur; omniaque accuratè cum
 Gentis Archiepiscopo contulit, quæ re probata, conuocataque Synodo Cleri to-
 tius, cui duos è nostris interesse voluit, canones in præsens viles fanciuit. Sub
 hæc duo solemnia sacra facta sunt, prius latino, alterum antiquo Gentis ritu Chal-
 daico.

232
 In Syncapu-
 rano freto
 periclitantur.

233
 Tandem Ma-
 lacam appel-
 lunt.

234
 In terram
 Tricandur
 excedunt.

235
 Perueniunt
 Cocinum.

Et inde
 Goam.

236
 Valignanus
 creatur Pro-
 uincialis In-
 dia.

237
 Reformatio-
 nem Chris-
 tianorum
 veterum
 S. Thomæ di-
 storum per
 synodum pro-
 curat.

daico. Quibus peractis fidei Catholicæ professionem, de qua cum Valignano conuenerat, Romanæ Ecclesiæ placitis vsquequaque congruentem, ipse Archiepiscopus coram multitudine pronunciauit. Ac statim post legi publicè iussit, quæ à Sancta Oecumenica Synodo Florentina de Sacramentis sunt decreta: quibus adiunxit, quæ Valignanus formauerat capita. Quæ cuncta omnium ynanimi consensione sunt recepta. In vsuque mox redacta maculas, ac rugas Ecclesiæ vetustissimæ tanto uisus inperfas renouata quadam Inuentute absterferunt. In ora Trauancoris præter consuetos nostrorum labores memorandum hic occurrit diuinæ beneficentiæ documentum perinsigne. Miles conscientiæ perditæ, desperatæ salutis, miseris status horrore concepto, ingressus templum coram Sanctissima Dei Matris imagine prostratus in genua, eius auxilium multis lacrymis implorabat; cum ecce in gremio Virginis puer Iesus collacrymari visus est, simulque è manibus beatissimæ Matris emicare fons aquæ, qui totam perfudit aram. Exclamat ad visum Miles. Hoc tanto diuinæ misericordiæ pignore accepto confirmatus Miles peruenit in fiducia salutis, prioris uitæ flagitia cum ingenti detestationis significatio apud nostrum Sacerdotem deposuit; uotoque concepto promisit; se religiose uitæ professionem suscepturum. In ora Piscariæ magni, sed consueti, & propter hoc ad alia festinanti prætereundi labores nostrorum erant: è quibus Iosephus Victoria operarius inconfusibilis, ut Apostoli uerbo de viro Apostolico loquens, plurimarum palmarum Athleta, ad præmia hoc annò uocatus est.

238
Exemplum
memorable
militis Pœni
tentis in ora
Trauancoris

239
Mors Iosephi
Victorie

240
Faxiba Iap
poniæ Mo
narchiam
inuidit.

241
Nobunangæ
filium, & Xi
batadonum
vincit.

242
Christianis
fauce.

243
Florens sta
tus, & profe
ctus Eccle
siæ Iaponi
cæ.

In Iaponia Faxiba, ex ultore necis Nobunangæ, successor eius potentia, ad ambitiosissimis machinationibus agebat, ut ingentis fortunæ solida, & incuncta fundamenta iaceret. Ferebat ille quidem se tutorem pueri triennis, quem Primogenitus Nobunangæ moriens reliquerat, quasi Monarchiam Iaponiæ illi referuaret: cum satis appareret non diutius in ea simulatione futurum, quam quoad uitilem rebus, ac spebus suis duceret. Id facile sentiens terrens Nobunangæ filius, coniurat cum Principibus multis aduersus Faxibam, sed præuolare non potuit, idcirco quod robur exercitus nouo suo Duci multis beneficijs diuincti fidem inuiolatam præstitit. Igitur Xibatadonus, affinis Nobunangæ, potentissimus coniuratorum, arcem obsessus in arce cum quadraginta millibus Faxiba, desperata salute se ipse cum suis post largas epulas occidit, & incendit. Faxiba Victor mira significatione lenitatis omnium animos pacauit, sibi que confirmauit imperium, Christianis quoque se mirificè propitium ostendit. Suis uero rus fauor fuit: seu temporis causa simulata beneuolentiæ, quòd præcipui quique & strenuissimi Duces exercitus palam Christianam religionem profiterentur. Ergo & plurimi facere, & eximio palam gratiæ loco habere iustum Vcondonum Simonem Conderam, aliosque nobilissimos & strenuissimos Principes, qui cum essent bello fortissimi, tamen pietas eorum in incerto relinquebat, utra re præstarent, militari uirtute an religionis Sanctimonia. Regina quoque uxor Faxibæ Puellas, & Matronas in comitatu Christianas habebat, easdemque lectissimas. Quibus rebus fiebat, ut & Nostri aucti animis prædicandi ubique laborem intraderent, & Deo passim fauente, miraculorum etiam editione frequentata, multis in dies hominum millia Ecclesiæ adiungerentur. non modo ferente, ac probante Faxiba, sed etiam profitente se quoque Christi legem amplexurum, si ea paulo exorabilior, & naturæ desiderijs tantillum indulgentior esse uellet. Interim cum simile studium ei, quod Nobunanga dum uiuere in urbis Anzuquiamæ exortationem contulisset, Faxiba nihilo quam ille humiliora cogitans, in urbe Ozaca magnificentissimè ædificanda amplificandaque poneret, ultro in ea locum, & quidem eximium assignauit Seminario Societatis extruendo, opusque ipsum peccunia iuuit; & accedentem ad se P. Coëllium quem Visitator Valignanus decedens Iaponia ViceProuincialem ibi reliquerat, mirifica beneuolentiæ excepit. In Bungo quoque res florebat, Rege Francisco latè victore totam vim atque auctoritatem

conferente ad propagandum Dei Regnum. Solum laborabatur, in Arimenfi regno, atque in ditione Bartholomæi Principis Omuræ. Imminebat enim utriusque perinfestus, & præpotens Riozogus, è Bonzio tyrannus, cuius cum sustineri vis non posset, coactus erat Bartholomæus Omurandonus pacem ab eo emere turpi pactione servitutis, in cuius fidem tres filios obsides dederat. Solus Protasius Arimæ Rex generosa diuini auxilij fiducia palam repugnare Tyranno ausus, eius arma in se verterat. Nec vires Arimani pares erant. Itaque Riozogus arcem Ximabaram Regni primariam, & vrbes aliquot circumscitas, facile subegit; ipsum, hand dubiè regni caput deleterus, nisi subita rebellione Principum Regni Chirungi, quod sibi antea Riozogus subiecerat, reuocaretur. Interim Protasius clam à Patruo Principe Omuræ, palam à Rege Saxumæ, adiutus, exercitum congregat, cum quo Arcem Ximabaram sibi nuper ereptam obsidione cinxit. Riozogus maturè compositis Chicungi turbis, cum viginti quinque armatorum millibus aduersus Arimanum mouet. Non erant in castris Protasij Regis circa Ximabaram, plures octo aut decem millibus: quare Riozogus ex alto paucitatem conspicatus, ludibundè minax processit in aciem. Commissum est prælium primo mane die VI. Kalendas Maias feria sexta, nondum eo perlata emendatione Calendarij, vsque ad meridiem acerrimè utrimque pugnatum, neutram in partem inclinante fortuna. Gestabatur Riozogus in acie media suorum, in lato vehiculo, stipantibus quindecim Bonzijs, in quibus vnus erat magni nominis, quem aiebant singulis noctibus colloquia cum Dæmonibus habere. Huius promissis tumida fiducia, supinus increpabat Riozogus vincendi moras: & suis inelamabat: ecquid puderet tanto tempore contendere cum paucis. Hæc cum loquentem Dux Saxumanorum Auxiliarium propius accessit, & eadem circa fecit. Creditur Riozogus rixari suos inter se se, & prolato è lectica capite: Næ vos, inquit, intempestiuè vobiscum, ipsi velitamini; qui me præsertim hic prope adesse sciatis: Ad ea Saxumanus: Nos vero te prope adesse gratulamur: diu enim quæsimus. Quare accipe, quod ferimus. Statim deiectum è vehiculo Regem occidit. Vulgatur mox clamore Riozogi mors, totusque eius exercitus in fugam abiit, insequentibus magna cæde Arimanis. Qui erant in arcè Ximabara numero quinque millium, vitam pacis, deditionem Regi Protasio fecerunt; cuius & virtus, & consilium eo die probata sunt: nam & peritissimè aciem instruxit, & fortissimè pugnavit; & presenti animo inter alternantes vices longi prælij ad omnia incommoda occurrit. Nullam tamen inde appetijt gloriam. Palam professus, diuino se munere vicisse, auspicijs utriusque Crucis, quæ in cunctis exercitus sui vexillis altè fulgebat. Postea compertum est libratores Christianos tormentorum nullum globum explosisse quin prius flexo genu Pater, & Aue recitassent. Quo facto strages ingentes Aduersariorum dabant. Multum quoque ad victoriam impetrandam valuisse merito credita sunt Ieiunia, supplicationes, sacra, publicæque id genus religiones, quæ per vniuersas Arimanæ, ac Omuræ ditionis Ecclesias summo studio his diebus frequentabantur. Fructus utriusque Principi communis ex hoc successu contigit plena, & secunda tranquillitas Omurani, & Arimani Regnorum. Illa propria Bartholomæi gratulatio, quod occiso Riozogo tres filios, qui apud ipsum obsides fuerant, recuperauit incolumes, & meritis auctos suæ constantiæ. Nam in aula impij Principis variè, sed frustra semper, tentata puerorum fides, & innocentia fuerat. Inter hæc prospera rerum Ecclesiasticarum in Iaponia non mediocri iactura facta est morte Ludouici Almeidæ, antiqui, & strenui huius Ecclesiæ Ministri. Ortu erat Lusitanus. Diu per orientem nauigauerat, quæstus & lucri causa. Venit in Firandensè Iaponiæ portum Chirurgus naui Odoardi Gamæ anno 1555. ex quo loco missus Bungum accersendorum causa Patrum, qui classarijs, & militibus sacra ministrarent; aliquot diebus exercitia spiritualia S. Ignatij, Balthasare Gago tradente, degustauit. In eo secessu coelesti lumine percepto, quam inanes hæctenus spes esset secutus, intellexit: ac proposito concepto retexenda vitæ pecuniam quam collegerat instar quinque millium aureorum, totam obtulit in Constitutionem prochorophij, quo pueri à parentibus expositi (quod in Iaponia crebro fit) exciperentur.

244
Riozogus contra Protasium Arimæ Regem bellum.

245
Riozogus prælio victus occiditur.

246
Protasij, & Christianorum pietas.

247
Trium Omurani Principis filiorum constantia.

248
Ludouici Almeidæ aduentus in Iaponiam.

Vocatio in Societatem.

OTRIN

rur, & alerentur: & Nôfocomij vbi leprosi, quorum & ingens illic numerus, & incredibilis neglectus est, colligerentur & curarentur. Ipse qui præter chirurgiam in qua perfectus erat, etiam literarum tantum didicerat, quantum clericis officij sufficere fungendis posset, se ipsum Societati dicauit, in eam post idonea experientia ritè admissus à Cosmo Turriano. Hinc eum Iaponia totis septem, & viginti annis, maximis in rebus fortissimè contendentem vidit. Lingua erat Iaponica, promptus, morumque ac rituum gentis longè supra quam sperari ab externo posset, callentissimus. Adhæc mira homini ars inerat tractandorum hominum, docendæque gratiæ Potentum. Jam in quotidianis cum aduersariis seculariis Magistris congressibus, inuictum ingenium, quod non immeritò infusa diuina scientia confirmatum videretur. Accedebant familiaria prodigia curationum, cum nullus ferè tam difficilis tam desperatus Almeida morbus offerretur, quàm ille; non vtique arte chirurgica, sed quod omnes fatebantur, cœlesti potentia depelletet. Sic ille Facatensem, Scimabarenses, Cocinozuensem, Amacusanam, Funaiensem fundauit, & in splendorem maximum prouexit Ecclesiæ Christi quoque doctrinam primus, & prædicauit, & latè propugnauit in Regno Gotto. Cangoximæ quintiam, ac Saxum, Christianorum, & numerum, & meritum auxit insigniter. Bonziorum quam plurimos conuicit, & detrahit erroribus Christo subiecit. Quantis vero hæc laboribus effecerit, immensum dictu in Hamillimo vestitu, tenuissimo victu, homo non robustæ valetudinis, perpetuis peregrinationibus circum vndique cursabat, oues Christi quærens. Nec lupi deerant qui rabiosè arcerent. Sæpe in seditionem consternati Idololatæ inermem multatum abegerunt. Sæpe Bonzij furorè amentes ad necem quæsierunt. Horum scelere eiectus Cangoxima totum annum in tugurio deserti litoris desinit, non alio quam agrestium herbarum cibo ægram sustinens vitam. Alias in Regno Gotto cruenta odia persecutorum, longa vastæ speluncæ, horrentis in loco decem rupis, habitatione vitauit. Nec sic semper manus infestas effugere potuit. Deprehensus aliquando à Piratis Idololatris, spoliatus ab ijs, & male multatus, in hiantibus ad certum exitum impositus, & morbo, ac plagis, & rerum omnium penuria, horrenda insuper in alto tempestate, diu iactatus, tandem miserabiliter terram tenuit. Diabolo porro non suffecit, pro eo quo flagrabat in manu in virum Dei odio, per suos eum satellites insectari: Ipse per se se, sic permittente ad eius coronam Deo, indignans quod è corpore puellæ quam annis octo decem infederat, exorcismis Almeida pulsus esset, Cangoximæ, quadam modo in eum insiliens, plagis crudelissimè contusum in multos dies agrè trahentem vitam reliquit: eminente semper in quantisuis malis inuicti herois animo, & se me quadam insatiabili dolorum, quo plus pateretur plura semper, & duriorum ferre cupiente. Quoad tandem Amacusæ, morbis & laboribus confectus, ieiunia, & lacrymas Christianorum, Deum laudans, post recepta Ecclesiæ Sacramenta in suauissimis consummata caritatis affectibus expirauit, mense Octobri huius anni, quinquagesimi noni ætatis suæ, cum triennio ante Sacerdotio fuisset initiatus. In Brasiliensi, Peruana, & Mexicana, America Prouincijs res Societatis, & Ecclesiasticæ tranquillum hoc anno cursum tenuerunt: consuetis profectibus conuersionum: in quibus cum nihil admodum dissimile superioribus, & consequentibus annis sit, præteruehi modo licet: summaria minus notabile, & si quis distinctè curet exequi, dictu infinitarum rerum, significatione contentis.

249
Dotes eius
præclara.

Donum curationum.

250
Multas Ecclesias fundat, & auget.

251
Pericula eius, & labores.

252
Spoliatur à Piratis.

A Diabolo caditur.

253
Sanctè moritur.